PURCHASED FOR THE

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

FROM THE

CANADA COUNCIL SPECIAL GRANT

FOR

CATALAN LANGUAGE & LITERATURE 68

OBRES COMPLETES

DE

EMILI VILANOVA

VOLUM V

EMILI VILANOVA

MONOLECHS

Y

QUADROS

BARCELONA
Ilustració Catalana
1906

PC
3941
V43M6
1906

RESERVATS TOTS LOS DRETS

LIBRARY
DEC 4 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

Barcelona — Estampa de J. Thomàs.

LO NUVI

(MONÒLECH)

Al amich Angel Guimerà

Sala pobra: porta al foro, y a la dreta, calaxera, escaparata, cadires de boga, cobert l'assiento ab fundes d'indiana. Quadros ab march de caoba, etz.

Lo Pitero vesteix ab americana curteta y pantalon negre; barret de copa.

Avuy se casa'l Pitero. Rès, he fet aqueix determini. ¿Tonto'm diuen?... Vèt aquí la contesta que'm va fer don Ignasi,'l meu amo,'l día que li vaig dir.

Però, tampoch ne vaig fer cabal. Parlèm a pams; ell es metge, y a mi me visita un curandero: lo senyor Alsina, ja'ls hi dich quí es. Vègin si me'n refio del seu saber y de les

seves receptes. Ja veuràn: jo miro'l *manopolio* desde la part de dins y, *limpio*, cavallers, no hi tinch confiansa.

—¿Còm tenim aqueix malalt, don Ignasi?—li he preguntat algun cop al baxar de la visita.

—Grave, molt grave; té una *periquitis* aguda ab un estat *litit*...—ò no sé quin estat diu; però, vaja, una especie d'estat de siti.

— Donchs, sí que té mala pessa al teler; y'm sab greu, per qu'es dels pochs *inclients* que dona *propina* al cotxero. ¿Vol dir, don Ignasi, que entre tots dos no n'exirèm? — li vaig preguntar, carregat de bons intents pera aquella víctima.

— Animal! — me va respondre de frente.

— Retiro l'expressió, don Ignasi. Volía dir que si jo li fes pensar més sovint, per que vostè'l vingués a veure, a mi no'm fa rès enganxar un'hora més aviat. —

Lo cotxe es d'ell, de don Ignasi, y l'egua del Mallorquí ¿entenen? Jo hi vaig a hores fixes. A mi no'm governa ningú. Lo doctor es lo meu amo; l'egua es del altre, de mestre

Guiém. ¡No'n té pochs de *dobbés!*

— Y sí, d'aquesta manera, volía dir qu'entre vostè y jo'l curarèm. ¿Vol qu'enganxi a les vuyt, demà?—

Es un bon home don Ignasi; tot un senyor, molt cavaller. Me va mirar de certa manera, com volent dir: «no ho sabía encara que tinguessis aquest bon sangro.»

L'endemà a les vuyt, *(xiula)* la carretel·la parada a casa del malalt. Al cap de cinch minuts tornà a baxar ab una cara més esllanguida y un posat de no m'embolico, que'm vaig menjar la partida.

— ¿Que ja es còs? — li vaig preguntar fentli l'ullet.

— S'està prenent xocolata; — me contestà sens mirar, obrint tot sol la portella y cloentla d'una revolada.

— ¡Què'm diu! ¡quína imprudencia! Que'n deu ser de temerari aqueix subgecte! Ho pagarà ab la pell, ¿eh, don Ignasi?

— Ja veuràs, noy, píca, y a casa. ¡Canario, y qu'ets tafaner!...—

Sempre s'equivoca pel mateix estil. ¡Y'n té de malalts a les portes de la mort, que, a la *cuenta*, encara ell no es fòra's desdexen y se n'entornan

y'l fan quedar malament!... Axíns! *(apilotant los dits de les dues mans y fentlos bellugar.)*

Per axò mateix. Quan ell va dir: «¡Tonto, no't casis! ¡faràs una etzegallada!» Jo vaig pensar: no hi enten vostè en medicines. Càsat, *Pitero.* Es sentencia de metge y de don Ignasi: errada; càsat, que t'hi trobaràs bo.

* * *

Al demés, es un pimpollo la meva Rosetona, que fins me sab greu que ningú la miri, per que sembla que me l'entelin ab certes mirades insolentes y desvergonyides. Conquistadors de parada, que'n dich jo: guaytan, guaytan, ab un descaro que sembla qu'a totes les hajan de rendir, que no més hi manqui l'última firma. Y... ¡vaja, no'n parlèm: que passan unes *soletats!* *(mirant a dreta y esquerra ab recel)* ¡me pensava qu'hi havía roba estesa!... *Nada*, cavallers, que son uns ximples.

Un día, veníam de la Rambla de les Flors; era un diumenge. Don Ignasi me va donar l'indult, per que tenía

tots los malalts llevats: rès, una epidemia de salut. Vaig dir a la meva gafeta: «Lo rumbo serà de pendre xocolata al Passeig de Gracia, donar un vol per aquí fòra, y'ns dexarèm caure a les vuyt ò les nou a esmorzar a ca'l Estevet. A les sis del matí ja vull tenir lo melindro a la boca. No fassas tart.» Corrientes; tot va anar al peu de la lletra. Baxavam per la Rambla dels Estudis y ella'm diu: «Cómpram un pom de clavells.» Los hi concerto dels rojos, y la Rosetona se'n va posar dos aquí, en lo *cientro* del monyo: ¡semblavan dos incendis!... Passa un enderrerit de aliments, d'aquexos senyorots pinxos, pentinat ab *pan* y *toros*, que la debilitat ja'ls hi ve de criatures que no han pogut aguantar la dida per que no tenían esma de cloure'ls llavis per xuclar, y se'm mira a la Rosetona, però ab una fatxenda y un descaro, que no'm vaig poguer aguantar.

— Fàssi'l favor.

— ¿Què vol?

— Escólti quatre paraules. —

Lo fico a una entrada, li poso les mans al conducto mestre *(senyalant lo coll.)*

— ¡Ay, ay, ay!

— Sebas! — dich jo. — Lo día que me torni a inclinar la mirada sobre d'aquesta noya, del revés que li aconduhexo a les galtes tots los caxals d'aquesta banda li van a parar al altre rengle. ¡Poca vergonya! ¡Me caso ab lo món! bàxi'ls ulls, no'm miri, per que d'un'altra brivada li trech les catarates de la vista. —

Va butxaquejar per ferme foch. Jo que li poso mà al infern per pèndreli'l revòlver y, senyors: ¡era ab un vano de quatre quartos que'm volía fer frente! Me vaig encegar; me poso derrera seu, y d'un cop de taló a la saga'l planto a l'altra cantonada y allí's va quedar axís: com aquell qui llegeix un bàndol.

* * *

Ja veuràn; semblem dos enzes a casa. La mare, de bon matí, se'n va a Santa Caterina, a la parada. Ven sigrons remullats. Es un negoci petit, però curiós: l'aygua s'adinera tant com la llegum.

—Càsat, fill meu,—me deya sempre la pobra dòna. — Ab lo que tu

guanyas y lo que jo arreplego, passem d'*igualada*.

—Be, dòna, ja'm casaré: ¿però no veu que so una criatura?

— Tens vinticinch anys.

— Corrent: ¿y qu'es edat per condemnarse a treballs escarrassats per tota la vida?

— Càlla, boig; ¿també ets maximós?...

— Però, ¿y si la dòna que li porti a casa no es del seu acomodo y comensan a contrapuntarse, que lo que per vostè siga dret per ella resulti guerxo.

— ¿Què vols dir? Axò es aprimarho massa: a mitja edat no hi veuràs. En sent bona noya, per mi ja ho tindrà tot.

— Escólti, dòna; y si quan vostè digui *¡Oh!* ella respon *¡Arri!* ¿què fem? nos penyoraràn. A mi'm penyoraràn, ¿està al cas? Y vaja, ¿què faig jo, a quí sentencío? A la mare, may. ¿Y a la dòna?... La que posi'l cap en lo meu coxí té de ser una persona comforme; jo no tindría cara pera dirli una paraulada y passar un trimestre de morros. Ja ho sab vostè que no'n vull de cares sorrudes a la

vora meu. Un home que corretgeix les egues a xiulets y les fa creure, (a mi la tralla no més me serveix que per fer lo maco y'l tambor major dalt del pescante,) ¿voleu que domi a una dòna ab ronchs y males paraules? Vaja, mestressa, no'm caso;'l *Pitero* no's determina.

— Míra que quan voldràs no hi seràs a temps.

— ¿Què vol dir? ¿que's pensa que comenso avuy a engrescar minyones? Donchs, li faig a sapiguer que no més tindría qu'obrir la boca y fer *tites, tites,* per veure aqueix pis desseguida atapahit de minyones, y, no's pensi, lo millor de la ciutat, les més curres, les més ben plantades. Si'ls companys venen a mi quan tenen discordia d'opinions referent a la guapesa d'alguna noya; «ho preguntarèm al *Pitero*» diuen tots. «Es maca, minyons; ò es lletja;» els hi dich. Y s'hi conforman; per que saben que tinch aqueix do: que ab un va y vé d'ulls ja queda registrada la fesonomía y que no m'erro. Y fent de visurador pels altres, ¿vol qu'aquestes dues llumenetes *(senyalant los ulls)* se quedin a les fos-

ques quan les trio per mi per fer broma y passarhi'l temps? Per que, axò va de banda, no'n parlo de casori. Ja veurà; don Ignasi està de consulta, moltes ocasions; y donchs jo ¿què faría allí al peu de la porta dalt del cotxe? Me faig amich ab les criades, y riem, fem broma, y míri, elles lo que voldrían que sempre hi hagués malalts a casa dels senyors, per que'l *Pitero* les anés a veure.

— ¡Ah! ¡boig, més que boig!

— En fin, *madre mía*, los temps son crítichs y'l noy no's vol casar.—

Sospirà, y m'enterní ab poques paraules.

— ¡No'm vols donar aqueix gust! Lo día en que jo falti ho faràs per necessitat y allavors te sabrà greu de no haver escoltat a ta mare. No sabràs hont girarte per trobar qui't dongui la norabona que jo't donaría; per que, fillet, fòra jo, quedas sol...—

Sense dexarla acabar, li dich:

— *Decretado.* —

¡Quína alegría la d'aquella bona dòna! ¡quína satisfacció! m'anava a abrassar.

— No m'entretingui, mare, que me'n vaig a triar minyona. —

¡Y qu'havía de triar jo, si feya una temporada qu'estavam emparaulats ab la Rosetona y l'aprecio'ns anava del un al altre de viceversa y seguit com una llensadora! Sinó que, la veritat, me feya frente la qüestió de l'avinensa. Jo, tot fent lo plaga, inquiría, veya l'interior de la meva xicota,'l geni,'l natural, lo seu modo de conduhirse... y certa, l'he ensopegada. Una minyona, que's podría desembrassar sense cap repugnancia una escaparata y ficarla allí dins. Té: *La Verge del Amparo* de carn y òssos. Nó, no'n dubtin: se podría dir devant de qualsevol sacerdot, que no bestreuría en contra: *Palabra.* ¡Pst! per que axò no es brou de llengua ni extrems del *Pitero.*

* * *

La mare va caure malalta; ey! no s'alarmin, que ja està bona, gracies a Deu. Una malaltía que don Ignasi també'm va dir: «Noy, axò es grave.» Però no me'n vaig fiar, la veritat: ¡com té aquest ull tan segur per errarse! Vaig fer venir un Catedràtich y'ls encaro: don Ignasi y l'altre.

Jo, fòra al recibidor, y'ls tanco. «Estudíin aquí tots dos; aprènguin, infòrminsen, dispútin, apa, píquinse les crestes, però sàlvinme la mare. So de la conxorxa y vull que'm tractin d'amich; no vull aygues forasteres, ni remeys de boato: salut demano y rès més, ò sinó, Deu m'ampari, (dich a don Ignasi acostàntmeli a la orella:) ¡un día'l volco!»

Van sortir ab la seva:'s té de manifestar. Suavan com a carreters cada vegada que tenían consulta. Don Ignasi, cop de comprar llibres y encastàrsels aquí; *(picantse'l front)* lo Catedràtich, vínga repassarne d'altres, que s'hi va amagrir: xuclava tota la substancia de les lletres y allò debilita.

La Rosetona, al capsal del llit, clavada nit y día. Jugava ab tres receptes y una renglera d'ampolles que feyan feresa: ni'l *Canonge* ho fa més limpio. A tal hora, la medicina forta; a tal altra, la rigurosa; d'aquí un quart, caldo; després, quatre gotetes de l'ampolla de capil-lera; y allò era un compàs, may ne va barrejar cap. Si n'erra una, un'ampolla no més, la mata.

Al cap de vint díes, la va treure del llit, y jo me les vaig endur ab carretel-la dret a Vallvidrera.

La cura era assegurada. Metge y Catedràtich m'ho van divulgar: la Rosetona ho havía fet tot. «Ella te l'ha restablerta, *Pitero*, no'n dubtis. Si no es aquesta emfermera, crèu qu'avuy anavau a voltar Montjuich, en comptes d'emmenarles a Sarrià.»

¿Y qu'havía de fer una persona que té'l decoro, l'agrahiment y l'estimació en lo lloch que li pertoca? ¡Casarse pel *trote* llarch!

Y ara que ja m'han tirat totes tres descargues desde la trona, y ara que la mare té salut, vol dir que'm caso...

* * *

Sembla que siga ella la nuvia. ¡Pobra dòna! Fa dues hores qu'es allí dins componentse. Ha tret de la capsa les arrecades bones (tenen un pam de llarch de banda a banda,) ab uns esquitxaments de pedrería de colors y diamants que quan les treu hi hà una tancadissa d'ulls que tothom queda enlluhernat.

Lo vestit es de domàs negre ab un dibuix de pàmpols y cascalls que rebrota mitx través de dit.

Lo manton de blonda... si's tira'l vel als ulls, bona nit y bonhora, té d'anar a les palpentes: allò es trenyina de luxo y de seda de boxets que no hi travessa l'aygua ni la claror, ni'l vent. ¡Quan lo treu del calaix, fa una olor!... Nó d'aquestes de perruquer... una olor qu'encisa, com de casa. L'he sentida poques vegades, y'm dona una alegría!... Ja a saber! com qu'abans hi eram tots quan se'l posava:'l pare y mon germà!... ¡y ara som solets!... (*Se sent un xiulet.*)

Ja xiula: es lo *Bolero* que'm ve a buscar ab la carretel-la. Mare, anèm. (*Pensatiu.*) Ja es un càrrech dificultós lo que'm poso a sobre. Son dues persones les que tinch de fer felisses!... y tant que costa serne un tot sol! Però, me n'exiré: la mare ho ha sigut fins ara: donchs, d'aquí endevant, la mare y la dòna.

Alto; ¿y'ls que vinguin?... Tots serèm felissos. ¡Al cotxe, senyors!

LOS CÒMICHS D'AFICIÓ

L'ENSAIG

I

L'ensaig d'una comedia, qu'es l'acte més formal per los actors de profecía, qu'es allí ahont depuran y analisan tots los incidents, totes les minuciositats que'ls hi revela l'estudi de la producció y ahont posa'l director tot lo seu cuydado y talent per assegurarne l'èxit, ve a esser, entre'ls aficionats, la cosa més plana y senzilla d'aquest món.

Després d'haver repartit los papers, no segons voldría'l *galan,* qui es sempre ab més ò menos veritat lo director, sinó de la manera que'ls hi plau als diferents individuus que componen la *Companyía* segons la vanitat de cadascú, succeheix que'ls

de *galan* y *galan jove* son los primers en trobar amo, y'ls de *papiolis* ningú'ls vol admetre y menos los que ja n'han fet de més importancia. De modo que, al cap y a la fi, s'abandona per *competencia artística* una comedia en la que'ls dos *galans* s'hi prometían molts aplausos, per triarne d'altra en que hi haja més papers de compromís; y en aquesta elecció potser se proposan totes les comedies d'una galería, fins que, perdut lo temps y la paciencia, s'adopta algun drama de grans efectes, de molts personatges en lo qui tots hi tenen gran importancia y ocasió de distingirse, mes que, en contra d'aquestes ventatges, té l'inconvenient de que ningú l'ha vist may y que desde'l *galan* al últim individuu de la companyía'ls hi sía tan desconegut com lo territori de les Batueques.

Mes, aquest es petit inconvenient pels joves aficionats. De tal manera es axís, que'ls papers del drama's repartexen segons sona de les relacions ò parlaments més ò menos teyosos, y a ningú se li acut que s'haja de llegirlo tot pera formarse idea dels personatges, del esperit del

drama y ses situacions; sinó que, adoptat per la ressonancia del títol y per la proporció de tenir *dues dames* (qu'ab tres, queda desdonat sense misericordia,) cada hu se l'estudía, lo apren de memoria y'l recita a casa seva, tancat al quarto, y allí s'enseja les actituts y les caygudes, y plora ò s'enfurisma, ò esclata la riallada de traydora rancunia, ab gran sobressalt de la familia que no sab ahont podràn anar a raure les extravagancies del xicot.

Los exemplars del drama se'ls retenen lo *galan* y un altre qualsevol; posan los *repartos* a les dames, recullen los seus los demés actors, y tal día ensaig a casa les *daxonses*, que son mare y filla que desempenyan sos respectius papers.

II

Som en un quart pis del carrer de la Lluna, de l'Aurora ò del Mitxdía, —trièm, que tots son prou poètichs, —qu'en aquexos barris hi solen habitar les *dames* dels aficionats. Distingím: les *dames* de teatres d'aficio-

nats. Dientho d'aquexa manera, es llarch, però no'm comprometo, ni esquerdo'l respecte, ni disfamo cap reputació.

No es del cas fer aquí un dibuix del aposento, mes pera donarne una petita idea'n faré un inventari y axís estaré llest més aviat: dues parets del corredor y quatre de la sala, son sis; la pintura llisa y rebeguda y ab més escrostonats que color; les faxes ò *arrimaderos,* un verdader jaspi natural que s'ha anat criant a copia de fregarhi'ls espatllers de les cadires; una calaxera, y un sofà de guta-perxa ab més sets qu'unes calses de pobre y ab uns flochs d'estopa que ixen de certs *respiraderos* que la mà villana del temps hi ha obert, com si volgués ferli gastar bigotis; solitaria en mitx del quarto, hi hà una taula terrissera, vull dir d'aquelles que's netejan ò arrebossan ab terra d'escudelles (sinó que la de que parlo's veu que no sufreix tals adobs;) y enllà, nó a la dreta ni a l'esquerra, al fondo, l'arcoba ab cortines d'una blancor cansada, ocultant púdicament lo llit que no més gosa ensenyar dues potetes de ferro.

III

Es la hora del ensaig, y, a excepció del *galan jove*, del *barba* y dos altres indivíduus, tots hi son. Mes, l'ensaig no pot comensarse per que'l drama comensa ab lo *galan jove*. Passan la estona de qualsevol manera, fent la corte a les *dames*, fins qu'al últim lo director determina ensajar sense'l *jove* y fa fer lo paper d'aquest al primer que se li antoxa. Imagínense com anirà la cosa comensada ab tan bells auspicis. Lo *galan* comensa a declamar a tota veu; brasseja, va y vé d'un costat y altre, avant y enrera ; s'entusiasma y crida fins que arriba al punt final.

Allavors lo *jove interino* li contesta, y com no està en autos, diu lo paper ab veu tan desmayada y glacial qu'es capàs d'esmortuhir tot l'entusiasme qu'enardeix al *galan* de debò. Escenes per aquest estil se repetexen ab freqüencia; mes, ningú s'amohina per que hi manqui tal ò qual personatge a lo millor del ensaig. Si be's crida y s'enfadan, sem-

pre hi hà alguns companys dels *mansos* que's *colocàn, fan lo quadro,* y si volen dir, diuen, y sinó també. Encara lo més acertat es que solament fassan la figura, per qu'en lo compromís del declamar més trassa tenen a desbaratar les escenes qu'a ensajarles. Desprès de varies probatures y passa-temps, comparexen los retardats, y pot donarse comens al primer acte.

Jo no'm proposo criticar la manera com cada actor interpreta lo personatge, qu'axò fora invadir un terreno en lo que no hi so pràctich. Mes es cosa deliciosa comparar los diferents temperaments dels aficionats, y l'armoniós conjunt que produhexen. Allí'l *galan* impetuós, de brava mirada, que tot ho tira a sanch y a foch declamant ab viril entusiasme y omplint ab sos moviments grandiosos tota l'escena; allí'l *barba* de veu robusta, serio, pausat, orgullós y altiu, que sembla que penyori a tothom encara no's posa a parlar en castellà; lo *jove*, sentimental, candorós, enamorat, ab veu de malaltía, plorant son paper, tirantse enrera l'abundosa *melena* y

passejant continuament son mocador per la *ardorosa frente,* enternint ab los gemechs qu'exhala a cada vers, y trencant los cors dels concurrents ab tantes llàstimes y afectacions; y allí la *dama* sensible sempre, sempre ploranèra, ab una angoxa contínua y soferta, que ni les pedres ho resistirían, ab un caudal de llàgrimes, que les hi va donant exida a mida que'ls versos ho demanan, y si no ho demanan també'l fa exir banyat en aquella amargantor que vessan los seus ulls; allí la *característica* encorvada, tremolosa, com debilitada per fluxedat de nervis, parlant tartamut ò poch menos, y ab lo nas sempre; lo *graciós,* inquiet, axalabrat, atropellantho tot, y entenent per gracies lo dexar anar los versos com si li fessen nosa a la boca ò com si li cremessen la llengua. Aquexos dos tipos son en totes les companyíes enterament iguals, com si fos lley ò condició ineludible'l que les *característiques* hajan d'aparèxer esguerrades y'ls *graciosos* una especie de argentvius qu'atabalan ab sos moviments bullidors y incessants.

Lo drama segueix ensajantse baix

aquestos patrons; allí lo qui més crida es lo qui té més talent; lo qui tot disbaratant ho fa ab més descaro, es lo qui té més taules y'l qui sab dominar al públich. Y es de veure lo moviment y animació del ensaig ab tals actors; una escena's comensa diferentes vegades y no se'n acaba cap per que'l *graciós* no fa les comes y no dexa preparar al actor que li ha de respondre, ò per que'l *barba* ab sa veu pausada n'hi fa massa y li contestan abans d'hora. Ve una escena de *bocadillos* ò diàlechs curts y *sueltos* entre molts personatges, y es cosa distreta escoltar la confusió dels papers, lo pendres l'un del altre les paraules, barrejarles y confóndreles fins al punt, per exemple, de que'l que amenassa diga *¡ay!* com si'l cop que vol donar a un altre se l'apliqués a sí mateix, y allavors, per esmenarho, ofensor y agraciat s'equivocan y diuen traydor a la vegada, fent un embull d'aquella escena que no hi hà quí la destríi. Després de molts ensaigs y a forsa de compendre cada qual lo bocadillo, s'hi acostuman, en termes que tots los esforsos y tota l'atenció son impossibles pera des-

vesarse de ferho malament. Però com no hi hà ningú més animós que los aficionats, ningú s'apura ni desmaya, refiantse que'l día del estreno, davant lo públich tot sortirà be; y ab aquexes ilusions esperan y's preparan pera rebre'ls aplausos a que's faràn merexedors.

1868.

RECORTS D'UN POBR'HOME

I

¡Si n'hi va haver de discordia a casa'l día que varen volguer donarme ofici!

Lo pare tenía una vena als ulls quan se tractava de mi.—Es un tonto aquest bordegàs,—deya sempre; no'n sabrà may de lletra, per que no hi pot entrar ni a cops de culata. Desengànyat, Mariona: que's matriculi de burro, es la carrera en que farà més avensos. Té la dobla curta.

—No sé a qui s'assembla,—responía la mare, quedantse molt pensativa fixant los ulls a terra; y com si enrahonés tota sola, afegía: — dels meus, no's retira a ningú.

— Dèu retirarse a la meva banda, ò a mi, si conexes: potser sí qu'he sigut ase tota la vida y no me n'he adonat fins avuy que'l fill m'ho treu a la cara!...

—Jo no dich tant. Però, a cap dels de casa, ja t'ho asseguro: per que no n'hi ha hagut de tontos.

— ¡Ay, vatúa'l món dolent! ¡Encara'm faràs despacientar! Donchs, pel teu compte, en lo meu llinatge s'hi crían ases!... —

No's varen poguer avenir. La mare retreya les prendes del seu parentiu, del quin n'havía exit un intèrprete de llengues vives. Lo pare, posat en l'empenyo y per no resultar de sanch més baxa, feu una relació molt lluhida de la seva rassa, y, exaltantse a mesura que ponderava'ls seus mèrits, acabava per treures la gorra rebatentla per terra, y acotant lo cap, llis com un ou, l'ensenyà, exclamant ab ira:

— ¿Be, y axò què vol dir? L'avi,'l pare y jo, tots l'havem tingut idèntich. ¿Quants n'hi hà de calvos a casa teva?... ¡Encara vindrà a contrapuntàrsem aquesta dòna! Axò son caps de doctor; — afegí donantshi

patacades ab molt desfici;—dels que hi portan boneto ab borla per rescabalàls dels cabells qu'han perdut estudiant. ¿Què vol dir un intèrprete en tota la familia? ¡Una flor no fa estiu!—

A la fi y remat d'aquesta porfía, va resultar qu'havía exit tonto per compte propi, sense adob ni cultiu extrany: per virtut y calitat de jo mateix.

Aqueix vaticini dels meus pares m'ha perseguit tota la vida.

* * *

Per que no m'enterbolís de cap, me varen posar en un obrador de veler a fer bitlles. Tenía tres amos: es dir, tres fadrins als quins havía de provehir de seda, que no'm dexavan sossegar y que s'ajuntavan per anarme al contra. A tots los tenía sempre primparats per profanarme ab injuries y ab cops. Ells deyan que ja hi estava fet a rebre y que no me'n sentía. ¡Bribons! han passat més de cinquant'anys y encara me'n dolch; si nó dels cops, del seu tracte brutal y desapegat.

Tots tres eran donats a la política, grans xarradors carregats d'andròmines y sistemes pera compondre'l món, los estaments y la nació; tot ho volían adressar. Anavan contra l'amo. A mi'm feyan vetllar una hora més, y si m'embadalía escoltantlos ò parava'l torn pera jugar, me tiravan qualsevol cosa pel cap, que per lo comú no prenían la puntería errada.

¡Quín modo de pensar! per ells, de un terme; pel qui estava al seu domini, d'un altre!

No sé en què la donarían al últim, per que may més los he vist; però segons lo garlayres y dropos qu'eran tots tres, haurían pogut prosperar dexant la feyna, posantse a ensobornar ignocents y redimirlos: per que tots eran esclaus, deyan, fins jo; mes penso que n'hi havía de dues qualitats d'aquests esclaus: ells debían esser de la primera, que no rebían; y jo de la dels adolorits.

* * *

Per tan curt com me tenían los pares y'ls meus tres amos, vareig fer

un *acte*, qu'ara que'l reflexiono penso que m'acredita y qu'en certa manera dissimula aquell mal concepte que'm tenía guanyat.

Me vareig enamorar en sèch.

Y d'aquesta acció lletja, si's considera que jo era una criatura, ni aquí ni en cap paratge del món pot acusarse de tonto al qui li acut, ja qu'en tal edat y mesquinesa vol mèrit y astucia empèndressela per semblants dresseres y posarse de cop y volta al costat dels homes fets...

* * *

Era una noya que després de vèurela'ls ulls quedavan tan anyorats, que la cercavan per tot arreu ab tristesa.

Be me n'han passat luego pel devant de fesomíes perfectes, sigui per l'estil que's vulgui, axís en pintura, com al reals de debò: mes cap com aquella ¡com l'escullida! Y ja fa anys que tombo'l cap y cloch los ulls pera no mirar cap dòna, per qu'estich segur de que no'n veuré altra ni tan maca, ni tan festosa com la primera que m'encisà la voluntat.

Era un sér d'hermosura dels que Deu ne cría un cada tantes centuries, com si volgués dir als desenganyats: Mirèu y encantèuse ¡es una estrella del meu Paradís! D'aqueix modelo y perfecció son los vols de serafins que'm rodejan entre boyres d'incens y ruxíms de ginesta tendra de tot lo any.

* * *

Anant y venint de fer recados, passava per casa d'unes cotillayres del carrer de Sant Sever. Com qu'al exir del obrador dexava allí totes les penes, l'alegría m'inquietava dins del pit, y ¡si n'anava de content y enjogassat embadocantme per tot arreu ò rient y saltant sens saber per què, ab l'alegría del aucell que revola de ensà enllà y engega una passada de gorgueigs a tot punt y sempre li surt ben encertada! M'aturava devant de la finestra baxa hont hi treballavan les noyes, y feya com los aucells: les hi deya alguna cosa riallera.

— Bielet, vína Bielet, — cridavan totes.

Jo no sé què'ls hi diría;—en aquella edat ¡quína malicia podían tenir los meus ditxos!—però'ls celebravan ab molta folga de rialles y picaments de mans. Com qu'era xicarró y aparentava ser més criatura, tot los esqueya en gracia, y jo era l'aviciat ab tota mena d'afalachs y postures.

Si la mestressa no hi era, m'allargavan les mans per defòra la finestra y, repenjantmhi, muntava fins dalt y me ficavan dins.

¡Còm n'exía, després, de pessigat per aquelles quatre grandassotes que m'esbullavan los cabells, m'amasegavan les galtes y m'aturdían a festes per qu'estava rodanxó y era ditxero y entremaliat! Quan la mestressa era a emprobar, fins ballavan, y allí, prenentme y dexantme, anant de l'una a l'altra, me varen ensenyar la polka y'l vals, y allí vaig conèxer a la Roseta que no m'inquietava ni'm feya caricies barroeres!...

Una tarde, en mitx dels extrems d'alegría ab qu'era saludada la meva aparició en la finestra, y encara aquelles boges me tenían agafat pels brassos, me va relliscar una carta que portava amagada per donarla a

la Roseta. Era la primera qu'havía escrit y tant de bo que la tingués; ben segur qu'apendría còm se divulga un sentir ignoscent, qu'ara, per expressarlo, parlaría massa ò potser diría poch y lo millor quedaría sens poguer sortir del enteniment.

—¡Ay, lo gran estrofa!—exclamavan: —¡una carta a la promesa! Mírin lo gata mauxa! — Y saltava una altra mirantme de fit a fit: — ¡Pochs modos!—Les demés feyan comentaris, avergonyintnos ab inquisidores mirades a la Roseta y a mi, que restava confós, espiant lo moment de saltar sobre'l grupo de minyones mentres confegían dificultosament les reunides amoretes qu'endressava a la més hermosa de totes elles.

D'aquesta feta quedaren terminats los meus primerissos amors. Me despediren ignominiosament, y ¡adeu festes, y rialles, y xiscles, y amanyagadures al pobre Bielet!

Una d'elles, la més esbojarrada, la que més s'exaltava fentme ballar, me donà tal pessich que'm senyalà'l bras, y ab una mirada rabiosa'm feu passar la porta.

Me'n vaig anar d'allí, enceses les

galtes de vergonya. Al vespre, quan la botiga era tancada, hi vaig tornar a despedirmen per sempre. Guaytava per tot arreu, temerós de que algú no'm vegés, y quan me vaig creure sol, acostantmhi de puntetes, com si anés a fer una malifeta, vaig besar l'anella de la porta que de tan freda'm gelà'ls llavis, y vaig fugir ab l'ilusió de que la Roseta fora la primera que reculliría aquell bes tan ardent y dexat tan a venal.

* * *

Lo conflicte de la carta va tenir més trascendencia; arribà a oidos dels tres amos, ¿y'n voleu de mofes y de sàtires?... «Míra'l memorialista del servey de Barcelona! Déxa'l torn, minyó, y defènsat, qu'ab la teva lletra en qualsevol reconada de paret t'hi guanyaràs les caxalades y podràs inquirir ab la *Cotillayra*. Mirèume'l pollastre hont havía dexat anar l'ull! a la més rossa; ¿quí t'ho va dir qu'era maca, Biel? per que tu no hi pots entendre rès. ¡Vès per quín estil volía pujar de grau als seus pares posantlos en camí de sogres!»

A casa meva no podían revenir de la indignació que'ls hi causà tan descaro y'ls mals passos que jo donava. Y en vista d'aquell desacato que trastornava tots los rigors de la honestitat y de la moral, decidiren posarme a guanyar lo pà del ase. Y'l nebot del intèrprete de llengues vives, l'hereu y'l net de tants calvos, va entrar d'aprenent en una porxada de sabaters.

II

Feya mitx any qu'havía tornat del servey, quan la mare va dirme un día:—T'has de casar. Jo sola no puch ab lo tràfech d'aquesta casa: jo, rentar; jo, cuydarvos a tu y a ton pare; frèga, endréssa, cúyna... vaja, no tinch brahó per tant escarràs. Tot ha de passar per mi; una hora vagativa no la tinch may. Búscat una minyona que'm descansi, que fassi per casa, prudenta, treballadora, assentada... prou n'hi hà que no més esperan que les pretenguin, y càsat d'una vegada, que jo derrera vostre encara m'hi moriría. ¡No'n porta proch de tragí cuydar a dos homes!

— ¿Y si's fes ajudar per alguna dòna? — vaig arriscarme a dir molt tímidament, — d'aquestes del safreig, per sis quartos l'hora?

— ¡Ay, poca pena! ¿que't pensas que som alguns hisendats? No tenim casa per tant moble.

— Donchs, jo no goso casarme, per que no tinch lo determini fet, y per ara no hi hà cap noya que m'agradi.

— Mirèume'l bon mosso! li farèm espressa. Vès de què fa escrafalls!... No n'hi hà de noyes pel maco de la... daxonses! ¡lo nen de sucre! li comprarèm uns *breus* per que no s'anyori. Ja ho deya jo qu'al servey te desbaratarías. Pochs modos, deus volguer fer com aquells que no's casan may per que van per altres fins. ¡Descarat! encara gosas riure? Sí,'n deurías volguer moltes per triar! Míra, soldadot!... no te'n burlis, qu'encara soch capassa de posarte les mans a sobre.

— Però, si jo no'n tinch ganes...

— *Anda allà*, desbaratat, disbauxero... ¡Y pensar qu'un pare y una mare's mortifican tota la vida per pujar la familia, y quan ve l'hora de

les tornes, quan un hom diu: prou, que vull reposar, allavors aquexos desapegats nos tomban les espatlles y si tens pà sèch féstén sopes!

— ¿Però quína edat té vostè per posarse per tan vella?

— Ay, desvergonyit! vèt aquí la pregunta de son pare quan me quexo. «¿Quína edat tens? Trebàlla, que no ets tan vella.»

— Està clar que no n'es de vella. ¿Quants anys té?

— No'n teniu de fer rès, ni tu, ni ton pare. Desde'l día que vaig nàxer fins al día d'avuy: trèu el compte. ¡Ja sou un bon parell d'inquisidors! Lo mateix tarannar de son pare, les matexes màximes: «Trebàlli, dòna, qu'encara es jove.» Y ben segur que soch jove! per axò mateix que no'm vull despreciar la salut, no vull treballar més per qui no me'n sent grat. Lo día que m'agegui y'm sepulti en un llit, allavors ho sabrèu si podía ò nó aguantarho. Heretges, més qu'heretges! no teniu sanch al ull!

— ¿Be, per què plora ara?

— Per que tota la vida he sigut una *màrtil*. Sense una hora de repòs,

y may he estat planguda. Sempre ab aquell *aleno*, ab aquell afany: ara cús unes calses, ara apedàssa aquell gech, cúyta, ara vés per la minestra, córre cap al Born, que la bogada s'espera; no t'entretinguis ab cap coneguda, no bestreguis converses ab ningú: déxales a mitx dir ab la paraula a la boca, déxales com una ximpla, que l'home't dirà batxillera si al punt de l'hora'l dinar no està amanit.

— No hi es pas sempre! ahir varem dinar a tres quarts d'una.

— Per que'm dona la reyal gana. ¿Y'l día que no estigui a les dotze, ni a la una, ni a cap hora... què? Us pegarèu un cop de puny als bigotis. Vull tirarmho tot a l'esquena y donarme vintiún pler. Si una hora bona tinch, aquexa hi serà de més: he fet aquest resumen.

— Per axò dich jo: sempre ho ha fet axís, y ningú may l'ha renyada si hi ha estat un parell d'hores a comprar ò si ha tingut lo gust de fer petar la claca ab les conegudes del barri. Ni'l pare ni jo'ns quexem si'l dinar va ab un retràs de tres quarts; be prou que s'hi afadiga vostè pera

guanyar la ventatja a cops de ventall devant dels fogons.

— Míra, mofeta! Lo día que no t'acomodi, *per la puerta se va a la calle,* descarat, pochs principis; ¿a ta mare ab aquestes sàtires? Encara me voldría reptar aqueix insolent! ja té rahó'l ditxo: crièu fills...

— Be, dòna, no'm desacrediti.

— Vésten de la meva presencia. Ja't varen ben ensinistrar al servici. Vés a dispesa, búscat una *patrona* d'aquelles que fan dissabte un cop l'any; tórnaten a aquelles terres que tots beuen ab lo mateix got y fican la cullera al mateix cossi. Vés a la terra dels *compadres* y d'aquelles *Mariquites* que per no esclarirse'ls cabells se fan una castanya als polsos, y fèu granja tots plegats ab aquexes paraulotes de munició; y quan sàpigas de modos y hajas oblidat aquexos ditxaratxos que no son de la nostra terra, tórna ab ton pare y ta mare que't rebràn conforme't merexis. —

Després d'aquest xàfech, la prudencia m'aconsellà ficarme al meu quarto per que la cosa no s'enverinés. Desde allí dins encara la sentía

barbotejar tota sola ab una de freda y algunes de calentes. — Me l'han fet malbé de còs y d'ànima, aquexos *Gutierres y Bermudes* del exèrcit, — mormolava. — Un xicot que sempre l'havía tingut sumís a la meva obediencia, y ara cada día a casa nostra hi hà un pronunciament; ¡ab aquell despotisme que tot ho fa anar! —

Luego, al cap d'una estona, continuà més assosegada:

— Y fòra de casa tants modos que té! a tothom tracta de Don y de Donya, al estil de les Castilles... Quan conta, sempre anomena mils rals, ja no'n resa dels quartos y dels xavets de casa. Sempre va *en grande;* pera beure, unes copites a dojo; fa mesquí'l traguejar. ¡Però, axís que parla en castellà! ¡M'hi encanto! Sembla un comediant. Jo m'hi fonch al sentirlo; quan nos cita a nosaltres, a mi'm diu la *Mamà* y a n'ell, a son pare, lo *Papà.* Si entra a casa y veu algun foraster, se lleva la gorra ab aquell *asseyo*, aquella moral... ¡Ay, senyor!... però, per sa mare es un *verdugo;* no's vol casar! —

* * *

Mal va qu'ella's fiqués una idea al cap, que n'havía d'exir. Un diumenge, en havent dinat, me va dir: —Anèm a donar un vol; múdat, pòsat lo gech negre y'ls pantalons de cassimir.

— Ahont vol que vagi tan d'etiqueta? ¿Que fan sarau d'any?

— Fés lo que't mano. Pòsat l'armillero d'or de Fransa.

— Just, ab la saboneta que no và. Si'm preguntan quín'hora es, los atrassaré a Casa la Ciutat: que guaytin al frontis. Fa un any que senyala la matexa hora. —

* * *

Me varen portar a *vistes:* anavam tots tres, lo pare, la mare y jo; passejant, nos varem dexar caure a casa la fulana, que s'estava a Gracia. Tenía tenda: algunes senalles ab llegum, penjarelles de forchs d'alls, cistells de bolets y alverginies fòra la porta; a dins, taula de tocino, pernils, llonganisses, rotllanes de

sagí que semblavan pergamins antichs, y'l sostre, com un cel atapahit de llunes encantades, y que no era altra cosa sinó una provisió de bufetes de llar ab una inflor que totes semblavan que fessin lo plè.

— Tíngui! — va dir sa mare al entrar,—aquí té'l nostre hereu. No's quexarà pas de que no li volem fer conèxer...

— ¡Aquest es lo Bielet! ¡Y còm s'ha fet! que bon mosso y ben plantat! y era una criatura quan jo me'l posava a la falda! Vaja, senyor Joseph, se'n poden donar per ditxosos, qu'es guapàs. No te n'havía fet pochs de petons!—

Jo no sabía què dir; aquelles descàrregues *cerrades* d'alabanses me tenían pertorbat. Me vaig passar la mà per la cara com pera trèurem aquells petons antichs que'm semblava que m'hi feyan angunia; y quan considerava qu'ella havía d'esser la meva dòna'm venía cobriment de cor. «Estàs ben ennavegat, Bielet, me deya jo. ¿Ab aqueix truch t'han de lligar tota la vida? T'hi moriràs de passió d'ànima!» Y les llàgrimes me pampalluguejavan en los ulls.

Nos va fer berenar, la meva promesa: llonganisses y vi bo ab borregos; ella'm feya cohissor als ulls, y la llonganissa als llavis y a la boca. Tot ho varen dir los meus pares: del enamorament meu se'n varen cuydar ells, y a la *cuenta* hi estava apassionat ab la tendera (se deya Mariona) y jo no'n sabía rès.

No era guapa, là pobra. Debía haver tingut uns quiz'anys ben infelissos, per qu'era de les desditxades que'ls hi toca ser lletges sempre: axís tendres com velles.

Era grossa, molt, casi be rodona. Complerta de galtes com si glopegés, encesa de color, lo front lluhent y un nasset esquifit, rodó com una closqueta de caragol, qu'axís que's tombava de perfil ja no se li veya, amagat per l'amparo d'aquelles galtes de mitx punt.

* * *

Al sortir de casa seva'm van preguntar tot contents:

— Què tal, què t'ha semblat aquexa currutaca?

— Que no m'agrada; — vaig res-

pondre. Lo pare y la meva mare varen quedar frets mirantse de fit a fit, com si hagués dit una gran blasfemia. Jo, parat, la vista a terra, ab lo bastó m'entretenía a foradar una pell de taronja.

— ¡Què diu ara aqueix tabalot! — va exclamar lo pare obrint los ulls tot esverat.

— No rès, — va respondre la mare sofocada d'indignació, ventantse ab desfici, y posantse a caminar apressurada.—Ja'n parlarèm en arribant a casa. —

Y en tot lo Passeig de Gracia ningú va dir paraula. La mare, ab aquell pas seguit, despacientat, anava endavant acomodantse'l mocador que li queya a cada punt de l'espatlla ab l'afany de ventarse. Lo pare la seguía ab prou feynes, y jo, més enderrera, tot motxo, ab lo punyo del bastó a la boca com un bergancí, pensant ab la Mariona sense volguerhi pensar, per que'm donava enuig l'idea de que aquella dòna hagués de ser la meva muller.

* * *

Al entrar a casa, vaig trobar lo meu bagul al mitx de la sala. Los meus pares m'esperavan molt esmolats.

— A caps som, — va dir la mare posantsem al devant, fent lo gerro ab los brassos. — ¿Què'n tens que dir de la Mariona?

— No rès, que no fa per mi. —

Lo pare s'estava de colzes sobre la calaxera aguantantse'l cap y donantnos l'esquena, com per no presenciar aquella escena.

— ¡Míra, desengànyat! — replicà la mare cubrintme de dalt a baix de una mirada. — ¿Y donchs, què pensas fer?

— Estarme quiet y a veure venir.

— ¿Què't té de venir, lo mannà? ¡Despreciar una viuda ab establiment, tu qu'ets un pelacanyes que no't pots mantenir! un fadrí esguerrat que no guanyas més que dotze pessetes, fer mal averany d'una dòna com un sol! bona mossa, sana, roja!

— Sí, un poch massa de roja.

— Afavorida de carns...

— Per axò'm quexo; que no se li veu lo nasset ni cap fesomía. Sembla que toqui la corneta, ab aquella inflor de cara.

— Càscali un número y'l veuràs, — exclamà'l pare alterat.

— No m'agrada, per que sembla un *botijo*, y per que no es ayrosa ni va eleganta.

— Tu voldrías gallerets, y ella no més va que per fer casa. Míra, noy, tén present *que la mujer compuesta traye l'hombre de otra puerta*. Ja'm pots entendre, que massa he dit. Y una de dues, ò't casas ab la Mariona, ò aquí tens lo bagul amanit; búscat hostatge, compònte sol. Tens vintiquatr'hores de temps: ò't casas, ò al carrer. —

* * *

Me vaig ficar al llit com si estés enamorat; no'm podía apartar la Mariona del enteniment. «¡Quín feix, deya jo: viuda y lletja!»

La Roseta, aquella enamorada meva, que may l'havía oblidada,'m mirava ab ulls plorosos. ¡Que n'era

d'hermosa! «¿Còm ho faré per no aborrirla a aquesta dòna, y per ser un marit com cal?...» me preguntava jo mateix.

* * *

L'endemà, vaig dir als meus pares:
—Me casaré ab la Mariona.—

«Adeu, Roseta,—li deya jo ab lo pensament; — adeu per sempre, amor; adeu, que ni pensar ab tu podré may més. ¡Estrella meva tan galana! la enamorada del meu cor!...»

III

Cada vespre, després d'haver sopat, teníam *Academia.* Lo pare y la mare'm prenían al seu càrrech y cadascú pel seu estil me posavan al corrent de les ordenanses del matrimoni. Jo, ab lo cap baix, m'entretenía ab lo cayre del ganivet en arreplegar les molletes de pà que hi havía demunt la taula, y les arrenglerava, fent com si'ls escoltés, y quí sab per ahont se n'anava'l meu pensament!

Com ells tenían lo sistema de viu-

re tan contrari y la manera de pensar tan apartades l'una del altre, may s'avenían, y les reflexions que'm feyan se les disputavan, havèntseles tots dos y a mi'm dexavan estar en pau.

— Si ha de seguir les teves màximes, serà un *Maginet* tota sa vida,— deya'l pare; y dirigíntsem ab molta formalitat, afegía: — lo marit ha de tenir fumillos y caràcter, per que a casa seva vaja tot dret com un vímet. Si la Mariona té quatre parells de dobles de quatre, tant duenyo'n seràs tu com ella. L'home no té d'esser un zero a l'esquerra, estàs Biel? No't decantis may, sobre tot; rigor de casat, cara ferrenya, qu'a la primera qu'amollis ja estaràs compost per sempre y't faràn anar com un saltamartí. No siguis mieta, que les dònes fan com la mar; moxet, moxet, sempre soscavan. Devant de la muller hi has de fer sempre l'home: serio, tivat.

— Just, que no t'emmatxuquis,— responía la mare ab to mofero. — Quan arribis a casa, li fas agafar la forqueta ò l'estrenyinador pera que't fassi'l saludo *malitar*. ¡Ay, senyor,

quíns consells de donar! M'hi podías haver vingut a mi ab tants reglaments y *dispotismes!* prou me sembla qu'aviat hauríam quedat entesos.

— ¿Què vols dir?

— Abrevièm... Vès si tallaràs les estovalles, tu... ¿Què vull dir? que deus volguer que tinguin un mal viure. Vésli donant ales a n'aquest xicot, que prous ne té. Ell, que fassi la seva obligació, y que's reflexioni que la Mariona es a casa seva, y que hi serà un sobrevingut. Si percàs no el posa a la botiga pera ajudarla, ¿quína racció de fam li portarà ab dotze pessetes la setmana? Vés dient que fassi l'home; m'agradarà que'l primer día me'l pentini per que no tingui'l treball de tornarhi. ¿Sents, Biel? pòsat ben serio, ben estarrufat, fés lo vano, veyàm com te rebrà la Mariona; crèu al teu pare, crèulo, fill meu.

— Lo qu'ets, tu, una soberana y una vanitosa, qu'has trobat un marit que no té geni y te'n vals; segons ab qui haguessis anat a raure, ¡ay pobra! ja t'haguera fet fer la farina blana.

— Vés, vés a pastar fanch, poca solta.

— Y està clar que té rahó'l pare; la dòna té d'estar a l'obediencia del seu marit, ò sinó es...

— Xist... Xist... què crida, què crida la tropa del Manso! Ab tu no s'hi parla; escólta y càlla; quan siguis a casa teva, bestrèu: aquí mano jo... Vésli infundint aquexes llissons; ja me'n tornaràs la resposta.

— Y tu, vésli fent aquesta propaganda; ja m'ho vindràs a dir. —

* * *

A la fi'm varen casar. Vaig entrar a casa la Mariona encongit com un anyell que'l portan al sacrifici; vaig víurehi cinch anys, mortificat sempre, sempre abatut y humiliat; cinch anys de pujar lo Calvari; ¡que llarchs varen ser y penats! y qu'amarchs!

* * *

Feya vuyt díes qu'eram casats. Ja m'havía disfressat ab l'uniforme:

una especie de trajo de ranxero; brusa llarga, devantal de sargil, y arremangat de brassos. Era la hora de dinar; sentats a taula l'un devant del altre; jo, per mirament, li feya la part. Vaig dirigirli dues vegades la paraula cercant conversa, y ella, sèria, sense tornar contesta.

— Però, ¿què tens? — li vaig preguntar, — ¿què tens?

— ¿Què tinch? qu'ets un poca criansa, un desvergonyit y un brètol.

— Y ara ¿que va de bò? tén compte ab lo que dius.

— ¡Si hi tinch compte!... — va esclatar alsantse furienta ab uns ulls esverats com una possehida,—que'l día que davant meu fas postures a les criades, t'assessino.

— Jo, postures a les criades, ¡si'm manca l'humor!

— No'm diguis que nó, no m'ho neguis, per que tot lo d'aquesta taula't volarà per la cara. Mal home, farsant, perdulari, que t'he tret la fam de la boca y la miseria, y encara me trahexes: ténte compte, per que faré un intentat.—

Estava tan fòra de test, que vaig

creure prudent callar. «Potser sí,'m deya jo, qu'has fet lo plaga ab alguna minyona y sense pensarho la has ofesa. Dech tenir culpa. No respostegis.»

¡Ja la vareig ben pagar aquella prudencia! Poch a poch, m'anà subjugant en termes que no era duenyo ni d'axecar los ulls. Venía una compradora; la despatxava ab agrado: ja tenía a la Mariona al meu costat trepitjantme y pessigantme dissimuladament.

— ¿Per què li has tornat lo cambi a la mà? — me deya axís qu'era fòra. — ¿Que't pensas que no t'observo? ¿per què no dexavas los diners damunt del taulell, que'ls arreplegués ella, la Tana, si volía? ¿Ja haveu quedat entesos? Míra, fals, cara-girat, que't conech y no me la fas que no me la pensi. Vésten dintre; no surtis pera rès a despatxar, no't necessito. ¡A devant meu, fregírmela! ¡Quín càstich més gran es lo meu! ¡ay, Roure!—deya alsant los ulls al sostre com si aquest subgecte estigués amagat entre les vigues.—Ja ho veus en quínes urpes ha caygut la teva Mariona! M'ha de fer morir

ètica.—Y tot lo día, a totes hores, me retreya al seu difunt, a n'en Roure, aquexa exquisitat de marit tan alabada, que, al últim, era un enze que a copia de mals tractes se va tornar com un benigne. Y aquexa pobra víctima tenía totes les aventatges quan m'hi comparava. ¡Infelís, fins que va ser mort no li va descobrir tantes perfeccions! Als dos anys de matrimoni, Deu lo va cridar al cel, per que la seva ànima no's perdés en la companyía d'aquella esperitada.

* * *

Com lo meu desafecte era prou manifest, totes les crueses de que es capassa una dòna lletja y gelosa, les va imaginar per mortificarme. Però, lo que no podía resistir per insufrible y excessiva, va ser la privació de fumar. Altres ne vingueren després prou afrentoses, mes aquexa pena no la podía soportar ni combatre ab reflexions, ni conformitat, ni paciencia.

¡Llevarme'l fumar! si era la única pau que lograva en mitx de ma miseria!

Quan ella era fòra, que solía anar a la Iglesia a resar oracions que Deu no ohía per que, en lloch d'anar amunt cercant lo cel, debían ensorrarse ab la pesantor de tantes maldats com portava en la conciencia, allavors, axís qu'estava sol, amagat en un recó de la botiga, mitx recelós encara de que la Mariona no's presentés de sobte, feya'l cigarro y m'entregava als meus pensaments ditxosos. Entre la boyra del fum veya a aquella amoreta meva dels temps passats que venía a aconsolarme l'ànima y m'omplía de goig y m'enlluhernava ab un rastre de claror, qu'era com un raig de sol que penetrés en lo cor enfosquit per tantes congoxes...

Y després, ab aquell engrunyament contínuu, tornavan les injuries, la desconfiansa y la sospita, no ja de ma llealtat, sinó de la meva honradesa. Cada vegada que sortía, tenía que sufrir la baxesa de veure com m'escorcollava les butxaques de la roba que m'anava a posar; un dia me les vaig trobar totes cusides!...

Era en và qu'anés a casa'ls pares a

contar les meves afliccions. — Si tens penes, sufrèixles, — me deya la mare;— haguesses cregut; has anat ab lo sabre desenvaynat y has topat ab un geni que sab tenírseles fermes. Vés, cóntaho a ton pare, que t'ensenyi de fer l'home, ell qu'hi enten tant.—

* * *

La matexa ira li donava un neguit que la feya desatendre y tractar ab mals modos a les parroquianes; la venda anà mimvant, tothom s'allunyava, y passavan hores enteres que no venía ningú a comprar.

Varem tenir lo noy, y aquella temporada en qu'ella no podía estar a la botiga jo procurava realsarla; anava tornant la gent y la venda's movía qu'era un seguit. Mes, axís que va rependre'l mando, altra vegada desobligant a tothom, respo-nent fòra de lloch y malhumorada sempre, anà perdent lo que jo havía arreplegat; y tant va anar de baxa'l negoci, que no'ns hi podíam mante-nir.

Jo vareig cercar feyna, que no la

trobava, per que, esguerrat desde l'aprenentatge, per anar al servey, quan era ocasió d'exercitarme y aprofitar lo que m'havían ensenyat, y ab tants anys de no fer l'ofici, en lloch m'atrevía a presentar per temor de que'm rebutgessin. La miseria, que no havía coneguda may, entrà a casa. Jo en un portal, fent adobes, guanyava escassament per mantenirnos. Lo lloguer de casa'ns empenyía cap al hospici, y tinguerem de plegar la revendería.

* * *

La Mariona ja no retreya a n'en Roure, al marit perfet: ben segur que l'acusavan los remordiments dels pesars que li havía fet sufrir. Potser també esperava que jo'm morís per pagarme ab alabanses tots los maltractes y les injuries rebudes. Havía perdut l'orgull, però no'l mal geni. Jo la mantenía, y encara m'aporronava per la mesquinesa del meu guany. Fòra del trasbals de la botiga,'s floría, plorant sempre, que feya pena de veure. S'emmalaltí

gravement, y morí, al cap de cinch anys de contínua desavinensa! dexantme'l noy, que va ser la creu hont jo m'abrassava amorosit, trobant consol en mes desditxes y font de prometenses d'un viure més tranquil y benhaurat.

IV

Ho tinch de dir, encara que siga una cruesa: tot ho trobava més folgat y espayós després de morta la Mariona. Quan s'ha patit molt, un s'avesa a dirigir la vista enlayre. Recobrada la pau, no havía perdut aquest tirat, y'ls meus ulls, acondolits encara, guaytavan lo cel y'l veya més hermós, més clar, sigui potser que no'ls enterbolís la tristesa y podía mirarlo ab més serenitat.

M'havía fet un concepte del món, que per tot arreu hi veya desventures; tothom me semblava sufridor y sempre trobava pesars. No les sabía veure les cares rialleres ò'ls semblants placèvols. Un cop lliure, sovint topava ab enjogaments y esclats d'alegría que venían a rèbrem. Qual-

sevol fressería de rès, qu'abans la despreciava ò no'n feya esment, me donava goig; un test a la finestra ab una mota d'alfàbrega, ja hi trobava prou verdor pera la meva vista y prou olor pera mon regalo. Cada matí'l noy y jo hi passavam bona estona fentlo beure a galet, vull dir, tirantli ab lo canti un rajolí d'aygua que la terra se la engolía sense respirar. Una bombolla aturada al peu del tronquet nos entretenía fins que la veyam fondres, ab grans rialles del noy que'm preguntava per què s'hi feyan les bombolles; y jo, com més experimentat, li deya que per que la terra s'ennuegava. Sí, y per aquest estil ¡ne trobavam de riqueses en altre temps desconegudes! ¡Quín delit tenía per estimar! No sé si era per que tenía'l noy, però la quitxalleta m'atreya y no'n passava ni una per vora meu, a tret de mà, que no li fes una festa tocantli la cara y saludantla ab rialletes. Moltes se quedavan estranyades y's tombavan a mirar; jo també; quedavan satisfetes de la inspecció, reyan, y com si'm diguessin ab sos ulls ignocents: ah! sí, es un home que m'estima!. .

* * *

Posat a dir la veritat, la he dita encara que'n resulti poch afavorit lo meu sentir. Per axò, la mort tot ho purifica, y la memoria de la Mariona era respectada. Mes, al noy, pobret, que no tenía mare, no li havía pas de donar a conèxer los encontres que'ns havían desavingut, fentnos a ella y a mi desgraciats. Cada vespre, en lo llitet, resava'l Parenostre per l'ànima de sa mare, ab una veu primeta y una tristesa que'm punyía'l cor; y ab los ulls vagorosos, com si la cerqués, li enviava petons, y s'adormía ab la dolsor als llavis de la pregaria y dels petons. Potser se trobavan mare y fill, per que somreya ab una ditxa! y, quí sab, si les mares desde'l cel se'n poden estar de fer caricies als seus fills!...

* * *

Cad'any li faig oferir una missa; per que la pobra no va tenir gayres despedides de resos, ni'ls cants solem-

nes y esglayadors dels capellans. Lo noy y jo solets — ja que no havía pogut compartir alegríes ab ningú, tampoch he volgut may acompanyatge de tristeses, — tots dos, de bon matí, a les hores en que'ls sants estan més solets, que quasibé ningú els va a veure, en una capella rònega de sota l'orga, ab dos tristos ciris davant del Sant Crist, lo sacerdot y l'escolanet y nosaltres agenollats a sos peus, ohim la missa y la encomanem a Deu, perdonantla de bon cor jo, y'l noy any per any més entristit en aquest acte y ab més amor y anyoransa per sa mare.

* * *

Aqueix fill es la ventura meva, lo meu rey, ma alegría y'l consol de mes desditxes. Si me'n donà de pau y benestar ab sos jòchs! y si me'n ha fet enamorar de la vida!

¡Que guapo es y agraciat! Tot ho té: hermosura a la cara y bonesa al cor. Es un príncep, noble, generós; no ho sembla'l fill d'un pobre treballador.

Jo m'escarrasso enllestint feyna, a

fòra d'hores per arreplegar diners: aquexa montanya de diners que'l govern nos reclama si no volem perdre'l fill.

M'escruxeix lo pensar que té de ser soldat; ell al quartel, ab aquell tracte tan rigurós y, diguèmho baxet, ab tants perills!... Si algun día me'l subornessen y manqués als seus debers!... ¡Esperansa meva, fill del meu cor, l'afusellarían!!

Y apiloto diners, los conto, lo munt no creix, y passan anys; quan n'hi hauràn forses, quan ab ma suhor y'l meu dalit n'hauré arreplegat tants:—Teníu,—diré:—¡lliurèume'l meu fill!!!

DESAVINENSA

Al Sr. D. J. Capdevila.

Sala ben amoblada: un llit ab pabelló. Carles vestit ab bata y sabatilles.

La meva senyora es a sarau; contra ma voluntat, apesar dels meus prechs y reflexions y crits... fins hi ha hagut terremoto particular. D'una revolada, he fet anar les estovalles al ayre, y plats, copes, gerro y la sopera ab la *Julien,* tot ha rodat per terra. Y ella ha conseguit la seva: anar al ball.

Jo hi he perdut sopar, *vajilla*... y la senyora. La faré fer d'aràm... No la senyora, la *vajilla*. Dos per tres nos hi trobem ab tals desastres: com que la gelosía'm fa perdre'l món de

vista, tinch uns repentes que m'haig de desfogar desparant taula per aquest sistema... y jo pago.

Fa tres anys que patexo; tres anys que día sí, día nó, y dos arreu, a casa nostra hi hà desori. Y que sempre so jo'l que tinch d'amaynar veles. Un vespre'm va tirar lo pom del llit, que si'm toca al ull me'l dexa en vaga;'m va sortir una banya, que fins me feya nosa per mirar; veya una cúpula aquí sobre... Ab una pessa de dos, ella matexa me la va disoldre; oh, ja'n té de munyeca! ¡va ser un ay!.....

Sembla un soldat de cavallería; ab un geni, qu'aviat hi es a bestreure; y que té una mà, qu'allí hont l'aplana hi queda formigor. Ja ho he tastat... ¡Ey, per broma! per que de altra manera... Ella se'n guardaría prou de tocarme; nó, ab axò sí que no hi passo. Donchs, per riure, (era al principi de ser casats,) me va donar un cop de puny a l'espatlla que me la va desequilibrar. ¡Quín pes, y quín tanto! me vaig quedar axís; aqueix quarto m'arribava a l'orella. També va ser per mor del ball. Je, je! feyam broma. «Que no hi aniràs,»

deya jo. «Ho veurèm,» me contesta. «Que sí.» «Que nó. Tancaré la porta.» «¡Pròbaho!» «¡Míra que m'also!» «Apa, maco!...» Me'n hi vaig!... y al acte de tombar la clau, ¡pluf!! per derrera,'m va endressar tal cop de puny que, senyors, allò se sent y no s'esplica. Me pensava que m'havía desparionat un bras.

Ara, quan tenim diferencies, ja'm poso a cobro desseguida;'m coloco fòra de tret. Nó,... per que si ella s'atrevís... fora sensible havermhi de tornar, y no està be qu'un marit pegui a la senyora: fa ordinari, y's rebaxa un hom.

Si la vegessin, es una bona mossa. Ab lo barret de copa posat, es tot axò més alta qu'un servidor: quatre travessos de dit. Y còntin que calso ab talons molt alts. Per aqueix motiu no vol sortir a passeig ab mi. «¿No veus que semblaría que't porto a fer salta miralta?...»'m diu. Y ballar? menos: té por de fer riure, y que la gent no digués qu'ella balla desde l'*entresuelo* y jo del carrer estant.

* * *

Y axís nos la campem a casa nostra: ella fa'l que li dona la gana, y jo, mírin, trencant paraments de taula. Be haig de demostrar que també gasto fumillos!... ¡Y tan enamorat que n'estich! ¡oh, si no fos aquexa flaquesa! ja hauría fet fer un embà al mitx del pis (per que la casa es propia) ab un torna-veu de goma desde les seves habitacions a les meves per disputar de lluny y sense perill.

La vaig conèxer al Club, en un ball d'aquells tan famosos... (*Tranzició*) per que, cònsti qu'he sigut dels joves de més anomenada de Barcelona; dels més axerits, dels més calaveres. Retirava a les tres de la matinada, y a les quatre, a l'hora que'm passava pel cap; qu'a mi no'm governavan ni'ls crits del pare ni'ls enterniments de la mare. «Noy, fill meu! que't desbaratas la salut!» me deya la bona dòna. «Te ficaré en una casa de comers!» saltava'l pare, alterat. ¡Pobre home! Avesat a tre-

ballar tota la vida, li semblava'l pitjor dels càstichs lo encauarme en un escriptori ò derrera d'un taulell. «Be, escólti, marona, ¿que té uns quants diners sobradissos? ¡Què'm dona aquí!—deya jo apartant la mà estesa a tall de cotxero.—¿Què vol que'n fassi de quatre duros? ¡Per quí m'ha pres!» En fi, senyors, qu'haguera axugat les arques reals.

¡Lo que gastava! Està clar, sent calavera!... ¡Que n'havía romput de pisa pels cafès! y si l'amo's quadrava, venía ab nosaltres aquell que tenía tant *punyo* y l'obligava a callar; ab diners ò sense; pagant los perjudicis ò no pagantlos, segons...

Del Club me'n varen treure quatre ò cinch vegades, per massa axalabrat; era més boig jo sol que tots ells junts. Jo vaig ser qui va donar aquell escàndol que fins lo Capità General volía posar la plassa en estat de siti; aquell ball a portes closes, que ja's necessitava tenir la vergonya arrendada, per anarhi. Més de siscentes persones hi varen concórrer; vègin si n'hi hà de despreocupats a Barcelona.

Hi havía un personal triat, en quant a homes: tota aquella antigor

de senyors d'edat calaveres, que fan lo corrido ab baylarines y figurantes y les socorren, los hi teníam: tiessos, axeribits, tenyidets de bigoti, disfressats ab dominó y sense careta; a estil de tant se me'n dona. Be, sí, quan als sexant'anys s'es despreocupat, en qüestió de conquistes, encara fa nosa la màscara.

De jovent, teníam la plana major: los més disbauxeros, los més capverts; si comensava a citar noms... No'l té cap més capital un floret de jovent tan plaga y de tan bona sombra. En quant al *bello sexo*... hi havía bo! Quínes nenes més lleugeres! quíns quadros de *can-can!*

Allí vareig conèxer a la meva senyora; anava disfressada de nimfa; molt senzilla, però ab molt *chic*.

Aquell ball, ja se sab, era de gent alegre... Ey, però la Lluisa portava màscara; axò sí, aqueix decoro'l va guardar. O sinó, no m'hi caso: alto aquí! Anava disfressada de capritxo... ¿com ne deya?... era copia d'una làmina d'aquell plaga... Ah, sí: de *Ninfa en la primavera*. Quan va entrar al saló, hi va haver un *rum rum*, unes esclamacions d'admiració!

— Nimfa, abans no't comprometis, ¿vols ballar ab mi tota la primera part? — li vaig dir. Jo anava al grà desseguida, de frente.

— Ahont va aquest pacatilla!—'m va respondre baxant lo cap; — ¿que vols uns quants anissos? —

¡Dígali pacatilla! Lo cas es que tot lo vespre va ballar ab mi; y tres mesos després era la meva senyora; ¿eh? que vagi motejant!... Hi havía homes com tambors majors que prou la voltavan ¡y'n feyan de paperots!... ¡Qu'es cas! jo vaig ser lo preferit. ¡Y'm volía donar anissos!!!

Lo sopar aquell vespre va valguer quaranta set duros; ella, la senyora que l'acompanyava y jo; tots tres. Lo Champagne lo feyam anar com aygua: jo'l volía fer encarir aquell vespre. Agafava les ampolles; *¡pem!* y, *gloch gloch gloch*, per derrera l'espatlla'l vessava a terra; vaja, en una paraula: tenía un perdigonet a l'ala, y en ma vida he fet més boyra.

Y ara, encara no parlo d'acompanyarla al ball, s'enfurisma y ja tenim discordia. Crida, s'alborota, m'amenassa, y al cap d'avall se n'hi va sola.

Però, aqueix vespre m'hi presento; la vull sorpendre, a veure ab qui balla, qui es que la galanteja; per que tinch gelosía.

Ara, si'm poguessen veure l'interior, fugirían espantats; aquí dins hi tinch com una fornal que'm devora; dech tenir febre; lo pols me va. *(Posantse'l puny a la vora de l'orella.)* Escóltin.

(Pren un sifon tirantne un raig a una copa y beu ab frenesí.)

M'abraso, estich mal. *(Torna a beure.)* Cà! encara no arriba a la campaneta, ja es sèch; lo foch lo tinch aquí a l'estimadora, dins del cor. No sé què decidir: si ferme un tip de plorar ò de matar senyores. ¡Malvades! falses!... Nó, nó, me'n retracto. ¡Bufones, més que maques!... Més m'estimo passar la pena tot sol y consumirme de passió d'ànimo. *(Gemegant.)*

¿Què fas Quirlos *(corregintse precipitadament)* Carlos? ¡Quí t'ha vist y't veu! Rebaxarte a plorar per una dòna! Tu,'l socio del *Gavilan* y del Club, l'home corrido! ¿Per què no la matas?... Sí;'ls que me aconsellarían axò, que s'hi acostin; veuràn quin

vano de dits los hi estampa a les galtes.

Però, si vaig a sarau y la trobo ballant, ¿a quí mato, a ella ò a ell? Oh, me fan riure vostès! a ningú... *Corrientes*, los perdono. Però es evident que la trobaría de brasset ò ballant, y jo, al vèurela somriure a un altre home, n'hauría de desgraciar algun dels dos. Es veritat que no hi ha anat sola, que l'acompanyan les senyores del tercer pis. Donchs, per haverlos de perdonar, tant se val que no'm molesti y que'ls hi envíi l'amnistía d'aquí estant y que me'n vagi al llit. *(Sospirant y sentantse en lo llit.)* Visquèm resignats; es lo pago que'm pertoca; per massa *corrido*. Aqueix vespre sí que podrà dir qu'ha nascut. Per que les intencions eran dolentes, axò ningú m'ho quita. L'haguera morta ab la matexa serenitat y sanch freda qu'ara que la dexo viure.

Però, demà, ò aquesta matinada hi haurà trencadissa, la vull aturdir: a veure si la subjugo; trencaré totes les pesses del seu lavabo, y que'm amenassi després; *cric crach*, me tanco al quarto. *(Se treu la bata.)* Me'n tornaré al llit per prepararme, y demà'm troba-

ré més àgil, més enèrgich. Si no me adormo, quan ella torni, cóntin que hi haurà escàndol en aquesta casa. *(Apaga'l llum ab resolució.)* Bona nit tinguin; ja ho sentiràn a dir. *Buenas.* *(Tornant a saludar.)*

DESDE'L QUINT PIS
DEL LICEU

Un horror de gent apretant, estrenyentse a la porta del carrer de Sant Pau, allargantse y atapahintse afilerada com monstruós fenòmeno que creix encongit y al que uns quants agents de l'autoritat no dexan axamplar per que no embussi'l pas del carrer; una bellugadissa de caps, allargant lo coll per respirar lliurement, y entremitx d'aquexa multitut de persones, que millor parexen sérs informes, alguna qu'altra mà apoyada en agena espatlla, com xarreteres de dits posades a la inversa, ò aplacades en les esquenes com si portessin, a estil militar, un parell de mans de repuesto; una gatzara pro-

duhida per les murmuracions contra l'empresa, qu'abans d'obrir les portes fa donar un espectacle al públich en mitx del carrer, obligantlo a sufrir dues prempsades, la primera per pendre targetes y la segona per anar a la porta del quart y quint pis, quan, tenint oberta la taquilla tot lo día, estalviava la meytat de la pena a aquest públich que, si moltes vegades xiula, no es tant per fer mala obra als artistes com per desfogarse de les angunies y cruximents soferts a la porta.

* * *

— Tu,—crida un estudiant a qui'l guardia no'l dexa *incrustar* en lo grupo, — cómpram una entrada; té'ls diners.

— Foran tres pessetes!—li respon l'amich;—no pot ser, no puch, noy; no més m'hi caben los sis rals justos a la mà, y encara valga que tinch condicia a durlos plans, que si'ls giro de cantó ja se'n ressent l'esquena del subgecte que tinch devant. Míra, fésme un favor ja que no te'l puch fer jo: dígas a casa que m'has

vist sens novetat, qu'eram una pila, tots junts, al mitx del carrer, fent lo que veig fer: repassar la gramàtica. Jo estampexo, tu estampexes... prural: nosaltres nos trepitgem, que't dich, *querido,* que dech tenir uns peus com dos vanos oberts. ¿Una entrada dius que't compri? Ne pendré una y mitja per tots dos; que jo he mimvat de carns, que m'hauré de donar dos vols a la trinxa dels pantalons per que no se m'arronsin cap avall com unes columnes salomòniques. Noy, no puch treure'ls quartos; los tinch clavats a la pell com en un monetari; m'hauràn de fer l'operació, si vull fer gastos.

— Vatúa'l món dolent! — esclama un que's dona ayres de *maton* ò d'arriero, y que pel seu posat indica no estar per bromes; — y quins despotismes se veuen a la nació espanyola! Un Carlos d'Espanya'ns fa falta... Company, no apretèu, per que si axamplo'ls rems, us envío de rellogat al *entressuelo* d'aquest argenter. Un *Naron* nos fa falta als espanyols: ¿en quína part del globo s'ha vist, apretar la gent d'un punt semblant com si fossen manats de lluquets?

— Ja té rahó! — esclama un vell que s'hi vol fer ben veure per que coneix qu'es home que té males espurnes.

— ¿Què diu que tinch?— contesta l'altre baxant la vista per mirarlo ab cert despreci.—Que aviat ho tindría compost. ¿Ahont es l'amo d'aqueix *tinglado*? ¿D'ahont ets tu? Ah; ets de fòra nació! Corrent. Pxit, mossos, civils, *etzcètra*. Sumaria al *canto*, y si respiras, a Montjuich.

— Axís, axís s'hauría d'arreglar;— mormola'l vell, tan enterat com los demés qu'escoltan, qu'encara estan dejuns de sapiguer lo que vol dir.

— Alto, qu'encara no he acabat. Vínga la lley marcial; aplíquese el artículo, y entrada de *balde* al grupo, y un dinar de duro per barba a ca'l Estevet, per restituhir a les persones que'ns encontrem aquí, les angunies y l'aflaquiment de que's quexa'l jove qu'ara parlava. ¿Què mana?... ja veuría vostè l'endemà aqueix carrer de Sant Pau: més nèt que'l doble blanch. —

Y al dir axò's fa fer lloch ab los colzes, treu un puro de la butxaca, l'esmotxa ab les dents y, d'una bu-

fada, fa travessar lo capsiró per sobre la multitut, que quí sab ahont va a parar.

— Míra, tu,—esclama un burleta; —guàyta aquell senyor tan llarch; sembla que vagi al imperial; ja n'hi ha costat de crexensa per posarse tan endevant! d'ensà que som aquí, lo menos s'ha donat quatre travessos de dit; s'estira com un caramelo. Ja veuràs axís qu'arribarà a casa quína feyna se li tomba; no n'hi faltarà poch ni gayre de catre si vol tenir los peus governats quan se'n vagi a retiro! Y si s'està dalt de tot, com ne fa'l posat, y no encen mistos, en aquella hora de nit me sembla qu'anirà contant les bigues ab tostorros de cap. ¡Pobre senyor, si l'amo de la casa no li forada'ls revoltons del sostre mort! tot lo día anirà de ceremonia pel pis fent cortesíes als mobles y al devantal del escudeller. ¡Ep! ell sí que pot ben dir que no's mou may del galliner. ¡Malsaguanyats sis rals! ¿Preguntèmli si plourà? ¿Me sabría dir si's veu la lluna? Si per desgracia es colomista, pobres coloms, ¡no deuen anar poch amunt per no esguerrarse ab la canya quan engega'l vol! ¡Y còm

se deu estirar per ferse la clenxa! ¡quí sab ahont li van a parar los brassos! —

Tot d'un plegat, s'obra la porta del despaig, la gent s'hi precipita ab furor tumultuós, y'ls que l'han comprada als revenedors embestexen escales amunt sens reposar, qu'arribant al quint pis no n'hi hà cap que pugui retornar la respiració.

* * *

Lo teatre está desert; los llums, a un quart d'axeta; un acomodador en mànegues de camisa passa'l *plumero* pels coxins dels palcos de primer pis. D'un costat al altre de galliner, los que tenen bon *assiento*'s saludan sense conèxers, ab crits d'alegría y satisfacció; entran grupos de gent esverada que, no atinant quín lloch triar, se colocan al més dolent. Y'ls dos pisos s'omplen aviat, y nous crits y gatzara remouen la quietut que regnava. Lluen com estrelletes entre aquella munió de caps alguns cigarros de paper. Apareix un municipal y fa eclipsar les que brillavan prop del passillo; més enllà, cap al

mitx, s'encenen cerrilles, van de mà en mà, s'apagan de sobte: noves constelacions quedan lluhint en aquell cel que costà sis rals y moltes empentes per pujarhi. Y passa temps, més de tres quarts; compareix un músich y se'n torna; n'entran alguns més al cap d'una estona y s'assentan, desescanyan lo violí per llevarli la bossa, recargolan les clivilles, li preguntan ab l'arquet còm estem de vintivuyts, y se'l posan a la falda ò'l penjan al faristol per que's distregui. Lo públich, al veure tanta catxassa, pica de mans y'ls hi crida, en mals termes, que son poch treballadors. Los sillons de platea van omplintse. Y arriban senyors ben pentinats y senyores molt galantment compostes. D'assí y d'allí s'observa algun indivíduu enfonzat en lo silló, lo cap descobert, ensenyant una calva ab un cerquillo de cabells a la part posterior, que desde dalt parexen cares ab patilla voltada, a qui'l barber los hi hagués afeytat les faccions arrebosantles després ab pomada molt lluhenta. Entran en los palcos de primer pis elegants senyoretes ab vestit blanch y esllanguit, qu'en aquell

fondo de vellut carmesí aparexen com papallones posades sobre motes de maduxes.

Los instruments se quexan: ronca lo contrabaix al veures desarrambat del recó hont dormisquejava; los hemisferis qu'etgegan tempestats a l'orquesta dexan sentir sa veu feréstega. L'avisador coloca sobre'ls planos inclinats dels faristols los papers de solfa. Podría dirse que l'armonía exten ses múltiples ales carrades per banyarse en aquella atmòsfera calurosa abans d'omplirla ab son papalloneig de quexes y alegroys.

* * *

Tot està a punt; Botessini puja a la *tarima;* llensa una mirada a dreta y esquerra com un general que repassa les forses abans de llensarles al combat; evoluciona ab la batuta y fa silenci que s'escampa a manera de vel diàfano qu'apaga la remor del respirar, dexant sentir no més la tènue agitació ab que oscilan los flams del gas.

Un tremoleig armoniós, tal com

si s'alsés de sobte un vol de passarells rompent lo cant, se dexa sentir, ò com ventada melodiosa que besa la quietut. ¡Adeu, món, que la música parla y fa remontar l'esperit a desconegudes alteses! Y se sent, s'estima y's gosa tot lo que Deu va volguer que gosessin los mortals per pendre idea vaga de lo qu'ha de ser l'eterna benaventuransa. ¡Oh, música, reveladora del amor, de la bellesa y de la felicitat! Sentiments castíssims, gosèu la delicada sensació y rendíuvos a sa dolcíssima letargía!

* * *

Y canta Masini... ¿Quí, en lo cel dels amors seus, no hi té un àngel que volateja com poètica visió, renovantli fugides recordanses y'ls goigs d'una joventut que va perdentse? ¿Quí no haurà trobat en son camí una ideal figura que l'encisà d'amor, primera felicitat assaborida, y acàs derrera ilusió, massa prompte coneguda per esser tan llargament anyorada!

Masini parla d'*ella!* d'aquexa, la

primera, la única coneguda al cor. ¡Quína atenció! ¡còm interessa a tothom lo *racconto!* A aquella dama tots la estiman, a tots ha enamorat algun día com al mateix Raul. ¡Quína dolsesa es lo cantar! ¡Que be se sent la poruga cortedat d'una passió que no més es atrevida per estimar molt! Angelo Masini sembla que canti per primera vegada la infinita tristesa del seu primer amor.

* * *

No parlo del *septimino,* per que si sento la música, no sento la situació. ¡Retxassar a Valentina!... ¡humiliarla devant de tota la Cort!... Nó, may! un cavall, primer, una escala de seda lligada als balustres de la balconada, dos ays! un de temensa, l'altre d'amor, y... una fugida ràpida ab núvols de pols, com la que's coneix per les estampes de Matilde y Malek-Adel.

* * *

Passèm saludant en la conjura'l geni de Meyerbeer.

* * *

Ja estan sols. Son ells! Raul, Valentina... la joventut y la gentilesa, hermosejades ab l'aureola d'un amor sense ventura. ¿Cantan ò ploran? ¡Quí sab! que l'amor se gaudeix ab tals espiritualitats, qu'ab plors y somriures viu y prospera. «Déxam fugir!..» li diu ell ab un enterniment qu'es la evaporació de les llàgrimes que cantan al fondres. Y Valentina, per salvarlo, per adorar en recort aquella *cara semblansa,* li revela'l goig suprem. «¡T'estimo!» li diu ab un exaltament que no es més grata la felicitat gosada qu'aquella exclamació del amor perdut. Y lo que ningú ha sapigut dir en aquexos moments, per que la boca no ho logra expressar, ni'l cor dexa revelarho, Masini ho diu ab veu pura, ab accent llànguit, cadenciós, ab un abandono de tota materialitat, que poden, sens ofendre, unirse'ls dos amants en estretíssima abrassada, sens donar gelosía, ni enveges, ni vergonyós molestar a la ignocencia que'ls contempla.

* * *

Per desditxa, en aquexos moments d'embriagadora passió se li acut a algun entusiasta de Masini fer sortir a un patge ab un valiós present. ¡Adeu, ilusió, amor y fascinacions del art!

En tals moments, fer sortir una criatura disfressada... ¡quína incongruencia! quanta temeritat! A mi, en semblant ocasió, m'haguera fet lo mateix efecte que si'l sabater m'hagués enviat l'aprenent ab les botines noves .. Botines! quan me pensava tenir ales!

* * *

Y després, ¡pobre Raul, y pobre artista! Tórnat a agenollar, apassiónat, cànta y plòra y..! Cà, cà, cà, cà!... Ja no hi era a temps, l'amor havía volat... Desengànyat, Masini: d'amor, cap com lo primer; axís ho diuen les senyores, a pesar que tu no ho creus, y... jo tampoch, per semblarme a tu d'alguna cosa.

REVISTA

L'Hivern està finant, y com si fos un personatge de molta suposició, ixen cada día dos bulletins pera donar compte als curiosos de les complicacions que demostran sa decadencia.

Lo sol, al qui tant havía pres de tema, ja li ha perdut lo respecte, y cada día també surt més matiner y's recull més tart, entretingut en atemperar la terra.

Lo vent, únich amich que li resta fidel, s'hi desfà ab grans bufades per tornarlo a refredar, y no'n trau rès, per que'ls arbres li presentan ses branques nues com dientli: «té, esbràvat tocant la flauta»; les atzavares

li ensenyan ses penques afilades; y les gatoses y'ls esbarzers, balandrejant y fent postures, sembla que li vulgan dir: «si passas, te desgracías». Per tot arreu troba contraris; a ciutat, les cantonades li ensenyan lo colze y'l regolfan d'una paret a l'altra, fentlo anar com una pilota; y, vegent que ningú'n fa cas, s'entreté a fer lo *papu* tancant portes ab violencia, rompent vidrieres, donant falconada a algun paraygua invertintli la cúpula, ò fent fer lo vano a qualsevol subgecte alsantli la *madrilenya* de tras-cantó, fins que, al últim, cansat de fer berganteríes, s'escapa per les carreteres y's diverteix ab la pols, arremolinantla y fent núvols de per riure que'ls tragina d'un costat al altre per que vegin més món.

* * *

Los arbres de la Rambla, que s'han quedat despullats desd'Octubre fins a Mars, s'estan ab les branques alsades, lo mateix qu'una renglera de quintos que fessin lo saludo al gefe, mirantse uns ab altres com si's pre-

guntessin: «¿Y ara, què tenim de fer? fa mitx any que tenim les vergues al ayre y encara ningú'ns ha dit a qui tenim d'empaytar.»

* * *

Y tots fan càrrechs y acusacions al malhaurat Hivern. «¿Què has fet dels meus pàmpols?» li cridan los ceps caragolantse ab rabia.... «¿Y de la meva fullaraca y dels aucells que veníen a matinada y al pondres lo sol triscant pels branquillons, regalantme una passadeta cada pich que volían enfonzar lo bech en ma fruyta més assahonada?» li preguntan les figueres, amenassantlo y estirant sos brassos nus, d'escorxa prima y llisa... «Y a mi ¿per què m'esguerrares y'm vas deturar lo pas?—esclama un doll d'aygua, desfent ses trenes de plata y saltant per sobre'ls còdols; — ¿quín mal te feya jo, contemplant tot lo día la blavor dels núvols ò'l sol hermós, y de nit manllevant estrelles per engalanarme? ¿tanta enveja't donava lo veure com m'entretenía jugant a cou-dinar ab les flors, elles escam-

pant aromes y jo donàntloshi senzills *refrescos?* Ja no estich paralítica, ni m'arrapo per lo rocàm transformada en caramells. Ja no tinch forma ni color, qu'axís vaig nàxer y axís me he criat, lliure, atrafegada, llensant escuma de bones en bones, ò esquitxos si m'irritan, y'm veig altre cop hermosa, y lluhexo la claror, y salto y'm treno fent ma vía, besant molsa y criant plantes, y remorejo música, que ni'ls aucells ne cantan de més fina, ni tindrían trassa per imitar.»

* * *

«Callèu, xiquetes, — los hi crida'l llargarut xiprer,—que ningú com jo ha vist tantes tristeses y desgracies portades per l'Hivern: arrecerat en aquesta tapia, ¡quantes me n'ha contades lo campanar qu'es l'únich ab qui tinch converses! ¡si se n'han passat d'hores balandrejant les campanes! ¡y còm m'esporuguía quan me deya: ara aviso a Deu que li puja un angelet! Y, venía l'enterrador, apartava la brossa, cavava la terra, gemegavan altra volta les campanes, y

després una munió de dònes ab ses caputxes y faldilles negres se'n anavan ploroses torrent avall. Y a voltes, ab tochs més solemnes me deya: ara prego per un minyó, y cada prech meu fa derramar més llàgrimes a sa estimada que pert lo seu be, y a sos pares que perden be y esperansa...! Ahir va ser un jayo; l'altre día, una donzella... Y, vaja, fora un may acabar. A tots me'ls anomenava, y com que'ls conexem desde que van nèxer, a tots los estimem, y compartim lo dolor comú, pregant les campanes, y jo estènent les arrels, cada cop que sento remoure la terra, per portar — y no sé si hi arriba, — un poquet de sava fresca als que enterran a prop meu, ja que no puch, com voldría, dúrloshi la llum que goso y l'oreig que'm fa viure.»

* * *

«Me'n vaig d'aquesta terra desagrahida,—butzineja l'Hivern.—¿Y quína tonada'm canta ara l'aygua, ni que n'haig de fer? jo he apilotat neus a la montanya per contradir l'estiu, y

per que pogués embellir la terra ab saltants d'aygua, omplintla de reguerons y rajolins. Y si'ls arbres se quexan es per que son murmuradors de casta, y no saben callar may; avuy se quexan de mi, demà diràn si'l sol los torra y si la set los corseca. Son de mal acontentar. Los desprecío.

Ningú'm sent grat per lo qu'he fet; jo he tingut hores llargues de quietut y de fosca, en que la naturalesa s'ha anat refent. Algú se'n ha aprofitat: ademés, vosaltres, particularment, los galans de capa y barret tou, enamorats de cantonada, de sotavolta, ò de tanques foranes; y vosaltres també, solitaries parelles que passegeu pels indrets més deserts del Ensanxe, aquesta *Sierra Morena* barcelonina, qu'allí hont no hi surt un lladre, hi comparexen dos contrabandistes del amor; anèuse estimant en hora bona, galans de ciutat, ò festejadors camperols: mes, tapèume la boca d'aqueix xiprer cabilós, y diguèuli qu'es lo temps qui fa la seua feyna y que lo mateix se mor la gent pels frets que porto, com per les calors que du l'istiu; y diguèuli, finalment, que no m'ha en-

ternit ni gota... qu'es un plaga y que per axò'l tancan sol.»

Va dir l'Hivern marxant per la carretera de Mataró. Al trencar per la Sagrera, un carnestoltes, oblidat dalt d'un paller, li va cridar tot fent visatges: «Adeu, vell y boig!»

PURA

Lo sol, que no havía estat peresós com ella,'s filtrava a través dels llistons de les persianes, y avansant poch a poquet com si temés moure remor ab sa tènue petjada, dibuxà sa claror sobre'l llit, marcanthi una escala de llum y ombres tenebroses.

Pura sentí en lo front un bes suavíssim, y despertantse,'s tapà la cara avergonyida; les cortines del seu llit caygueren, y'l sol, guaytant per entremitx de les malles del brodat, li enviava més besos, qu'al rèbrels ella sobre'l rostre y'ls seus cabells, se convertían en una blonda de flors sense matisos y d'aucells de contorn negre ab plomall daurat.

* * *

Al aparèxer desprès, apartant los plechs del blanquíssim punt que velava'l llit, sos ulls se fixaren en una roba de capritxosa etxura, de colors vius, de gasses llistades y satins de serrells d'or, especie de disfressa oriental desordenadament escampada per sobre'ls mobles; y cercà per entre aquella confusió de sedes y joyes, un ramet de flors abandonat sobre d'uns guants que parexían volguerlo oprimir encara ab sos dits flonjos; lo contemplà llarga estona, lo dexà distreta, y agenollantse en un genuflectori's persignà, alsant la vista per saludar a la Verge que's destacava de la paret sobre una mènsula-tarja d'èbano ab fondo envellutat.

* * *

Les hores del ball havían fugit, però'l seu recort la distreya no dexantla resar; per primera vegada en sa vida, s'alsà del reclinatori sense

haver tingut ab la Verge — desprès del reso — aquelles plahentes converses sense paraules, de mirades dolsíssimes y migrat somrís, en les que li confiava sos petits pesars, ses alegríes, — que muntavan més que aquests, — parlantli del amor dels pares, duentli les quexes dels germanets, y envejosa encara ab la felicitat que la rodejava, cada día feya prometre a la Mare de Deu, — a cambi de més oracions,—aument de ditxa, y's despedía d'ella enviantli ab sos dits rosats munts de besos, alegra y satisfeta d'haverla obtinguda al mateix punt que l'havía demanada.

També per primera vegada sentí remordiments y no s'atrevía a mirar l'imatge. ¡Haverse olvidat dels seus pares, y no haver dit rès dels pobres, ni haverse recordat dels seus germans, y pensar, en cambi,—entre tots los que l'havían distingida ab sa cortesanía ab graciosos obsequis, y d'entre tòts los que li havían ofert lo bras per llensarse al ball,—recordarse d'un, d'un sol, del qui li havía donat aquell ram que's marcía desfullantse per moments, d'aquell

jove que no gosava mirarla, y quan va gosar, li feu cloure la vista ab lo brill de sos ulls negríssims!

Després havía ballat ab altres joves atents, aduladors, que li digueren falagueríes, — les matexes que havía sentit dirigir a les altres senyoretes, — mentres *aquell*, apartat en un àngul del saló, veya passar indiferent a les més hermoses sense inclinàlshi una mirada ni moure sa atenció, atent sempre a ella, a ella sola, y perseguintla en los revols del vals y en ses acompassades ondulacions.

* * *

En sos oidos joguinejava la melodía d'aquell vals com llunyà ressò d'una música anteriorment coneguda, recordansa indefinida que se li dibuxava al pensament ab notes de contorns vagorosos, no logrant modular l'entonació que fugía cada vegada que creya haverla sotmesa a la memoria. De prompte, un esclat de alegría brillà en sos ulls, obrí'l piano, sos dits relliscaren poruchs sobre'l teclat frasejant un recort, y

recorrentlos després ab ferma seguretat, ab dolsesa ò ab energía arrebatada, brotaren com un seguit de ondes armòniques que s'apressavan tumultuoses cantant los melancòlichs y brillants compassos del *Beau Danube bleu*.

Y mentres seguía ab lo cap lo ritme de la música y abandonava son còs fingint moviments del vals, sos ulls se fixaren en los de la Verge. Callà'l piano;'ls ecos s'esbargiren, y ab piadosa mirada la contemplà, preguntantli: «¿Es pecat que les noyes vagin al ball?...»

No's sab què li respongué l'imatge; mes, Pura's quedà pensativa, lluytant tot lo día per apartar un recort que l'importunava donantli visions y mormolant una música afalagadora que may havía ressonat tan bella y agradosa en sos oidos.

* * *

Al bullici que la ciutat presentava el día anterior, havía succehit la calma y'l reculliment. Pura vegé passar una professó, ab cants funeraris y

aterradors emblemes; uns homes vestits ab negra vesta, coberta la fas y llensant per entre dos òvols mesquins lo brill de sa mirada, rígits, ab pas solemne y moviments enterchs, arrastravan cadenes, ab un ciri a la mà, ò ab cranis coronats ò ab mortals despulles.

Després vegé avansar clavat en alta creu al Redemptor; ses mans sanguinoses s'acostaren als ferros del balcó. Pura s'agenollà, sos llavis pronunciaren el *Mea culpa,* sos ulls se cobriren de llàgrimes, y no pogué mormolar cap oració.

* * *

La nit fou agitada;'s recullí, volguent oblidar aquell galan, y'l tornà a veure en somnis acompanyat d'un d'aquells homes negres sense cara y ab ulls no més, qu'ab sos dits ossosos sense calor ni tacte li anava resseguint la buydor dels seus ulls, los pòmuls, la barba angulosa, lo nas mutilat, y ella's veya morta y's conexía y no podía plorar per que dintre dels ulls no hi tenía llàgrimes.

Aquell home apartà la mà seca y sense tacte qu'havía profanat les despulles de son rostre, y recobrà los suaus contorns que li donavan bellesa; y entremitx de sa pell blanca y unida, ab finor de cera, blanca y transparent com les fulles de camelia, sentí la rojor de la vida recórrerla y animarla.

* * *

Pura pensà ab aquell jove; sovint, molt sovint tornava a demanar al piano que li *parlés* aquell cant de anyoransa. Y gosava mirar a la Verge després d'haverlo sentit. Diu també que la Verge li contestà quan tornà a preguntar si era pecat que les noyes anessin al ball, dientli: «Préga, filla, no hi tornis al ball, que fora massa'l teu sofrir si arribessis a trobarhi un altre jove d'ulls negres y tinguessis d'oblidar los cants del *Beau Danube bleu.*»

UNA VISITA
A CASA'L SENYOR JANET

Tinch, ja de molt enllà, formada l'idea de que la major part dels que es diuen Joan, han de ser una classe de subgectes senzills, catxassuts y placenters; ab un geni apropiat pera rebre ab avinensa cristiana los encontres y miseries de la vida, y una disposició bondadosa pera soportar pacientment aquexa multitut de defectes que cada hú observa en lo pròxim, massa atalayats potser en reconèxer y celebrar les bones prendes que'ls abonan y'ls distingexen a sí matexos.

No es, per axò, que tinga generalisada l'idea de que tots los Joans hajan de ser per un seguit calmosos y

dòcils de natural. Alguns ne conech verdaders bales de vidre per lo somoguts; mes, aquella qualitat pacífica que tant modera les passions y ajuda a la perfecció,'ls hi vindrà ab lo temps, y allavors, sense esser uns *bons Jans* — que jo no gasto bromes que perjudiquin, — seràn uns bons Joans que no hi haurà més que ferne alabansa pera donàrloshi lo que's merexen.

Vàgin perdonantme'ls lectors y prenent paciencia per dissimularme el preàmbul; d'alguna banda haig de treure allargos per que la meva visita del diumenge no resulti com de metge per lo curta, y cóntin, que hi hà vegades que gastan tant vostès de molestia per escoltarme, com jo de temor per que no'ls hi vinga la voluntat de cloure *La Renaxensa*, fent topar lo que jo'ls hi dich ab lo de l'altra plana, agoviant la meva conversa ab aquella rengla de lletres que duen les noves de Fransa ò be de Morería.

* * *

Lo senyor Janet es un bon home, y la seva senyora y'l seu fill; no hi hà rès que dir: tots tres son una galan gent que dona bò de conèxels y de tractarshi, per que en aquell petit món de casa seva tot es pau y armonía y be de Deu, que's respira al entrarhi, y's veu per les parets, y se sent en l'olor, y s'escolta com si traspués del sostre ò de les gavies dels canaris, que cantan primors y alegríes, més, tal vegada, quan conversan los amos ab les visites, que quan s'estan sols ocupats en los seus quefers.

Una pena han tingut, una sola, però qu'ha bastat durant molts anys pera agrejar la dolsesa d'un bon viure sens altres amohinos que'ls que s'originan del negoci y dels desitjos d'ajuntar una pobresa pera dexar arregladet lo seu fill avuy per demà qu'ells cloguessen los ulls.

Era molt jovenet lo Pere, que ja la seva mare pensava en casarlo, y, treyent comptes y guaytant noyes

ab més afició qu'ell mateix, pera triar la que faría per casa, s'ho feya venir tan arreglat, qu'entre'l conèxer la promesa, festeig y casament, li ressortía just, per aquexos càlculs, que'l seu noy fora pare als vintiun anys, y ella y'l seu marit avis als quaranta y quaranta sis respectivament.

Mes, passà molt temps, y com aquell que va afegint puges a un capital que té près a logro, que al últim ve a consumirse, axís mateix veya perdre la seva joventut mimvantli any per any les ilusions, sentint arribar la vellesa sens tenir la ditxa de veure al seu fill acomodat. Y no era que'l Peret pequés de poch enamoradís, potser n'era massa, però estimava de lluny, per atracció, però una atracció singular, que l'apartava sempre del obgecte estimat en lloch d'acostarlhi.

* * *

En les grans festes anyals sobretot, era quan més sentían la soletat d'aquella ditxa qu'hagueran volgut escampar entre una familia nascuda allí, rodejada del amor dels avis,

prosperant en joventut a mida que ells s'haurían tornat vells. Venía Nadal, per exemple:

— ¡Y què'n farèm d'un galldindi! — deya la senyora Pepa.

— ¿Què? — responía mitx altivat lo seu marit; — ja ho veuràs. Vull gall y capons y neules y...

— ¡Si no més serèm tres a taula! — afegía la senyora Pepa... Ja no tornava resposta'l pobre del senyor Janet; baxava'l cap, se treya les ulleres, dexava'l *Brusi* sobre'ls genolls y sa mirada incerta vagava espantada de la tristesa que díes a venir ompliría aquella casa.

Y celebravan Nadal tots tres ab un convidat; algun noy del Hospici a qui'l senyor Janet anava a buscar abans de conèxel y sens sapiguer quin li dexarían.

A les postres, quan sortían les neules, en aqueix moment en que sembla que l'alegría's franqueja per esclatar en riallades, tothom estava per un mateix temperament. Ni'l noy del Hospici gosava alegrarse a pesar de les ganes que'n tenía veyentse atès y obsequiat per aquells senyors tan bondadosos.

La festa sempre acabava ab llàgrimes. L'historia del hospiciano: uns pares morts ó ausents ò potser desconeguts... Lo senyor Janet s'alsava apressuradament y se'n anava sens plegar lo toballó pera amagar la pena que l'enternía; lo Peret, avergonyit, esmicolava neules ab lo ganivet sense gosar mirar als seus pares; y'l noy, contant ab indiferencia les seves desditxes com si fossin les d'un altre, y la pobra de la senyora Pepa plorantles ab desficiós sentiment.

May foren estèrils aquelles llàgrimes, ni passadís lo seu sentiment: anys després, en aquella matexa taula s'hi assentavan los qu'havían sigut hospicianos; eran jovenets lliures, ab ofici, y un pervindre capàs d'esborrar lo recort d'una infantesa desgraciada.

* * *

Abans d'ahir, qu'era Sant Joan, calía haver estat en aquella casa.

—*¡Resurrèxit!*—cridava'l senyor Janet al veurem entrar després d'alguns anys qu'en tal diada m'havía contentat envianthi la targeta.— Sèu, noy;

be, vaja, vés petonejant als meus nets, tu que t'agradan tant les criatures.

— Carat! quína cullita de petons! sembla qu'arribi de Cuba, — deya jo apartant cabelleres rosses ò castanyes, per besar ulls com mirallets negres ò fronts que de tan llisos tenía por qu'hi rellisquessin les meves caricies. — ¿Y aqueix morenet còm se diu? Se deu dir maco com los altres; — per que la veritat era que jo no podía retenir los noms de quatre ò cinch criatures que'm rodejavan y que jo les prenía y reprenía lo mateix que si executés una sòrt de jòchs malabars, pessigantlos a les galtes ab una trassa que tinch apresa per no fer mal, en la que'n so destre per que la practico per tot arreu ahont trobo criatures que'm vinguin a tret.—¿Y tu, *Pedro*? y vostè, senyora Pepa? y vostè, los ha probat a tots?

— No cal dirho, noy,— responía'l senyor Janet; — un Sant Joan com unes bodes de *Camacho*. Té, encara estich dejú de sentir plorar cap criatura... ¿Veus, aquest senyor? es aquell que't parlava; — feya'l senyor Janet presentantme a un jove obrer molt conduhit.

— Servidor de vostè, — vaig contestar saludantlo.

— Sí, — replicà'l senyor Janet,— desd'aquell temps, que's tracta ab nosaltres, ¿sabs? dotze anys enrera; de quan tu aconsellavas al Peret nostre que's casés ab una *sollerica* de Mallorca que tu trobavas que faría per casa.

— No me'n recordo, senyor Joan: d'axò casi be no més se'n ocupan los memorialistes retirats, y en aquell temps jo no podía tenir tanta experiencia.

—Donchs, noy, debía ser un altre: com tanta gent l'aconsellavan «càsat y càsat, Peret; dóna aqueix contento als teus pares, etz.» ¡què sé jo lo que li deyan! Tornant a la festa, míra, aquest any ja no he volgut tauletes separades pera'ls nets; tots aquí, ab nosaltres, y fòra guarniments de taules manllevadisses y posts y cavallets; té, ara no puch, per que hi hà tot aquest enredo de copes y ampolles: aquexa taula sembla d'una comedia de màgica; van exint posts y més posts, qu'aquí sota jo crech que n'hi té un llibre d'amagades; de modo que si'l menjador

fos més gran, hi cabría tota la parentela dels Gimènez que n'hi hà per tot arreu; ab axò, l'any vinent, si Deu ho vol, quedas convidat; que en aquesta casa, ab taula de moda ò sense, ja sabs que sempre's conta ab tu.

UN SARAUISTA

(MONÒLECH)

Al meu amich Joan Sardà.

Al comensar la escena se sent una orquesta.
Joanet, acabant de compondres, s'assenta en la cadira del costat de l'arcoba, trau la petaca y caragolant un cigarro, diu:

Ja m'ho semblava que sentía una orquesta; no'n fa poca d'estona! Deu ser en lo primer pis que celebran ab sarau lo Sant de la jove; sinó que, quan me fico al llit, estich tan cansat del treball y la sòn me ve tan sobtada... ventura que Deu enten tot lo que se li vol dir, ò sinó jo quedaría malament, per que no sé lo que m'hi enfarfego; y ab una creu al front, una a la boca y altra al pit, quedo descansat y Ell me'n pren lo bon apreci. De modo que si la dòna

me pregunta alguna cosa, fins l'endemà no li puch tornar resposta. *(Parantse una estona escoltant.)* Té, ara tocan un vals, ¡carat, quin cornetí, còm refila! si dura massa, so capàs de ballarlo ab *soleta de mitxa* millor que'ls del primer pis. Prou deu ser en *Ciervo*'l qui toca, qu'en quant se posa lo llautó a la boca y apunta de frente, que qualsevol se pensaría que va a tirar a algú de la camarilla, allavors se desfoga ab un espetech de variacions més intrincades qu'una firma de notari. *(Seguint ab lo cap lo compàs de l'orquesta.)* ¡Alsa, maco, còm t'hi aficionas! ¡Quín *recreyo!* vaja, no hi hà rès com la música. Quan s'ajuntan dotz'homes y, posats dalt del tablado cada qual ab un instrument, comensan a mostrar la seva habilitat: lo del violí, per exemple, decantant lo cap y ab lo fregadís del arquet fent exirli unes veus tan llastimoses que pareix que siguin dos que patexin; lo del clarinet, ab aquells ulls tan oberts y esverats, que no sab sonar sense fer ganyotes al públich; lo del cornetí, ab la inflor tan sobtada que li sobrevé a les galtes, que tan aviat lo veyem magre com gras; lo

de la flauta, movent sempre'l cap com un argent-viu, obrint y tancant los ulls ab lo mateix desfici que si patís dels nervis; lo del contrabaix, martirisant aquella màquina que ronca més qu'uns golfos rovellats, que ja's veu que fa l'ofici de mala gana y que li dol qu'emplein la seva gravetat en músiques y saraus; y'l de les timbales, sentat davant d'aquell parió que semblan dos mitjos formatges, repicant poch y fòra de temps... jo'm dich: vèt aquí una dotzena d'espanyols ben avinguts— que no s'hi solen veure gayre — y me n'alegro per que tinch lley a la nació y m'agrada sentir música.

Estich per despertar a la dòna;'m sab greu que's perdi aqueix vals.

—Madroneta, noya, ¡apa, que tocan lo nostre! Afànyat, que donarèm quatre vols per la sala. ¿Què mana?... Lo ballarèm tots dos, vès si serèm gayres; y t'haurías de posar aquelles faldilles que quan caminas fan un zim zam que semblan que avisin que ve un bras de mar plè de salero. Vaja, mòute; si no'm vols dar aqueix cumpliment, agàfa un nyinyol del vetllador y llígam les cames,

que no les puch fer estar quietes...

¡Que diguin lo que vulguin!... ¿Y quan nos toca mitja nit, tu cusint a la màquina y jo acotat devant del vetllador, què deuen dir allavors? Potser tractan de passarnos un violari per que... se'ns assentin les barres.—

Me sab greu qu'hagi parat la música, per que aquí mateix hagueran vist ballar lo vals sense mourens d'aquesta rejola. *(Picant ab lo peu.)*

No hi puch ferhi més, en sentint una bona orquesta m'hi dalexo; si la sento anant pel carrer, m'agafan una especie de tremolins a les cames, que valga que jo tinch prudencia y dissimulo y per no comprometrem camino depressa, però'l còs se m'hi trenca y, encara que no vulgui haig de garbejarlo y portar lo compàs, que si no ho ballo a la descarada m'ho arreglo de cert terme que sempre hi dexo escapar alguna volteta fent veure que'm tombo com si'm cridessin ò com qui's gira per mirar qualsevol persona que passa per la vora. Si la Madroneta no tingués mandra. ja'ls hi asseguro que quan nos hagueran vist ballar, tothom

haguera dit la matexa: vaja, no tocan a terra, axò va a estil de refilando. ¿Què diuen?... Es que més de quatre cops m'ho he sentit dir a la cara; cuydado, qu'entre balladors sempre hi hà les seves enveges; però, vamos, allò matava. Posats ella y jo en lo vals, ni's veya com giravam, ab aquell ballar tan segur, tan aplomat, que ni'l trepant d'un adoba cossis y gibrells. Hagueran vist les faldilles de la Madroneta com s'estufavan; los farvalans no estavan may quiets, ab un ventet que movían, lo mateix que muntés de sota terra, y que feya bellugar los llums de les aranyes ab un desfici que no'l podían dissimular.

Jo feya'l ball d'any per la Mare de Deu del Carme, ja's sabía.

— Biel, te'n fas dotze duros... ò vint,—me deya'l cap de colla.

— Tíra al dret, — li deya jo; y al acte, sens respirar, crinch, crinch, crinch, parava la mà y li omplía de pessetes. Arribava la festa; aquell día la pentinadora anava a casa la Madroneta y li posava un cap ab unes trenes, uns caragolets y uns crespats—tot del seu cabell veritable

— que ni una palma d'anar a benehir. A les tres en punt ja tenía la carretel-la al peu de l'escaleta. ¡Xist!... no's pensin que fos un birlotxo de plassa de color de pega dolsa, ab aquells animals que sempre dormen esperant la tongada dels toros, y que tenen por de córrer per que s'entrebancan ells matexos com si tinguessin les potes desparionades. Era'l millor *faeton* de ca'l Fadrí; ab un xarol, que fins la claror s'hi enlluernava; ab un cotxero, que no's movía per rès de dalt del *pescante;* un baylet a la trasera vestit de lacayo ab una *catracòlica* fins a terra, que quan baxava per obrir la portella semblava que caminés agenollat. ¡Tant se val que no ho diga si'n sortían de miradors per les finestres quan ella pujava al cotxe! Y criatures per allí al voltant ¡si n'hi havía! no n'arreplega tantes lo nunci. Lo *faeton* nos portava al hort d'en *Murlà,* allí'l vell Caba hi feya un envelat que no hi havía més que mirar y quedarse ab un encarcarament de boca qu'un no sabía després com clòurela. A terra, catifa de panyo vert; pel sostre, tota una astro-

nomía d'aranyes de cristall; als costats, uns miralls qu'encara que s'hi haguessin posat axís *(de puntetes y alsant los brassos)* s'hi hagueran vist tota la persona.

Entravam al emvelat: ella portava mantellina blanca, gipó de satí y unes faldilles de tornassol que, bo y caminant, li cruxían com si sentissin la sequedat. Jo, ab lo puro a la boca, vestit de negre, ab barret y botines de xarol; l'armilla, de color de canari, ab un aucell d'Amèrica brodat a cada banda, que la cua comensava aquí y ja no's sabía ahont anava a parar; era un tou de brodat que'ls argensos de seda hi entravan a picotins. Ab l'advertencia: que tot era guanyat ab lo tall de la *falsilla*, la punta de l'*alena* y alguna ensopegada de martell que tot badant s'hi arreplega. Nos presentavam a l'entrada del saló; (la que m'havía de ser sogra venía un poch enderrera ab lo farsell dels mocadors), ¿y'n volen desseguida, encara no'ns veyan, de xiu xius, de rum rum y d'acostarse les dònes lo cap unes ab altres, dientse coses a cau d'orella?... Per axò, tenían motiu, per que feyam

molta planta: eram una *pareja* que de riu a riu ben segur que no se'n trobava d'altra que'ns passés la mà per la cara. Petita y morena, là Madroneta, ab uns ulls... (*Parantse de sobte escoltant ab lo cap inclinat vers a l'arcoba.*) —¡Càlla, dòna, què sabs tu!... (*Al públich.*) ¡Vègin si n'eran de brillants los seus ulls! Una boca, (*ab ènfassis*) que un trist pensament no se li pot posar, per que no se li veurían los llavis; y un caminar menut, seguidet, tot posturero y escayent, que jo li deya: (*Tirantse enrera com si la vegés passar, y fentli un gesto a lo curro.*)—ja a saber, quan s'es promès se gastan unes parauletes afavoridores per encisarles;—que jo li deya: «Pàssa, bufona, més que bufona, que deus tenir amagat un garbell de sal y'n vull arreplegar quatre polsets de la que fas anar endoyna.» Y pel resum que n'he donat, vàgin, vàgin pènsant si'n faría de patxoca! Jo, — no es per ferne fantasía,— però hi feya'l meu paper. Ab aquella serietat, ab les meves patilles—una per banda—que semblavan dos desitjos de pernil sencer, idèntiques, bessones, igualades a tall de navaja, que l'una no veya l'altra,

negres com... vaja, que ni un felpa de barret;... semblava un pendonista. Donavam lo vol per cercar assiento; sense mirar a ningú, sèrio, mastegant lo puro... Los fadrins se apartavan per fernos lloch; alguns me deyan: «¡Alsa, Menut, qu'anem tibats!» l'altre s'acostava y baxet me deya mirant a la Madroneta: «Socio, no't conexía'l *compromís;* però ja't dich qu'es de *patent.*» Jo, sense girarme, li feya l'ullet volent dir: «Conforme, y... *á la órden.*» Vamos, que mentres nos passejavam, no més faltava que'ns toquessin la marxa reyal, per que allò era un seguit de fer exclamacions y de dirnos alabanses. Per axò també, alguna de aquelles que may ningú les treu a ballar, sentía que deyan: «deuen ser tenyides aquexes faldilles.» Però ab la mala mirada que jo dexava caure al rengle,'s feya un xiton que ningú gosava respirar.

Rompía l'orquesta, que qualsevol haguera dit que no més nos esperava a nosaltres per comensar. «¡Que sonin! — deya jo a la Madroneta; — 'l primer ball se desprecía.» Però, tocavan lo vals de socios: puro a terra des-

seguida, y dret com un hatxero al costat de la balladora, ab lo bras axís y mirant a l'altra banda. Ella s'alsava componentse les faldilles, y'ns posavam a la fila. Los violins, ab unes veuetes primes, comensavan a gemegar; crexían poch a poch y s'hi barrejavan ab molt ordre'ls clarinets, los fagots, les flautes y'l cornetí; les solfes se feyan més espesses (ab l'afany que giravan fulls!) y'l contrabaix, les timbales y la trompa hi entravan de frente, ab un estrèpit y un doll d'armoníes qu'arrancavan de la combinació, que ni l'oido les podía engolir, ni cabían aquí, *(signant lo cap)* ni cabían al envelat, y s'esbargían pel carrer de Sant Pau, que jo crech que anavan a perdres a la font d'en Tillo. Després, l'orquesta tornava a mimvar; suau, melosa... no més se sentían los violins, ab un cant finet com un brí de seda, que parexía que filessin música pels àngels y tinguessin por de trencarla ab lo tremolor y la suavitat que dexavan lliscar los arquets;... de sobte,'s paran, nosaltres també,'ls ulls sempre fixos a la orquesta;'l mestre feya quatre signos ab l'arquet, com si'ns tirés la be-

nedicció, y que'ls del tablado se'ls entenen lo mateix que fossin masons; *acto contínuo* les flautes s'ho emprenían pel seu compte embestint ab un seguit de refilets qu'allò semblava una pajarera de canaris y rossinyols contrapuntats. *Amigo*, allí era la nostra: dos ditets, no més, per agafar lo còs de la balladora; un de l'altra mà, qu'ella hi posava la seva que s'hi tenía com un pardal; y, tots alhora, comensavam a giravoltar, que tan aviat veyam l'orquesta allí com a l'altra banda. Los peus semblava que dibuxessin sobre la catifa'ls primors que'ns dictavan los músichs; les faldilles volejavan estufantse; y'ls colors se barrejavan, y aquell círcol gran format per altres circulets y aquella confusió de matisats bellugadissos, ò semblava un axàm de papallones, ò un vol d'aucells balladors, ò jo no tinch solta y no sé fer comparacions.

Cada vegada que penso ab aquell temps, m'entristexo... no ho puch remediar; me sembla que m'han robat una riquesa que may més la podré conseguir. Y son los anys que passan y fan posar reflexió. Si'l per-

ruquer vingués a rissarme, ja podría ficar los ferros a la galleda per que's refredessin, qu'abans de posarshi ja estaria llest. Mírinme'l cap: *(descobrintse)* deu semblar una marenga ò mitja bola de sabó; ¡si l'haguessin vist quan ell m'acabava de pentinar! cada cabell era una anelleta; n'hi havía tantes y tan caragolades, que, fòra'l color, parexía una escaroleta de cabell d'àngel. ¿Y'l barret? *(Trayent un barret.)* No'n fassin cas de l'alsaria; allavors era moda. ¡Oh, ja es pessa! d'aquí dalt estant s'hi pot veure tot Barcelona. *(Passanthi la cama per sobre.)* Té, axís no crexerà més. Me va costar 12 pessetes a la Plassa Nova; ara n'exirían dos. No me'l poso may, no hi estich fet; tot me ressona,'m sembla que dugui un torna-veu a dalt del cap. Si me'l vegessin pel carrer, estich segur que l'enviavan de reserva a Montjuich per quan s'espatllés la torre que senyala'ls barcos. L'últim cop que me'l vaig posar, va ser pel bateig d'en Maura... vaja... del seu fill; tothom me mirava;'m debían pendre per estranger; però vaig dir: may més; un moble axís per durlo's necessita capsana; ¡no

carrega poch de cap! ara'm donaría migranya. No me'l puch mirar... En aquell temps, los sombrerers debían treballar ab bastida com los mestres de cases. Un saludo d'aqueix barret, ja se'n podía dir una barretada: s'havía de quedar be a la forsa. ¡Com han cambiat les coses y'ls estils!... y'ls modos de pensar. *(Se torna a sentir l'orquesta.)* ¡Ara hi tornan! Batua'l món!... un'altre vals, y aquella encara dorm! y aquí a ma vista,'l barret, lo gech y l'armilla d'aquell temps! ¡Madroneta, apa, sómhi! ¿No? no vols ballarlo? *Corrientes.*

(Se posa'l sombrero ab resolució, y agafa una cadira ab ademan d'anar a ballar.)

UNA DIADA DITXOSA

I

Quín día méssenyalat! Era l'únich del any, fòra lo dels Reys, que'm despertava molts cops abans de matinada y se'm feya pesat estar al llit aguardant que fos l'hora de llevarme. Ja sabía vestirme tot sol; y encara no penetrava la claror de l'auba per los porticons de la finestra, mitx ajustats, saltava del llitet y, posantme solzament les calses, corría a peus descalsos al quarto del pare per entregarli la dècima que m'havía fet fer lo mestre. Lo pare desde'l llit m'allargava la mà que jo li besava; prenía mon regalo, y després d'haverlo examinat, me'l feya llegir. La mare s'assentava en lo llit y tots dos

m'escoltavan atentament. Luego tornava a examinar mon treball, senyalantme aquelles lletres majúscules que creya que no eran fetes meves; jo perfidiejava en que ningú m'hi havía tocat rès, y gayre be'm ressentía que posés en dubte la meva habilitat. La mare intervenía amorosament y dirigintse al pare li deya:

— Vaja, no'l fasses enfadar; pot ser sí qu'ho ha fet tot ell. —

Y desseguida'm feyan portar l'armilla y'm donavan quartos per anar a comprar ensiamades y mató per esmorzar.

Al sortir al carrer, me quedava sorprès veyent treballar a tothom com si tal cosa passés, en aquell día que pera mi era'l més distingit del any, y'm semblava que tots l'havían de celebrar, donchs que jo'l trobava molt diferent dels altres.

Sempre havía cregut, y fins ara potser no n'estich ben desprès, que lo día del nostre sant (y ho fa sens dubte que'l meu no s'ha celebrat en ma vida) es un día tan especial, qu'en rès s'ha de semblar als demés del any. Se m'afigurava, llavors, que s'havía de sentir una lley de satisfac-

ció, quelcom de sobrenatural, com si'l que'l celebra's posés en contacte ab lo seu Patró del cel y gosés dolsors per ell enviades.

Fins que tornava de missa no prenía'l xocolata, y la mare cada punt me cridava:

— Noy, tén compte; míra que te embrutaràs lo vestit nou. Noy, fúig d'aquí; no t'arrambis als fogons, que te'n duràs la cals. ¿No sabs qu'ahir varem emblanquinar?... —

Y aquell día que jo trobava'l més bonich del any, me molestavan cridant per ferme advertencies, y anava tan encongit ab mon trajo que, per esser estrenat, ja's poden pensar si m'embrassaría.

Y'm passejava de la cuyna al menjador y al quarto, sens saber ahont posar les mans per no tacarme, y no sapiguent què fer d'aquelles hores que jo estava persuadit qu'havían d'esser les més divertides y boniques.

Després, més tart, comensavan a venir losceguets; lo pare no volía que toquessen, y'm feya sortir a dàrloshi alguns quartos que'ls pobres rebían besantlos, desitjantnos salut y bona vista; y baxant l'escala enca-

ra se'ls sentía demanar a Deu beneficis y aument de caritat per tots nosaltres.

Les líes y l'oncle venían també a donar los bons díes, y's quedavan a dinar. La mare dexava faldilles a ses germanes, y, un cop trasmudades, se ficavan a feynejar per la cuyna.

Sobre la taula del menjador hi havía una gran plata ab borregos y sabatilles, als quals, encara jo no veya algun distret, ja hi tenía la mà sobre, y molt dissimuladament m'emportava los que podía arreplegar. La mare'm vigilava molt; mes, quan ella hi anava, jo ja'n tornava, y may podía atraparme *infraganti*, y axò qu'hi feya més camins qu'una vella al niu. Los cosinets també'n participavan, y jo mancava en aqueix punt; per que, axís que sa mare'ls veya lleminejar borregos, los renyava, y ells matexos me descobrían. Llavors la plata era desada al armari. Però, treyan una cosa, y jo m'adonava d'un'altra. La matexa olor que feya'l tortell me revelava'l seu amagatall, y a cada moment anava a donarhi ditada, y poch a poch, subjugat per la tentació, hi enfonzava'l

dit fins trobar la confitura, fenthi una especie de cau, que dexava'l tortell buydat com una neula en tot lo tros que podía allargar lo dit.

Naturalment que no deya rès als cosinets; per qu'eran d'aquella mena de criatures tan enses y apocades, que tot lo que feyan ho havían de demanar primer a sa mare, estirantli les faldilles a cada punt, preguntantli:

— Mare, ¿vol que segui a la cadireta? Mama, ¿que jugarèm ab lo cosinet? ¡Míri, míri quín pecat que ha dit ara'l cosinet!

—Qu'ha dit, fill meu?

—Ha dit, ¡dallonses!... ha dit *¡marracatxo!*... —

Quan jo sentía aquelles criatures ab tan poca solta y tan viciades, que no gosavan fer una rialla sense que la mare'ls avisés abans, y quan veya que'ls hi celebravan com graciositats aquelles papereríes y ximpleses, a pesar de tindre poch temps més que elles, me feyan fàstich y rabia. Lo meu pare, quan li anavan entre peus, los hi feya un crit que les atontava, y sa mare corría entendrida a amoxarlos y deya:

— Càlla, home, no'ls hi fassis

aquestos crits, que's pensaràn que els renyas... Sí, reyets meus, sí; ja us estima l'oncle. —

En axò, venía l'hora de dinar; a nosaltres nos guarnían una tauleta separada de la dels grans, y per que no'ns embrutessim nos posavan un toballó lligat al derrera ab uns panys que'ns sortían del clatell, que semblavan unes orelles de llebre. Lo pare se'n reya per que deya que li parexíam uns hatxeros esguerrats, y la tía li responía:

— Còm se coneix que no més ne tens un! —

II

Després de les primeres posades, la quietut en la nostra tauleta comensava a torbarse. La tía cada punt venía pera axugarnos la cara ò les mans, y a mi'm clavava tal caragolada al nas que'm feya veure llumenetes, ab tal dolor, que jo'm creya que me'l capgirava. A n'als seus no'ls ho feya per que'ls planyía més, y per que tenían uns nassets com sigrons, que fins semblava mentida qu'ab allò poguessen estornudar.

Quan nos posavan lo platillo ò'l rostit, jo pegava llambregada als plats de la parentela menuda, y allí hont hi veya un tall que m'acomodés, — com aquelles criatures eran tan totxes, — los hi feya un jòch de mans molt senzill: distrèureles no més ab qualsevol acudit,... y'l tall los hi fugía del plat per vindrem a la boca.

Axís que la víctima se'n adonava, se quedava mirant ab ulls esverats d'un cantó al altre, sense saber què fer de les mans, fent lo peterrell sens decidirse a arrancar lo plor. Sa mare venía a veure què havía estat, ab uns crits que feya com si n'hi haguessen mort algun. S'averiguava'l cas, y'l pare'm volía pegar, y tothom se girava en contra meu; jo mentía ab lo mateix aplom que si digués veritat, y encara que tots me creyan molt dolent, se quedavan sense sapiguer si'l tall havía anat pel gos, ò si tan mateix jo l'havía escamotejat.

La mare venía del quarto cridant que'm volía matar. Los demés se giravan sorpresos com preguntant: «y ara, ¿a què vé axò?

— Teníu, — contestava posant lo

tortell sobre la taula y descobrintlo.
—Veyèu si no n'hi hà per malmètrel.

— Be ¿qu'es? — preguntavan tots.

—¿Que sou lluscos? ¿que no veyeu quín esboranch hi ha fet? —

Y's quedava senyalant ab lo dit lo tortell y fixantme amenassadores mirades. Jo no gosava dir paraula en ma defensa, que prou la necessitaría després quan veurían que l'havía buydat com una ullera. Axís que'l pare comensà a tallarlo y ho vegé, no feu més que cridar a la mare que me tragués d'allí per que'm volía esguerrar, y gracies a l'intervenció del oncle y les tíes, que tot fent los incomodats se retenían la rialla, jo'm quedí a taula, ab los ulls baxos, aguardant l'ocasió de cambiar lo meu tall sense confitura per algun dels cosinets.

Passada aquexa tempestat, y parlant de les meves dolenteríes, que tots les ponderavan, y de les grans qualitats dels cosinets que la tía enaltía exageradament, lo pare, mitx picat ab tant tol-le tol-le, y potser recordant que jo li reproduhía anàlogues entremaliadures de sa infancia, digué a la mare que portés la dècima

qu'havía fet, volent axís fer constar que si tenía trassa per les dolenteríes, no'm faltava lluch per altres coses. La tía ho celebrà de certa manera, per compliment, y desseguida, fent sortir de la taula al seu noy gran, volgué fer recitar la dècima qu'havía fet al seu estudi pel sant de son pare, la qual havía après de cor, ventatja que feu notar moltes vegades.

Lo noy, posat dret sobre una cadira, se mamava'l dit, y decantant lo cap sobre l'espatlla, no volía dir rès de cap manera, y sols quan li hagueren omplert la butxaca de borregos y posat un tall de tortell a cada mà, lograren que comensés, molt lentament al principi, y, a mesura que s'animava, dientho depressa com si se li escorregués la corda, aquexa dècima:

Hoy con su ronco clarín
corre la ligera fama...

— Mare, mare, lo cosinet me fa ganyotes.

— Tu, ¿què li fas?

— Y si ni menos me'l miro!—contestava jo.

— Cúyta, fill meu; dígas:

— y por los ayres proclama
de San Antonio el festín;
día de gloria sin fin,
son los ecos del pregon,
así mis deseos son
el poderte tributar,
y en tu gloria disfrutar
el día de tu patron.
INDALECIO VILARÓ.

— Home,'l nom no's té de dir! — fa sa mare mitx avergonyida.

— Que sí senyora, que'l mestre me li va fer posar.—

Y quan penso ab aquelles alabanses de sa mare, que per tot sortían los cosinets com models d'aplicació, que sabían tant, y jo tan burro y desaplicat, me creya qu'arribarían fins a esser *mestres*, ¡què se jo lo que me pensava! Y ara s'han quedat, que ja es molt, ab la fama que sa mare'ls hi escampà y prou.

A la tarde sortíam tots a passejar per dalt de muralla, y arribavam fins al Passeig de Gracia, qu'en aquella època era molt diferent de ara, y entravam a refrescar al Criadero ò a la Font de Jesús.

Lo cosinet de la dècima, com aquell día s'havía anat atipant de borregos, encara no varem exir del Criadero, se posà a somiquejar que'l cap li feya mal, y no va parar fins que, al derrera d'aquells pedrissos, feu sortir violentament totes les lleminadures guanyades ab la relació de la dècima.

Y arribat lo vespre,'m treyan lo vestit nou y'm ficavan al llit; jo'm posava sota'l coxí'ls borregos qu'havía arreplegat, y no volía que s'enduguessen lo llum, per entretenirme en contemplar ab los ulls mitx closos les irradiacions que d'ell s'escapavan, y qu'a ma voluntat veya allargarse ò reduhirse en un foco petit com una guspira, segons obría més ò menys los ulls. Y mormolant l'oració que la mare m'ensenyava, me dormía dolsament, expirant en mos llavis la pregaria, y afalagat per suavíssimes ilusions, gosava un altre sant del pare, sense renys ni amenasses, lliure la voluntat per satisfer los meus infantils capritxos.

Ja casi be no recordo rès més de aquell día extraordinari, y encara seguexo creyent que'l sant del pare

es lo més felís de ma vida, ja que, de mon recort, la salut, la pau y la tranquilitat no'ns ha fet falta en semblant diada, que Deu vulla allargar molts anys en companyía de la gent de be.

TORNANT DEL CEMENTIRI

Lo tramvía que baxava del Poble Nou s'aturà devant del vestíbul del Cementiri; una senyora que l'esperava al peu de la rexa immediata a la carretera, hi pujà, y derrera seu lo mosso va tancar l'única porta que quedava franca en lo fúnebre clos.

Per lo que restava de día y fins lo endemà, cap més cadavre podrían entrarhi; sens donarmen compte, vaig experimentar un moviment de satisfacció; me semblà, al veure tancar aquella rexa, que la Mort també reposava de nit, y aquesta idea tranquilisadora'm dexava respirar ab desembràs y'm preparava pera altres més alegres, lo que no'm sol succe-

hir cap vegada de les moltes que passo per devant del Cementiri.

* * *

A tot axò, no'ls parlo de la senyora qu'entrà al tramvía, y a fè que s'ho mereix per la seva elegancia y per la seva bellesa, encara qu'aquesta no més se li veya filtrada a través d'un vel atapahit que no la dexava passar tota ni molt seguida.

Axís qu'estigué acomodada al seu *assiento* y aplacada discretament la campana que feya'l vestit, per hont se veyan uns peus menuts primorosament calsats, s'alsà'l punt que li cobría'l rostre y succehí lo mateix que si un núvol negrós s'hagués apartat pera dexar veure'l sol.

Quan se té audacia pera comparar una hermosura ab la realesa del sol, lo qui tan amunt se les empren pera cercar similituts ò ha de probar molt be la que hi haja entre bellesa y bellesa, ò té de callar refiantse del lector per que's cuydi de fer lo coteig. A aquest extrem m'amparo, tant per abreviar descripcions, com

per dexar ocupació al lector, que prou vagatiu estarà si no'n té d'altra que la de llegir aquest article.

No per rossa ni per blanca m'ha acudit posar tan alta la perfecció de la seva hermosura; ni per apassionament jovenívol tampoch; ans be, la contemplava ab la frescor del que se encanta per pur goig artístich, sense altres malicies ni trascendencies novelesques. Convé dexarho establert axís, no sía que'l meu crèdit sofrís desdenys ò mancament en lo concepte que m'he guanyat.

* * *

Parlaré no més que dels seus ulls, en los que hi vaig trobar mèrit pera fer l'anterior comparansa; negres, de vivesa d'argent viu, axís que us dirigían la mirada parexía sentirse escalfor en les galtes y una turbació en la vista, qu'era prudent baxarla desseguit per que les ninetes no podían aguantar tanta activitat de resplandors. Unes celles també negres ab perfil nèt y segur, feyan un arch pera major adorno d'aquells ulls

preciosos. Los demés dibuxos del seu rostre—que dibuxos eran la boca y la línea graciosa del seu nas—eran també altres armoníes de la seva bellesa.

Tinch d'advertir, per que no ho havía dit encara, qu'aquesta senyora estava sentada prop meu, y al devant nostre, un jove que tot seguit vaig compendre qu'havía quedat *algo* més qu'admirat de la bellesa de la desconeguda. Com en lo tramvía, generalment, no més se conversa ab los coneguts, lo qui no n'hi troba se entreté mirant als altres passatgers ò distrayentse per fòra, del modo que millor li apar.

Ja desde qu'arribà la dama, observant, observant, aquell jove'm va fer admetlla. Se la mirava sovint ab calmosa insistencia y ab certa tristesa, potser. Ella movía'ls ulls fixantlos per tot ab indiferencia, y quan tombava'l cap en direcció al jove descansava ràpidament y com al acàs la mirada en ell. Jo, entre mi, deya: aquestes son les bones; les demés son *floreos;* aquexes valen, son verdaderes paràboles que totes se dirigexen al mateix indret.

Ell, ab lo colze apoyat en la persiana del cotxe, li tenía la vista fixa, però sense impertinencia ni descaro conquistador; sostenint los enlluernaments de claror endolada que de tant en tant li enviavan aquells ulls temptadors, sense mostrarse ufà per son discretíssim mirar, qu'en lo meu concepte era massa recelós per no ser més que de curiositat.

Aquest jòch va durar tot lo tragecte; al Plà de Palacio baxà la senyora, baxà'l jove, y baxaren los demés passatgers, y jo quedant curiós de sapiguer si allí s'acabava l'aventura. La senyora travessà la plassa; lo jove, sens perdre'l camí,'s tombava a guaytarla, fins qu'ella pujà al cotxe de circumvalació, y desd'allí quedarem tots tres separats, cadascú seguint per diferenta vía.

* * *

Tot axò ja ho haguera pogut contar l'any passat, per que fa pròximament un any que va succehir, y me ho he callat per que fins aquí hi manca l'última entrega, en lo con-

cepte que l'historia no més ne tinga dues.

Passava jo un vespre pel carrer de Ronda; los fanals son tan curts de tret, que no més allargan fosca; al peu d'un balconet, d'aquexos baxos del Ensanxe, hi havía un galan, lo cap alsat, sospesa la conversa y mirantse a una dama amagada entre les persianes mitx closes. La vaig conèxer desseguida, ab la veu... dels ulls: era ella, la desconeguda del tramvía.

En quant al jove, me'l vaig mirar de cua d'ull, y era l'altre,'l pacient, lo de les mirades calmoses, lo discret, lo qui no seguía a les conquistes, lo qui les feya a l'alta escola, sens vanitat ni impaciencies; era lo hèroe.

«Ja pots anar sol!» vaig pensar jo, y casi be'm venían desitxos de posarme sota'l balcó pera dirli a la dama que no havía succehit rès que jo no m'ho hagués pensat abans.

* * *

Y, ¡còm venen les coses! entre'ls tres acabem de portarho a terme; jo

en l'últim, com figura que's pert al lluny: torno a Barcelona y vinch de ser testimoni d'una boda... Son ells, tots dos, los que s'han casat. ¡Grans estrofes! ¡Ja no hi tornarà més ella al Cementiri a pregar pel marit difunt! Tampoch se posarà trist ell anant en lo tramvía. Sí: l'un té felicitat per estar alegre tota la vida, y l'altra queda oblidada de tota estimació anterior, per que li manca cor—ella ho diu — per adorar al segon y únich duenyo; axís sía.

LA TORNADA DEL XALIN

Dilluns d'aquesta setmana venía un assistent pel carrer de Sant Antoni fent trotar lo cavall que muntava, al qui perseguía desde lluny un gos d'aspecte deslluhit, escandalisant ab lladruchs bronchs, voltejantli les potes ab la boca, tant a llepar les ferradures, que parexía que les hi volgués descalsar d'una mossada.

L'assistent, cremat per que veya que'l gos cridava més l'atenció dels tranzeunts ab sa descarada perfidia que no'l cavall ab son aspecte briós y la elegancia del seu brassejar, de tant en tant contenía la brida fentlo recular de sobte, y ab falsa rialleta

deya, un poch alt per que la gent ho sentís: «Vamos á ver *Pulido*, como le metes el *semicírculo* en la jeta *pa* que no instruya á los bobos con su *dialecto*, y le mandas, ovillando aire, al tejadito más *arto!*»

Posada la lluyta en aqueix extrem, ni la vanitat del un podía cedir, ni aplacarse l'insolencia del altre; quan, al últim, prop de la Riera Baxa, lo cavall va fer una falsa maniobra; lo *ginete* abaxantse va dexar caure'l fuet ab violencia, arreplegant tot lo que diu la llargaria del gos, desde'l clatell enllà, fins al punt en que la cua dibuxa una *etcètera* de rasgo, blincant a la pobra bestia a terra ab les potes allargades y uns grinyols que dexava anar que feyan llàstima de sentir.

* * *

Tal va ser l'entrada del Xalin a Barcelona per l'ex-portal de Sant Antoni, després de cinch mesos de voluntari desterro.

Moix, y ab lo pas sornaguer, se'n anà voltant carrerons fins al Mercat

de Sant Joseph; allí ningú feu cas d'ell, y no pogué arreplegar altra cosa que fulles marcides abans d'hora ò alguna tabella buyda de pèsols, que la despreciá, per que, encara que famolench, venía tip de llegums y d'hortalissa de la seva excursió camperola.

Entrà, més per curiositat que per interès, a la pescatería, hont no més hi sentí l'olor del peix ausent, alsà'l morro per guaytar damunt dels pedrissos y hi va veure algunes pescateres fent mitxa davant d'uns munts esquifits que hi havía quatre barriscades de musclos y tallarines.

— ¡Ay Barcelona, quí t'ha vist y't veu! — exclamà parlant tot sol; — he vingut cercant ta grandesa y no la trobo en lloch, jo que tant l'anyorava desd'aquelles carreteres que no més crían pols, y desde les masíes hont hi he passat la temporada calorosa en les que'ls pagesos menjan pà negre y se'l menjan tot, vull dir, que les seves dents no volen rès assahonat, ni tou, per que se'ls hi esmossan, dexant als de la nostra classe a la suma miseria, y ab una gana que fins la escassa sustancia del vent nos re-

prenía, indisposantnos lo pahidor.—

Y donant una ullada general al mercat, va afegir tot anantsen per la Virreyna:—Tu mimvas, ciutat del despotisme y dels bàndols científichs contra'l gosàm. No t'hi val l'*Ensanxe* que'ls capitalistes poruchs axecaren després d'aquell desfalch de les caxes; no t'hi valdrà tampoch lo día que'ls *papers* vagin avall, fer més caseríus y nous barris y plasses amples per que'ls gossos hi anem a pendre'l sol. Ets una ciutat orgullosa, carregada de fantasíes de llinatge, y per axò t'hi fan nosa les besties. Ab tanta instrucció y sabiesa, no vols que't fem abaxar la cara'ls que no tenim lletra. Has desterrat als gossos... ¡què dich desterrar! més que axò:'ls embalsamares de viu en viu dins d'ignominiós carretó, y tal delicte crida venjansa.

Nosaltres clamarèm mentres la trassa de lladrar nos sía conservada, y'ls nostres lladruchs te donaràn pavura y neguit y tremolament als nervis. Mentrestant, abolèix gossos y fés passejar en triumfo'l carro de la ignominia ab la esquella *de media noche* que toca, la mal educada, per

fer sapiguer que'ns usurpan lo berenar dels recons, es dir, lo berenar y tots los àpats, que nosaltres berenem sempre a forsa de no dinar may. —

* * *

Lo tramvía que passava corrent lo tragué de sobte d'aquexes filosofíes, y cuydant més de la seva pell que de fer vaticinis, se posà en cobro, fugint de les rodes del cotxe que per etzar no li varen fer mal.

Un noyet, compadit del seu aspecte pobrissó y del perill qu'acabava de passar, li tirà mitx llonguet, que se li quedà arrapat a les dents, del mateix modo qu'una agulla de cusir s'arrapa a un ferro imantat.

— ¡Pà blanch y tou! — va exclamar la pobra bestiola arrupida a una entrada ab los ulls plorosos sobre'l pà. — ¿Ahont es lo noyet? — va dir dexant lo llonguet entre les potes y girant la vista enternida a un costat y altre.

— Serà un hèroe aqueix noy,—va dir després ab tò convensut y aplicant

sempre la mirada al pà:—tindrà prosperitat y riqueses y pau y muller guapa y virtuosa; sí, ha fet una acció que cap home gran l'haguera ni pensada: ha tingut més cap qu'ells y més compassió, y més penetrament, qu'ha sapigut endevinar per la melancolía dels ulls millor que per la magresa de la meva esquena, la miseria que m'assola: ha entès que tenía gana, y la classe de la gana meva; que ningú ha penetrat fins ara en les interioritats de la nostra fam; com que sempre'ns veuen fer caxaló,'s creuen que mengem per recreyo, ò qu'anem saciats.

Debía venir d'estudi'l bon minyó; quín cor més noble! potser s'ha quitat lo llonguet del xocolata, bebéntsela d'un glop, pensant que trobaría un gos ab dotze hores de dejuni. No passaràs cap treball en aquest món, noyet, jo t'ho abono... Me sab greu que se'n haja anat, per que li haguera fet una demostració ab la cua. ¡Com que la llengua no està instruhida,'ns tenim de valdre del adorno!

No goso menjàrmel d'una bocada; tinch por que se m'indisposi. Me'l

menjaré a mossadetes, com aquell qui fa cou-dinar.

¡Qu'es estalviadora la miseria! —

* * *

Eran les cinch de la tarde, qu'encara no havía pogut arreplegar rès més. ¡Pobre Xalin! Los companys que trobava tots estavan colocats y no li podían dir rès ni divulgarli cap pena, ab lo bossal que'ls hi creuava'l morro ab corretges.

Cap al tart, cansat de cercar munts de desperdicis en los recons que no trobava, y cansat de seguir lo carro de la campana per veure si queya algun òs, que no va caure, quan la fosca báxava arrapantse per les parets de la ciutat, defallit y sens esma's va ageure al cantó del carrer de Moncada, en lo llindar d'un magatzem que no s'obría may.

La fam li representava visions, y ell, qu'havía desconegut l'ambició de la moneda, haguera volgut tenir dos quartos per comprar castanyes, dalintse al veure les criatures que se les menjavan ab tant gust, y pensant

qu'ab sos ulls entristits potser s'haguera fet entendre de la castanyera, vegent, un cop a la vida—¡no més!—satisfet aquell desitx de *lleminadures* que la gana li feya sentir.

REVISTA

Han marxat les aurenetes; no podían aguantar més; ni per lo tracte, ni per les poques consideracions que se les hi guardavan, podían quedarse aquí.

La pluja, filtrant a través de les teules, convertía en bassals sos pobres nius; l'ayre, no tenintne prou de ficarshi a qualsevol hora, hi portava hostes molestos, quan no les hi axecava'l sostre ab alguns de sos rampells de criatura, dexantles a la inclemencia.

Per tot veyan desamor y ingratituts; lo sol no's recordava d'elles, y si no girava la cara del tot, l'amagava sovint derrera'ls núvols. Los de-

matins eran frescos, humits los capvespres, y'ls díes brúfols y de poca durada. Tot havía cambiat: aquelles florides de pensamenters, de clavellines y de campanetes qu'adornavan les finestres y les baranes dels terrats s'havían marcit ò havían sigut arrencades; los pardals s'havían menjat fins les floretes grogues de les ruques que's feyan en les parets velles...

— ¿Què hi fem axís?—diguérense ab tristesa. — Ja som forasteres en aquesta terra; per tot veyem cares ferrenyes ò enquimerades, que'ns diuen que fem nosa. Aquí'ns morirèm d'hipocondría! ¡Quínes ingratituts se veuen en lo món!

Allà per l'Abril, tot van ser pompes, gales y llahors per nosaltres: per tot trobavam cares alegres; los blats nos feyan cortesíes de gran cerimonia al veurens passar; les canyes brandavan d'un costat al altre, confonent ses fulles com si s'abrassessin commogudes d'alegría; al sol li mancavan amplaries d'espay y de terreno per vessar sa llum alegre; l'aygua no sabía com mostrar los seus contentos y obría noves escletxes en les ro-

ques per aviarhi xaragalls escumosos que saltavan riolers y enjogassats; fins les papallones ja no sabían per quin indret giravoltar: a tots hi havían fet la contradansa y'n cercavan d'altres per mostrar millor la seva alegría.

Per tot veyam verdor y esmaltadures de coloraynes barrejades ab flayres delitosos qu'encisavan los esperits; al cel, blavura immensa, aucells de color y de parla melodiosa; de nit, la descolorida hermosura de la lluna y munió d'estrelles que no's cansavan de brillar; y a la terra axamorada per sutils vapors, en cada fulla, en cada herbeta, hi resplandían tabelles de granets enlluernadors.

Aquí ja no hi hà rès que'ns alegri els ulls, y per tot sentim tristeses: en lo campanar que s'alsa davant dels nostres nius no tocan gayre a festa; més sovint tocan a morts; y moltes vegades, a deshora de la nit, nos despertan los tochs d'una campana que ab ressò apiadat nos diu qu'algun vehí's troba en trànzit dolorós. ¿Y quan sentim canturies de solemne tristesa y veyem, desde les canals abocades, passar capbaxos y endolats

los coneguts del barri, los nostres hostes, los que'ns donan aculliment sota teula?... ¡Ay, quína amargor es la nostra, y quín sofrir!... Sentir penes a la vora, y ser tan flaques y mesquines que no poguem baxar a dúrloshi consol!...

Anèmsen d'aquesta terra; si aquí'ls amichs se'ns acaban, ¿còm piularèm alegres, còm jugar ab los nostres fills? Sería fer escarni dels qui'ns han volgut be. Anèmsen; los fills ja son espigats, les filles casadores; marxèm a un'altra terra més alegre, qu'hi brilli més lo sol, que no hi plorin los núvols; ¿si als fills no'ls hi donem alegríes, quín dot los hi dexaríam per quan nosaltres fossim morts?

Ja tornarèm per aquí a portar noves ditxes a aquesta casa; aquí queda'l nostre niu en penyora; tornarèm ab la primavera, los dòls ja seràn passats, y vindrèm a alegrarvos portant les primeres flors del any y olors y cansons y maduxes y díes clars sense núvols ni boyres... ¡Oh, que serèu felissos tots!... y si no venim nosaltres, seràn los nostres fills que vindràn no més que per estimarvos. —

L'oronel deya l'últim cantar
y arran de l'ona
passava'l mar.

* * *

Per tot arreu plants, dòls y díes luctuosos; ahir a la tarde vaig llegir en un diari una *gazetilla* que feya erissar los cabells de pavura:

«Avuy ha comensat la matansa, etz.»

Y més avall:

«S'ha constituhit una nova societat lírich-dramàtica, etz.»

¿Ahont som, en quín país nos trobem? Som a la Hotentocia ò a la Nigricia, qu'axís vingan aparellades dues noves d'una índole tan oposada, que l'una espanta de llegir y l'altra... pel cas, l'altra no fa ni be ni mal: es una noticia de bona societat.

Dexèmnos d'etzèteres y acabèm la gazetilla: «Avuy ha comensat la matansa de tocinos.» Rès més; ni un comentari trist, que may ne mancan en una redacció; ni una frase simpàtica que daurés la píldora. Rès, l'estoicisme més varonil.

¡Pobres animals, en mal hora nascuts y mal anomenats, que també'ls hi diuen bacons allà dalt a montanya! gosan no més qu'un any de regalo ab gabadals de figues y calderades de sagó y de pinyolada.

¡Y ja naxen negres, los sense ventura! portan l'afront y la tristesa pintada a la esquena: es lo dol ab que's vestexen en lo tendre período de la lactancia, ò abans, per la mort dels seus passats y per la dels seus decendents. ¡Quína rassa més sentida! y quín sangro té més apaysanat! Tots acaban degollats; una *pira* de garbons los hi purifica'ls seus vestits fúnebres y'ls dexa tan blanchs y curiosos que s'hi podría escriure sense escrúpol.

* * *

L'endemà, per major ludibri de aquesta rassa indefensa, de còs revingut y cua barroca, los cansaladers adornan sos taulells ab garlandes de salsitges y penjarelles de butifarres — qu'encara tenen la cruesa de dividirles en blanques y negres — y

ab monumentals conos de llart, juntant a la crueltat del seu despotisme'l de la geometría.

* * *

Si algun dels meus lectors ha vingut de Mallorca,— no sé còm dirho, que l'intenció no es d'agraviar; — donchs be: si algú ha vingut de Mallorca y'l vapor portava tocinos, ja sabrà què cosa es sentir planys, què cosa es estar desvetllat ab sòn als ulls, y haurà conegut com aquestos animals tenen inteligencia per pressentir lo fí desastrós que'ls espera allà en les delicioses voretes de la *illa del Parque,* menos hospitalaria que les de Mallorca.

ABANS DE LA BODA

(MONÒLECH)

A donya Carlota de Mena

Cambra d'una senyoreta. Porta al foro. A la dreta, alcoba ab vidrieres, ò en son defecte, simulada ab un cortinatge blanch de punt ò croxet. Prop de l'alcoba, un quadro ab un gravat de la Verge. Tauleta de cusir. *Etagers* ab *bibelots* y gerrets ab flors y exquisitats de cristall y faience. Cadires, piano, etz.

A la esquerra, balcó ò finestra; una jardinera de peu ab flors naturals.

Per damunt de les cadires, lo vestit blanch de nuvia, vel de punt y corona blanca. Damunt la taula, capses de cartró ab nines.

María desde la porta del foro diu les primeres paraules com si despedís a la cambrera, y després, avansant, repren lo monòlech.

MARÍA

Vésten, si't necessito ja't cridaré; déxam sola... *(Pausa.)* Pobra xicota! m'estima; però, ¡quína manera de

marejarme tota la tarde! «Senyoreta, vol que l'ajudi?» «Gracies, vés, no't necessito.» Tornava al cap de cinch minuts. «¿Qu'està enfadada ab mi?» «¡Nó, dòna!» «Com fa aquest posat tant trist... Avuy que deuría estar més alegre... Potser no l'estima!» «A quí no estimo?» «Perdóni, senyoreta, ho deya de broma». Y's quedava per aquí, verdaderament, lligantme de mans. «Escólti, senyoreta, — tornava a rependre, vegentme endressar badomeríes;—¿totes aquestes joguines se les emportarà a casa seva?... ¡Bò, y ara! per què plora?»

No he pogut contenir les llàgrimes quan li he sentit dirme ab aquella ingènua alegría que s'acostava'l moment d'abandonar aquesta casa. «Dóngui, ja m'enfilaré jo. ¿Vol que les posi aquí aquestes capses? potser encara hi jugarà *a casa seva*». Allavors, ja enfadada, li he contestat: «No m'ho digas més. *Aquí*, sempre serà a casa meva.» «Y a casa'l seu marit, també;» ha saltat rient y picant de mans. Y veyent que no lograva alegrarme, ¡que n'ha dites de tonteríes! «¡Senyoreta; no estiga trista! La meva mare, quan jo feya'l

ploricó, recordo que'm deya: plòra noya, vés plorant; quan seràs nuvia riuràs.» Y animantse al veure que no l'he feta marxar, ha afegit: «Míri, senyoreta, lo día que'm casi, si es que hi siga destinada, estaré molt alegre; tot lo día cantaré. Vindrà *ell,* lo meu promès... Si fos tan mono com lo senyoret de vostè... ¡Ay filla, que l'estimaría!...» Axò m'ha dit; però nó ab cap mala intenció. Y sospirant tota apesarada, ha continuat: «Jo m'hauré de casar ab un comparet, bon minyó y... pàra de contar. Potser serà fuster ò paleta; morenàs, ferrenyo, ab unes mans grosses y ab duricies... però no hi fa rès: l'estimaré forsa: senyal de que serà bon feyner. Axò de les mans fines es fantasía que no la poden tenir los pobres. Míri,'ns ne passarèm. Estaré molt contenta. De bon matí aniré a missa y a confessar; a presentar lo cor y l'ànima nèta a Deu, sense màcula de pecat. Per que... ¡ay senyoreta! ¡Ara ho veig! També ploraré. Certes coses, encara que no siguin tristes, enternexen. Y's deu haver de reflexionar molt abans de casarse, ¿no es veritat, senyore-

ta?» «Vés, dòna, no m'amohinis.» «Si *una*, suposèm, — ha continuat, — no coneix be'l natural d'*ell*, del que li serà marit... Si *un hom* no li sab endevinar la voluntat ò'l tarannar, y quan les demani verdes, per exemple, les hi presenta seques pensant ensopegarli'l gust, anèm a dir... ¿Y si ell es repropi, d'aquells que's llevan al inrevés, y de bon matí, lo primer bon día ja dexa anar una paraula deshumorada, de les que penetran, y *una*'s queda lligada de mans qu'en tot lo día no sab còm guanyarlo ni còm lo pot perdre? ¿Y si després se gira la garba y resulta qu'*ell* no l'estima tant com ponderava en lo temps del festeig? Axò encara fora pitjor que tot lo demés, per que, un cop conegut lo natural (haventhi la estimació), alabat sía Deu! *una* s'hi conforma, s'hi va conformant ab les rareses. Oh! y'ls homes qu'hi son tan aviat a perdre la paciencia... Son planetes de les persones, y'l mèrit de la muller, l'avia ho deya, es de fer tornar blà al marit si es teyós y de geni rampellut.»

«Vamos, — li he dit jo, — veig qu'estàs ben ensenyada.»

«Ja veurà, — m'ha respost ab molta formalitat: — una persona, conto jo que també un día ò altre s'hi té de veure en lo pas qu'avuy vostè's troba; y es punt aqueix que's té de capficarshi. *(Ab molt ènfassis.)* Cambiar de soberano, dexar de ser fadrina per consagrarse al estat del matrimoni y posarse a mare de familia...»

«Però, que'n tens poch d'enteniment! quínes converses! ¿Quí t'ho ha ensenyat tot axò?»

«L'avia ho deya... ¡Gracies a Deu que la veig riure!»

Realment, no m'he pogut reprimir; aquesta gent de fòra tenen unes sabiduríes y un modo de manifestarles... m'ha fet riure, de vergonya que me'n donava.

«Ay, sí, sí, — ha tornat a rependre tota contenta al veurem més animada, — lo día que'm casi no estaré gayre trista; una miqueta, per reflexionar y pel dir de la gent. ¡Després!... quíns salts y quín goig! *Ells* també, ¿no es veritat que deuen estar molt neguitosos, los homes?» *(Ab ingenuitat.)*

«Però, ¡qu'empatollas! qualsevol que't sentís...»

«Axò es un dir, — ha afegit fent l'entenimentada.—¿Quín mal hi hà? Per que, ben mirat, ells portan lo *bast!*... Reflexióni que si jo'm caso, no li portaré rès; es dir, só treballadora y sé d'estalviar: axò ja es un dot. Però, vull dir qu'ell durà'l gasto de la casa y que no podrà refiarse de més avensos que la gracia de Deu ab que Nostre Senyor m'ha afavorit... y la poca ò molta roba del bagul. Però, lo que valdrà més que tot serà l'estimació que li posaré. Míri, no'l conech encara, y crègui que ja'm sembla que li porto lley. ¡Vostè sí que'l deu estimar molt al senyoret!... ¡Si'l meu promès fos tan guapo!... Ab los ulls ho diu tot, quan se la mira a vostè.»

«¿Vols fer lo favor de no dir més tonteríes?»

«No es pas cap mal; déxim acabar. Jo penso: si tingués uns ulls tan dolentons com lo senyoret y'm mirés tan amorosit com se la mira a vostè... ¡ay filla!»

«Vésten, ja n'hi hà prou;» li he dit, cansada de tanta parlería.

«Senyoreta, jo la perdo a vostè; quí sab si allí trobarà cares ferre-

nyes!... Ja me'n vaig per axò. ¡Ditxosa vostè que pot estar trista! la pena li envejo!»

«¿Acabaràs? ¿vols fer lo favor?»

«Ja me'n vaig;—y axugantse'ls ulls m'ha dit: — Senyoreta, no estiga trista!»

* * *

¡M'enveja la pena!... *(Somrient)* ¡què sab ella!... *(Ab reflexió)* tampoch sé estar alegre; no vull entristirme, y no ho logro; *(Pausa curteta.)* Aquí ho dexaré tot, recorts de l'infantesa, hores plascentes d'ilusions y somnis hermosos qu'avuy se realisan: l'amor meva qu'avuy serà benehida!...

Però, aquella axalabrada, dientme qu'aquí ja no serà a casa meva m'ha descobert la causa d'aquesta quietut que sento en lo cor, ara, que deuría esclatar d'alegría.

(Sentantse y prenent la corona de nuvia.)

Sí, apesar de tot estich trista; *(Mirant la corona y besantla)* apesar d'aquesta corona de nuvia... qu'es la presentalla puríssima qu'oferiré a Deu... com ha dit la Dolors: ab lo cor y l'ànima sense màcula de pecat!

(Dexant la corona y vagant la mirada per lo quarto.)

¡Còm me plau mirarme aquestes parets! *(Axecantse y com si cambiés de pensament.)* Però, d'aquí poca estona vindràn les amigues a engalanarme y no tindré temps més que per pensar en lo meu tocat, en exes gales de nuvia...

Ara, sola, podrè despedirme de aquest quarto, de tots los obgectes que m'han rodejat. ¡Quí sab si'ls anyoraré! Tot quedarà en son lloch: no vull que's toqui ni que's cambíi rès: la matexa pintura, los mobles, les flors... axís no's conexerà ma ausencia. Després, quan seré casada, ¡quína alegría sentiré al tornar aquí y trobarho tot ab la matexa fesomía! Me semblarà que'l recort de la felicitat passada s'ajunti ab la felicitat present.

(Agafa una capsa en la que hi hà una nina molt luxosa.)

Jo tornaré per jugar ab tu; devegades... encara que no més siga un cop l'any. *(Ab recansa.)* Nó, no'm vull despedir de les nines. ¡Sembla que ho conexen que me'n vaig y les abandono! *(Prenentne un'altra.)* ¡Pobre-

tes filles meves! Aquesta sembla que'm miri enternida, que'm diga «no'm dexis». *(Dexantla.)* Ni goso tornarles a la capsa; m'afiguro que les fico a la caxa com per enterrarles!... y'm miran afligides, los meus tresors!...

¡Còm se'n riurían de mi si'm vegessin commoure devant d'una nina! Tot me dona tristesa y a tot tinch de donar l'adeussiau. *(Per les nines.)* ¿Y a vosaltres, filletes meves, mos amors, mes alegríes?... ¡que mones sou! *(Mirantles com cautivada.)*

Jo tornaré y jugarèm encara. Sí, vos ho prometo.

(Cavilosa.) No'm puch treure del pensament lo qu'ha dit la Dolors: «¡Y si allí troba cares ferrenyes!...» *(Ab ingenuitat.)* Però, a mi ¿quí'm podrà fer mal posat, si sempre he vist vora meu semblants alegres, boques rialleres, y l'Enrich m'estima, m'estima tant com jo a n'ell...? *(Ab passió)* y ja no sé estimar més!

Sento les amigues qu'arriban. *(Dirigintse al foro, repara en les flors que hi hà en una jardinera.)* ¡Aquexes flors se mustigaràn soletes!... Una al menos *(Arrencantla)* vindrà ab mi; la guardaré en lo meu devocionari.

Y a Vos ¡ay! *Mater Amabilis, (Dirigint la vista a un gravat que hi hà prop de l'alcoba)* que vetllavau los meus somnis tranquils, jo us enviaré la matexa oració ab que us saludava al despertar y la matexa ab que us pregava al recullirme!

Ara, qu'entrin les amigues. De aquí un'hora ¡ay de mi! ¡casada!

¡Benehíume, Verge Santa!

EN LA ESTACIÓ

Es un local poch més gran qu'una torre del Putxet; sembla un entreteniment per jugar a ferro-carrils; la sala de primera classe es mesquina de dimensions y de moblatge; la de tercera, per la classe que representa, no pot estar pitjor. No hi hà sala de segona, per que la de primera s'encarrega de sustituhir la falta.

Està per arribar lo tren que pot venir de San Sebastian, per exemple, seguint després fins a Zaragoza. La Estació s'omple de viatgers, ò millor dit, podría omplirse si tots se quedessin a dins, mes com allí no hi hà prou ayre pel que necessita la concurrencia, cadascú pren la targe-

ta y surt a pendre la fresca fòra del local.

A dins no més s'hi quedan l'expendedor y'ls mossos de la bàscula, que ja tenen prou fatich posats al frente d'aquell edifici.

Un viatger, que no té cosa de particular ni en sa fesomía ni en lo seu port, entra a l'Estació; fa descarregar un *mundo* sobre'l taulell y prega ab bons modos, ensenyant un bitllet d'*ida y vuelta*, que li facturin pera Barcelona. Los mossos, qu'estan distrets en los seus quefers, ò qu'ho fan veure al menos, no se l'escoltan. Al cap d'una estona's desenfeynan de la conversa, de cloure un cigarro, d'encèndrel, y tots dos se giran per preguntar al viatger lo que se li ofereix. Prenen lo bitllet qu'aquest los hi allarga, se'l miran de tots dos costats, bufan los cayres, s'acostan a la finestra y allí, ajudantse per llegirlo, una sílaba l'un, una lletra l'altre, al cap de bona estona, com si haguessin desxifrat una làpida, han hagut esment de lo que diu y, fent anar lo cap d'una banda a l'altra, li retornan atrassant lo viatger al expendedor.

L'individuu que té aqueix empleo,

tampoch té rès de particular: se assembla a qualsevol altre; porta patilles com molts, lo bigoti de través com molts altres, y no més s'aparta del comú de la gent per sa levita blava, sa gorra galonejada y en que parla un xich *récio,* encara que no hi hagi necessitat ni vingui a tom.

— ¿D'ahont vé vostè?— pregunta al viatger, qui, ab lo barret a la mà, lo còs mitx inclinat en actitut de fer cortesía, que no l'acaba, sorprès de la pregunta y del tò superbiós ab que se li fa, s'adressa desseguida y ab no menos orgull, si be ab veu més baxa, li contesta:

— Desitjo que se'm facturi'l *mundo,* y vinch a vostè per que m'hi atrassan los factors.

— Jo no li pregunto axò: vostè'm presenta aquí un... *paper* que no sé lo que'm demana; fàssi'l favor de dirme d'ahont ve.

—¡Gracies a Deu, home, que'm demana alguna cosa per favor!

— *¡Caballero!...* — li diu l'expendedor axecantse.

— *¡Senyor mío!* — contesta'l viatger sense moures per que ja estava dret.

— En fi, vègis ab l'Administrador: ab aquest bitllet jo no facturo ò no dexo facturar rès.

— Permètim una pregunta: ¿ahont podré veure aquest senyor?

— Espéris: aviat baxarà. —

Aquí termina la primera escena.

* * *

Faltan set minuts pera l'arribada del tren; lo viatger va y ve d'una dependencia a l'altra; pregunta per lo senyor Administrador als empleats, y tots quedan acordes en contestar qu'es a dalt.

Per fí, la paciencia li arriba al cap de la pessa, y ab energía logra que'l mosso de les *farinetes* dexi l'olla y'l pinzell a un recó per anar a ensenyar lo bitllet al senyor Administrador.

Encara no ha passat un *credo,* que torna a baxar ab lo següent missatge:

— Diu lo senyor Gefe, que ja'l pot esquinsar.

— Però, ¿ahont es aqueix senyor qu'en lloch de donarme una contesta'm surt ab una impertinencia? Tín-

gui la bondat de dirli que fa un quart que l'espera un viatger que no es cap juheu, que son los que tenen més trassa per esperar, y l'espero per que'l senyor expendedor me atrassa a ell desprès que vostès m'han atrassat al expendedor, y que ab tants atrassos no'm posaré may al corrent de lo que'm convé.—

En axò, s'enteran de la conversa alguns viatgers; un aragonès, que prou era tan decidit en lo dir com a executar, exclama:

— Pues, si a mí me salieran con que el billete era falso, ò caduco, ò que no sirve... *rediós!* que se armaba un zipizape que duraría más días que el sitio de los franceses, y algunos caballeros se quedarían sin dorados en la gorrita, por que de resultas quebraba la empresa nada más que con los desperfectos y averías que aquí se ocasionaban.

— Donchs, a mi, — respon un altre,— me'n passa un'altra molt aguda: ¡si a aquesta Estació jo crech que's guían pel mateix reglament que servía per les galeres! ¡Si tenen més combinacions qu'un jòch de cartes! Per anar al meu poble, tinch de pen-

dre bitllet per una Estació de dues hores més amunt, ò per un'altra a nou quarts més avall, ò per una que no es ni amunt ni avall, sinó més lluny que les altres; y per la Estació del meu poble, qu'es allí mateix, no hi hà bitllets, y'm proposa... Home, senyor *bitlletayre*, fàssi'l favor, — li diu girantse cap a la finestreta:—tórniho a esplicar, qu'ara quedo malament ab aquestos senyors que m'escoltan. ¿No sería més senzill vèndrem la targeta directament pel meu poble y dexarse d'equacions y càlculs que poden fallar?...

— Ola, aquí està'l senyor Administrador. —

Lo viatger s'hi adelanta ab lo bitllet, lo saluda, y li pregunta per què se li nega la facultat d'utilisarlo.

— Per que sí; — li respon aquell sense miràrsel, — aquí no pot pujar al tren.

— Sí senyor; puch pujarhi,— diu lo viatger, — per que m'ho facultan les condicions del cartell; aquí puch pujar per anar a Zaragoza ò a San Sebastian sempre que vingui en los díes senyalats.

— No senyor, no pot ser.

— Pués, jo li dich a vostè que pot ser y que vostè està equivocat; ò sinó, llegím: aquí està'l cartell en lo que hi constan les condicions y la manera de fer lo viatge. —

Y'l viatger llegeix còm pot detenirse a la anada, en aquella Estació y en altres, y li senyala totes les demés en que pot pendre la volta, inclusa la matexa en que's troba.

— No pot ser. Tot axò's refereix a la *ida.*

— Si li estich llegint lo modo de fer lo viatge de *vuelta,* home!

— Y vostè què m'esplica a mi!

— Jo no li esplico rès, senyor Administrador; jo aclaro un dubte que vostè vol que hi hagi; no faig rès més, que no tinch pretensions, ni les uso per venirli a explicar rès a vostè.

— Corrientes. En resúmen: que aqueix bitllet es inútil; vostè té de venir de la Estació d'orígen; ejèm, ejèm. —

Y tossint fort y girantse d'esquena, aqueix senyor, que tenía posats y solucions de general rus, se'n anà lluhint los botons que li adornavan la levita, lo galó daurat de la gorra,

y, sens atendre cap més paraula, confongué la patxoca del seu uniforme entre'ls vulgarots trajos dels viatgers.

* * *

L'indivíduu del bitllet no vol rendirse; y protesta de que allí se li desconeix lo seu dret. L'expendedor, que ja li ha venut lo passatge per Zaragoza, convé, sens volguer llegir lo cartell, en que les condicions son un poch confuses, y que'l millor remey es acudir a Zaragoza ò a Barcelona, qu'allí reforman, corretgexen, y, si tant convé, tornan los diners.

Y en aquesta Estacioneta, que ningú ho diría, queda sentada una jurisprudencia qu'anula y contradiu l'acordada per l'administració central; y, tan petita y mesquina, té ò pren resolucions qu'una de gran no s'atreviría a donar.

Però'l goig li dura poch: ve'l tren, y'l seu gefe, a qui consulta'l cas lo viatger, se posa a riure, obra la portella del vagó, lo fa colocar, disposa que se li selli'l bitllet de volta y devolució dels diners del passatge que

havía pres; lo mosso de les farinetes toca una campaneta petita com d'escribanía, que millor pareix que cridi a les criatures per anar a doctrina qu'als viatgers pera pujar al tren, xiula aqueix, sacseja, se posa en marxa, y allí's quedan parats com una Estació aquells comentadors tan arbitraris de les disposicions de la Companyía.

* * *

A Zaragoza, un altre dèspota de aquexos qu'enfarinan baguls per posar un paperet, se resisteix a factutar lo *mundo* per Barcelona. Noves esplicacions de part del viatger; intervé lo Gefe, que per cert es un senyor molt atent, y fa despatxar lo bulto per medi d'una recomanació un poch grave y perentoria.

— Que se anote en el diario esta anomalía; — exclama'l factor, tot fent xifres sobre'l taló-resguart.

— Sí? —diu lo viatger, enfadat,— donchs, aniré al diari, y tothom sabrà que'l viatge de recreo vostès lo convertexen en un camí d'amargura per les interpretacions *querelloses* que li

donan aquí, y en aquella torreta ò capsa de dòmino, que per excés de pompa, ne diuen Estació d'un ferrocarril.

LO SERRALLER

I

—¿A n'aqueix noy tan *miqueta* voleu posar aprenent manyà? ¿qu'us penseu qu'aquí's treballa pel estil dels serrallers del vostre poble? Aquí la fornal may s'apaga, anem dient, y tot sovint y hà unes *rondes de quatre* al voltant de l'enclusa, que cadascú ab lo seu mall fa una pregunta diferenta a la barra de ferro que surt de la calda, y a tots los hi respon ab certa lley de conversa qu'al que no l'enten me'l revesteix ab un raig de espurnes que no cal que bufi per que no s'hi aparía rès.

— Si es la seva dèria! ell vol ser manyà. Però, al principi, no les hi fassi fer aquestes feynes perilloses.

— ¿Que's penseu que m'he begut l'enteniment? Si encara no agafaría'l mall per la banda de davant per alsarlo, se'n aniría de clatell de l'altra, ab la balansada. Cà! si aquest xicot haurà de fer d'*organista* tot lo primer any. Però, tinch por també de que'l foch de la fornal se li xuclarà la poca carn de les galtes. Es molt minso aquest noy, mestressa... Però, fa uns ulls d'estornell! ¿Y tu vols ser manyà? ¡Míra que vol pit!... ¡Quínes criatures pujan!... Té, sembla que no més sia criat per donar *espressions* a la feyna; y ell diu que vol ser manyà; m'agradas per l'empresa. Noy, ne seràs. ¡Però't veig de tan flach subgecte!...

— Cà! no ho cregui; son naturaleses; lo seu pare també era axí, tot senyoret, secardí; però, era fort, y si no hagués estat la desgracia, encara treballaría y'ls meus fills no tindrían d'anar d'aprenents fòra de casa.

— A la *cuenta* vostè es viuda, y'l noy... ¡Pobret!... Déxiho córrer; me'l quedo per aprenent, vàgissen descansada; no tíngui quimera; a casa estarà be. A la fornal no hi treballarà fins y a tant que la naturalesa li

haja donat lo tom. Per primer entuvi, manxayre; després, al caragol, a fer *serra la vella*. Ja veurà d'aquí mitx any quin minyó més cambiat; l'olor del ferro es molt sanitosa:'ls hi obra una gana que no se'ls hi estronca en tots quatr'anys d'aprenentatge. Lo dematí, per que s'anyoran de no haver menjat desde'l día abans; al mitx día, per que's quedan retrassats del esmorzar; y al vespre, per l'alegría que dona haver acabat lo treball y poderse seure a taula ab tot repòs...

Mestressa, vàgissen en nom de Deu: lo seu fill ja té pare. Basta venir per la cara del que l'envía, per quedàrmel a casa meva; serà un manyà'l seu fill, déxim fer. —

II

Pobre senyor Joseph, ¡quín home més festós y rialler! Al bell punt que me va posar les mans sobre l'espatlla compadexentse de ma flaquesa y encara no vaig axecar los ulls y la meva mirada's creuà ab la seva, plena de bondat, me vaig sentir atret per tan bella rebuda, y entre mi deya: «sí: seràs manyà; per ferlo quedar be.»

* * *

La botiga del senyor Joseph era molt trista y encofurnada; lo barri, no gayre més axerit, y tan estret, que's podía dir que'ls balcons donavan als pisos del devant millor que al carrer.

Al principi, acostumat a la claror esbadellada del meu poble, no'm sabía avenir ab la foscor de ciutat, y'm trigava de veure'l cel quan axecava'l cap, entremitx de ses cases tan altes. Al llevarme, sempre'm creya qu'estava núvol y'm donava tristesa. Poch a poch, los meus ulls s'avingueren ab aquella llum penada, y la botiga ja no'm va semblar feréstega ni'l carrer tan solitari.

Desde'l banch, que'l caragol exía fòra'l llindar de la porta, tot llimant me distreya, y de día en día obserbava boniqueses en aquelles cases rònegues y d'aspecte pobrissó. Al estiu, tots los balcons aparexían cuberts ab cortines que volejavan com banderes encara l'oreig no s'axeribía una mica. Un vehí la penjava blan-

ca; altre, allistada y blauenca; en algun primer pis, d'estora, enterques ò caragolades al cap de munt, y no les dexavan caure més qu'en les hores de xafogor ò quan lo ressol picava.

També hi havía estadants més capritxosos ò donats a les coses rústegues, qu'ab un testet al balcó y quatre canyes, guarnían una cortina de fullàm y floretes grogues, que'l sol no'n dexava estar cap en repòs, y tan aviat les retratava bo y de gayrell en la paret, com les estemordía aplanant les seves ombres fins al carrer. En una finestra s'hi veya un gavial ab tortres que somiquejavan de bon matí, al caure'l día, y a les demés hores en que'ls hi venía la tristesa. Canaris xerrayres, perfidiosos, d'espinguet que penetrava fins al cervell, n'hi havía en moltes cases. Y es veritat: en aquexos carrers, poch ajudats per son aspecte y per sa estretor, los vehins se'ls guarnexen ab tanta falaguería que'ls arriban a tornar bonichs a copia d'abocarhi aucells, y omplirlos de flors, tentant al ayre per que hi entri a refrescàls, ab cortines de coloraynes ò penjarelles de roba de bogada, que'l vent

no ho sab si les hi posan per son obsequi ò per ferlo treballar de franch.

Axís, esbrinant tots los forats, balcons y exidors, ¡no'n vaig trobar poques de galanures escampades, que jo hi feya brincar la vista hores senceres desde'l peu de la fornal, ab la corda a la mà, inflant y desinflant la manxa..!

* * *

Conexía, al cap dels pochs díes de entrar d'aprenent, a tots los anants y vinents del barri; per un seguit les matexes cares sempre, la concurrencia no's cambiava gayre sovint.

Fins m'hi vaig compondre un rellotge que'm servía millor que'l de la parroquia. Allí a les sis, lo forner venía xiulant, ab lo cove de pà calentó a l'esquena, y quan passava acotat per davant de la botiga, dexava una flayre de pà tou que'm posava alerta la gana, prou desvetllada de per sí.

Una hora més tart, desde lluny ja sentía l'home de l'aygua de la Font del Ferro, y al cap d'una estona, se'l

veya aparèxer per la volta que dona a l'Argentería, seguit del burret, que duya'l bast guarnit ab branques de mata y estepa, y en los corns de la sàrria dos cantis de terrissa ab l'aygua remeyera, tapats ab pàmpols frescos per que no s'esbravés la seva virtut.

Al punt de les vuyt, passavan corrents per l'Argentería'ls correus de montanya, Vich, Manresa y Berga, montats en poderosos matxos, repicant los picarols de les *cabessades* y atiats per l'espetech del fuet manejat ab garbo.

En aquell moment l'amo donava la senyal; lo forjador dexava'l mall a terra, los fadrins paravan les llimes, jo dexava brandar tota sola la corda de la manxa, y al voltant de la enclusa, que desseguida's veya coberta de porronets y ampolles de capil-lera plenes de vi, s'hi feya una junta que semblava de muts, per que ningú prenía la paraula fins que s'havía donat compte del esmorzar. Quan los porrons quedavan buyts, allavors qui més qui menos ne guardava alguna per esplicar y'ns regalavam ab postres de rialles, que no'n

vènen a ca'l adroguer de tan causadores d'alegría.

Los fadrins argenters, ben posats, axerits, ab sos vestits estretets, tallats al últim estil, com currutacos de fantasía y tirats ensenyorits, passavan despacientats per anar al obrador; y, com eran gent engrescada a l'òpera ab delit de cantar en *foraster*, retirava a fòra d'hora del Liceu, després s'empassavan lo primer quart de jornal del llit estant, y en tot lo dematí no tenían humor per cantar la *Trompa intrèpita*.

Nosaltres, donats a fer bulla, encara no'ls veyam venir, si fa ò no fa dues hores retrassats, los hi deyam totes les que sabíam, y com ells no ho sentían, vol dir que no n'agraviavam cap.

— Guaytèu lo senyor *Llimalla*, — deya un,—que depressa va per fer tart a la feyna! Deu haver pres la xacolata ab una *toma*, ò ab secalls de *llesca de pà*, per que tan dematí al *Forn de Sant Jaume* encara no han enllestit la primera fornada.

— Jo'm penso, — deya un altre,— que no'n prenen fins a l'hora de dinar, que se la deuen fer servir crua per que té més sustancia.

— Sí, y axís no han de rosegar quatre atmetlles, que les pallofes jo conto que son dolentes per la veu.

— ¡Tots han equivocat la carrera! — deya'l forjador sens apartar la vista del plat, que ja'l tenía buyt.— De aquexos obradors del carrer d'en Malla y de la Fenosa'n sortirían un floret de *serenos,* que s'arribaría a pagar moneda per poguer dormir tota la nit y estalviarse de sentirlos. —

Y ab semblant jòch, casi be día per altre y dos arreu, tota la fadrinalla argentera'ns donava ocasió per dirne quatre ab tota prudencia, y molt rigudes. Ells després, sense volguerho potser, prenían la revenja, y sos cants de l'òpera anavan tan de valent, que la ira'ls encegava y'ls hi feya tremolar la veu, volguentho matar tot de tòrt y de través, sempre en italià.

Desde llavors que tinch aborrides certes cansons: y quan he après alguna tonada en lo teatre, més m'he estimat xiularla que no fer pena als vehins ab canturies tan alsades de veu, que per enténdreles se necessita un *intèrprete* de la Barceloneta.

* * *

Més endevant, quan ja vaig tenir malicia, fos que no anyorés lo poble ò que ja tenía ben preses les fesomíes del carrer, ja no m'entretenía tan sovint guaytant los testos dels balcons, ni'm fixava en les flors, ni en los canyissos de verdura que feyan de dosser a les finestres dels pisos alts; y als aucells los dexava cantar sens fixarme en quín refilava més clar, ni quin axecava més ò repetía la *carretilla*. Tot m'ajudava a estar alegre, — que no so ingrat, — y les flors, y'ls aucells, y'l sol matisant les parets del carrer y donant llepadetes de claror als ferros dels balcons, me afavorían, y'ls tenía com amichs de molta satisfacció que no s'agraviavan si percàs en algun punt me veyan distret com si no'm parés ab ells.

Tenía unes fal·leres tan agradoses, que no més me cuydava dels cortinatges, quan s'alsavan per dexar surtir algun capet a pendre la fresca ò per guaytar amunt y avall.

¡Quín seguit de donzelles hi havía

en aquell carrer! L'Esperit Sant semblava haverhi enviat sa gracia, y la Providencia que s'ho hagués emprès a son cuydado. Allò era una primavera que la tardor no hi podía rès. ¡Quínes fesomíes més fresques, y quíns tirats de cara més enjogassats!

La que reya, parexía que ho fes per donarme pena ab sos clotets a cada galta, la blancor de les dents y la vermellor d'una boca tan petita, que per forsa havía de dir paraules bufones y de bon sentir, que les de altra mena, debían esguerrarse al exir d'aquell reliquiari de la prudencia, encès y tendre com una maduxa boscana...

¡Ni la gosava mirar de la vora! Temía confondre la seva blancor, com si'ls ulls meus se ressentissen de la poca curiositat del ofici.

Desde'l punt en que les vaig conèxer, ò millor que la dolentería m'hi va fer fixar, ¡adeu passeigs dels diumenges, barcos del moll, guaytador de muralla, y adeu mar bonica que jo havía contemplat sempre ab la matexa admiració y sorpresa que en lo primer día que la vaig veure

sens gosar abandonarhi la mirada, esporuguit de la seva immensitat! ¡aquella estesa d'aygua, que'ls ulls no podían aconseguir lo seu acabament, que la veya nàxer a mos peus, en lo rodolar de les onades de la platja, y perdres fins a juntarse ab los núvols! que jo, acostumat no més a veure'l cel sens donarme rahó d'hont comensava y ahont finía la seva grandesa, comparava les amplaries del mar a un altre cel cobert d'aygua salada.

Per elles, per les fadrines del barri vaig oblidar sens sentir recansa, aquell encís, delicia y recreo dels meus ulls y encara'm semblava sentirme guanyador.

També'm despedí, per culpa de les fadrines, dels pescadors solitaris y pacients qu'en les roques del cap del moll, ab la canya estesa, l'am penjat al cap d'avall, com forca traydora, escometían als burrets sense esperiencia y a les llíssares roqueres, per demanàrleshi diners ò la vida, valentse de la soletat del mar, enllepolintles ab confitures salades per tentàrleshi la golosía, lograntne l'entrega, trayentles de l'aygua ab la sageta a la boca y la cua batent...

* * *

¡Oh tardes plascentes y de bell recort, les del diumenge! Sentats al peu de la porta, ab un garbell qu'entre tots sosteníam a la falda, semblava que'l voltés una corona de roses que comensava al meu costat dret y clohía al altre. Jugavam a cartes; jo era'l més sortós y les hi guanyava totes les bases de bescambrilla. Quan anavam a interès, totes volían venir ab mi; allavors les dexava perdre, y encantat ab los signos que'm feyan, tirava més trumfos quan nos venía del coll, y malgastava les pedres, pensant fer basa de copes, y tal vegada la passada havía sortit de bastos.

—¡Aqueix Batista somnía!—deyan ayrades. Y per que no abandonessin lo jòch, esforsava l'atenció, y a truco de no enfadarles no les mirava tant.

* * *

Després, a entrada de fosch, totes se'n anavan: unes a sarau, altres a

passeig, a conversar, a riure, potser a festejar ab joves de més presencia, axerits y arreplegadors, que l'aprenent manyà.

Al menos, si tota la setmana's distreyan pensant ab ells, fossen balladors ò currutacos, lo diumenge a la tarde'l guardavan per mi, y jo sol me'n duya tota la brillantor de les seves mirades, totes les esquisitats de ses rialletes, y m'anomenavan més vegadas a mi sol qu'a ells, los meus rivals, tots plegats.

Tenía divuyt anys, y per la edat no'm tocava ser més ambiciós.

Jo'm quedava sol, ab l'alegría de haverles vistes y la recansa de que m'haguessen dexat, y m'aconsolava fent temps per que vingués l'altra festa. A les nou, la mestressa'm cridava, tancava la porta, y en sent a dalt me feya senyalar lo Rosari... Quan era a la Lletanía, ¡si'n feya de heretgíes, y quína por tenía de distreurem! D'aquells dictats tendríssims y falaguers dirigits a la Mare de Deu, jo triava'ls més sentits y deya: «aqueix per ella.» Y m'absolvía jo mateix dient: si li hagués de sapiguer greu, a la Verge, qu'esmersés

les seves alabanses, també fora pecat que les noyes se diguessen María, Dolors ò Montserrat.

* * *

Poch a poch, s'anaren casant; los marinos, capitans de barco, se'n endugueren les més triades... Passavan després per devant de la botiga y encara'm deyan: ¡adeu, Batista!

La que no anomeno, aquella que més me va doldre que's casés, no passa may per lo nostre carrer; ¡tot ho ha aburrit! Si algun diumenge m'he escaygut a trobarla, després que ses mirades han ensopegat ab les meves, abaxa'ls ulls.

¡Potser ho va conèxer qu'entre totes era la més preferida, y encara n'està ofesa!

* * *

En lo garbell ja no hi donava bò de jugar: ¡no senthi elles!...

Cansat de fer bolejar arròs, lo penjavan a un clau y passava les tardes dels diumenges aplanat a la paret. Si se'n sentís, com jo, d'aquelles

anyoranses ¡pobret! a n'ell que'l tenían a la falda com una criatura!...

Jo treballava ab prou afició. Lo senyor Joseph un día'm va dir:—Batista, no t'hi vull a la màquina d'enxanfranar, ni que repiquis baranes; no't mogues del caragol; fésme panys de sis engorges, d'aquells que fan perdre la paciencia y la cullita als lladres. Afína encunys pels gravadors; fés motllos de coberts de plata; no'n fassis de feynes barroeres; senyàla patrons de rexa ò guarnicions de balconades.—

* * *

Pochs mesos abans d'exir fadrí, sense volguerho, vaig sentir al senyor Joseph y la Mestressa que parlavan de mi.

— Vésten al seu poble y dígas a sa mare que no's trastorni, que no hi anirà a soldat. —

L'endemà tornà'l senyor Joseph, y l'alegría del seu semblant y la satisfacció de la mestressa, m'indicaren qu'havían fet una bona obra.

¡Deu los ho pach! que ma gratitut no abasta per anys que visqui.

* * *

Lo senyor Joseph me va empendre després de molt temps.—Batista, ja ets fadrí. Si't vols quedar a casa, ja ho sabs: com sempre, bona cara, bon semblant y...—¡Pobre senyor Joseph! Se li anuà la veu al coll.—Si vols marxar a sapiguer més en un altre obrador... tu mateix, serà per la teva voluntat; he complert lo que vaig prometre a ta mare: has exit manyà. Si vols quedarte ab nosaltres, be prou que ho sabs, tots dos t'estimem, la dòna y jo.—

No vaig poguerli respondre; les llàgrimes m'enfosquiren los ulls, y la llengua no m'obehía.

* * *

Encara no venía algun parroquià, fos per lo que fos, obres ò remendos, lo senyor Joseph me deya:—Vès, Batista, què vol aqueix senyor.—Y dirigintse a ells:—Jo no me'n cuydo: en Batista ho porta tot,—los hi deya plè de satisfacció.

* * *

. . . .

¡Recordanses de la primera joventut, que sou costoses d'oblidar!

Encara guardo vostra memoria y l'estimo, y penso en vosaltres, gentils fadrines que'm fereu conèxer l'amor sense pensàrvosho. ¡Les més boniques! garlanda de lliris y roses!... Ara podría contrapuntarme ab aquells marinos ferrenyos y surruts de paraules que no més reyan ab vosaltres.

¡Ara conexeríau per que *somniava en Batista* jugant a bescambrilla!

Potser entre totes no m'afalagaríau tant veyentme casador, ò potser entraríau en discordia... y abans m'estimavan ignocentment, sense recel ni egoistes combinacions.

Y tu, hermosa, que fugires al cel, encís de ma joventut, la que tant me feres prevaricar, la que destorbavas mos resos, la que t'enviava'l millor dictat que pertanyía a la Verge, estrella meva, no t'oblido... ¡era tan dols estimarte!

LO CARBONER DEL BARRI

I

Ja estava cansat d'anar pels amos, de pujar y baxar escaletes ab la sanalla al cap, de trafiquejar a la platja garbellant tarregada, pesant sarrions, y, sobre tot, de dur per compte d'altre una cara tan fúnebre, que, llevat de les dents y del blanch dels ulls, totes les demés fesomíes, cobertes per les mascares, quedavan a les fosques, que ningú podía definir si jo era ros ò moreno.

* * *

En virtut de lo qual, me va sobrevenir una febre reflexionera, que no estava may a pler, fins qu'al cap de

algunes setmanes de rumiar la mostra, sapigut per quin cantó m'havía de fer frente,'m vaig cridar a part, comparexent devant meu, com si fossim dos a la confidencia, fent lo prò y l'encontra baix lo següent tenor:

«Josepet,—jo'm veya devant de mi mateix ab los ulls baxos y pensant, — d'aquí'n sortirà'l be ò'l mal de la teva joventut. Josepet, tu no ets cap criatura, tens prop de vintitrès anys, no dèus rès ni al rey ni al amo, y d'ensà qu'ets al món, gracies a Deu, te l'has sapiguda pescar d'una manera bastant lluhida, que no hi hà gota que dir per la crítica. Tu, desde petit, per desgracies qu'ara no ve a compte retreure, t'has governat les alegríes, t'has fet passar les tristeses, y si *quando celis* has menjat un plat de talls, has hagut de dirte bon profit tu mateix, y si'ls dejunis t'han fet badallar més de quatre vegades, també sol has espantat la gana fente creuetes a la boca, y finalment, tota la vida t'has hagut de donar lo bon día al axecarte y la bona nit y bona hora quan t'has ficat al llit.

Fins aquí, cumplías la teva obliga-

ció y no se't té de donar cap diploma.

Ara'ls temps estan a la muda; per la primavera faràs vintitrès anys, y desd'aqueix punt en enllà tens de posar reflexió si vols tenir conducta d'home.

Déxat de saraus, que't perjudican; abolèix los festeigs y les faldilles, que't fan retirar tart y't distreuen de l'obligació; no fassis més lo plaga; míra que les currutaques te perdràn, míra que se'n fa malbé molta de carn cristiana; féste enrera, que pendrías mal; desdíute de lo passat; pòsat *sobre sí;* enrahónatho; vès quína marxa emprens, y esparpíllat...

«Trèute aquesta pobresa dels polsos; no'n vulgas de xavos al pentinat, que fan ordinari, ni a la butxaca tampoch, que crían miseria; desengànyat de certs tirats murriescos: les calses, sense campana a baix; la espardenya, cuberta; desfés lo nús de la brusa; llènsa aquesta catxutxa que't menja'l front y'ls ulls; tórna a la barretina morada com l'havías duta sempre desde que vas venir del poble; ni may que te l'haguessis treta per fer conexensa ab aquest

jovent dels balls de pesseta l'entrada, dotze quartos a la segona part y tiros de *revòlver* y punyalades a l'exida, en havent acabat lo sarau.»

* * *

Tan fortes me les vaig endressar, que les llàgrimes m'espurnejavan. Trech la petaca,'m poso'l càstich de quarto a la boca per desvanèxem, y sentía que la naturalesa se'm girava com una mitxa. «Pepet, m'has donat un sofoco que si s'ensopega a donàrmel cap persona, nada, tots nos perdíam. M'has maltractat casi be la honradesa y la conducta meva. Me has retret lo poble, y ploraría de gust pensant ab aquella barretina que va ser la derrera que la mare'm va comprar. Tens rahó, Josepet: era la recordansa del poble y de la mare, y jo no l'havía de despreciar. M'has enternit; vètho aquí. Y per que vegis lo meu tracte, vull ferte quedar ayrós per que no'ns tinguem de cridar may més a consulta jo ab mi mateix.»

* * *

Si haguesseu vist aquella botiga,'l be de Deu que s'hi arreplegava, haguerau dit: «mentida; aquí no es a casa'l carboner, aquí s'hi aplegan los set pecats capitals que feyan la contra a Sant Antoni de Pàdua.

¡Quínes minyones més florides! Quíns *terciopelos* de cares ab la seva cobla d'ulls que may se cansavan de brillar! N'hi havía de rosses y de morenes; totes triades. Unes ab còs de balduía, y altres ab un amparo de espatlles y una presencia, que jo'm quedava a tal distancia de frente, imposat per aquella simetría, alabant no més ab lo cop de vista llensat de recel, les etxures de les bones mosses que tant les hi fa lluhir la roba.

N'hi havía una, de la terra dels *turroneros*, que no més veyentli lo *andamio* del caminar ja quedavas quebrantat de la salut. Jo li preguntava:

— Escólta, bufona, peus de plata, ¿quí te'n va ensenyar de caminar?

¡Per què axò no s'apren ab la pollera! —

També'n venían de lletges, anèm al càs, però les hi donava la matexa condecoració que si no ho fossin, y les obsequiava ab un floret de ditxos tan salamers que ja'ls debían sapiguer de cor, pobres xicotes.

— Adeu, recato, — els hi deya. — Quan no'n trobis cap més que t'estimi, ja sabs qu'en Pepet s'espera. ¡No saben més de quatre'l garbo que's cría a Barcelona!

— ¡Fúgi d'aquí, no'm toqui! —

¡Y qu'havía de propassarme! Sinó que les voltava arrupit per posar la sanalla al canastró y la mitja arroba al altre plat, per despatxarles luego y no haver de dir tantes mentides.

¿Quan ne venían tres ò quatre que m'enrotllavan, y havía de bestreure per totes?... Y maques, poderoses, ben plantades, la flor del ram, d'aquelles que's té d'axecar lo cap per mirarles, per l'estil que's guayta el sol. Però, me'n exía ab un ayre, pobret de mi! La meva boca semblava un brillador d'enganyar· aucells, una sinfoyna. Era un rahimet

d'amoretes que no tenía compte; quantes més ne tirava més n'exían; y cap quedava flaca ni per dolsor ni per finesa. Com que no podía favorir més a una minyona qu'a l'altra per que haguera renyit ab totes, y com una fesomía guapa, ni cap bona mossa m'han pogut aturar may lo modo de pensar ni la voluntat de dir lo que'm sembla, amigo, en tenintne unes quantes devant meu, ja se pot contar per quin indret me dexava caure. De manera qu'elles, no sabent com endursen tantes alabanses, me deyan: — ¡Si n'es d'estrofa aqueix Pepet! —

¡Y còm me miravan al dirho! ab uns ulls, bo y aclucats, qu'era cas de dir Sant March, Santa Creu... *encetra!*

Estich en que l'amo hi aprenía. Guaytant per la rexeta de la trapa, jo de baix estant, mentres enllestía la pesada, ab la vista fixa al piu del canastró,'l veya de cua d'ull fent la mitja rialla, sentint aquell bescambi d'amoretes tan galanes y donantme la rahó tota per mi.

¡Està clar que li agradava! per dos estils: per que la parroquia li crexía,

y veya un seguit de cares que s'hagueran pogut posar en un quadro. Y'ls carboners tenim aquexa flaca: ens estimem més les minyones boniques que les lletges.

Les poques vegades qu'un home té voluntat de mirarse al mirall per no perdre la conexensa ò per ferse l'ullet y dirse «adiós amigo», ens veyem tan emmascarats, que per fugir del negre cerquem les blanques. Ab tot que jo, (no sé com pensa lo amo,) però a una morena com cal, que ningú la bescanti devant meu, per que arribaríam per munt. Les estimo, pobres nenes, y'ls hi tinch de fer lo mateix obsequi: ¡com que'm trencan lo cor tan aviat com les rosses!

* * *

Lo crit que tenía de bon ballador arribava desde la *Canuda* a les *Columnes* del carrer de Ponent; y per la banda de Gracia fins a l'*Esmeralda* y a la sala d'en *Pioch*, més amunt de la *Fontana*.

A tot arreu hi trobava *frentes* pels llanceros y *parejas* a retens que me

ne sobravan per atrassarne als companys curts de geni. Tot lo servey de criades y cambreres del barri'l tenía explotat, ab una afició y un engrescament, que totes volían ballar ab en Pepet.

¡Còm que jo'ls hi donava aquell *realce!*

Encara la minyona no'm posava la maneta a l'espatlla, y ab lo meu bras li cloía ab mitx tom lo còs, y axís que l'orquesta'm feya aquelles pessigolles al oido, comensava a mitx voltar a *derecha é izquierda* com l'esperit d'un rellotge, ab un vayvé que'ls corresponía a les faldilles, lo mateix qu'una grua quan se li fa fer la senyora; y tan bon punt lo cornetí animava'l vals ab aquells primors de retortes y dibuxets de *embocadura*, ella y jo'ns llensavam giravoltant sala amunt y sala avall, revènts com la roda de la fortuna, y ab la fresqueta qu'esbargía ab lo vestit totes les velles se ficavan lo bano a la butxaca.

¡Si n'havía recullit de sospirs parladors, y si n'havían atravessat per les meves orelles de secrets dolsos!

Quan estavan prou cansades, ab

una rojor a les galtes que ni clavells encesos, ab aquell respirar cuytós, nos miravam l'un a l'altra com dient-nos: ¡ara'ns tenim de dexar, ara se atura l'orquesta!... aquexos músichs deuen ser forasters y no hi entenen ab l'amor!

II

Axís com era tan ben vist de les minyones, les seves mestresses m'havían pres de tema.

— Míri, carboner, — me deya alguna; — quan vinga la criada, fàssi'l favor de no entretenirla.

— Senyora, no hi té cap culpa ella, pobra xicota; y un servidor de vostè, tampoch; per que no m'agrada que s'enduguin cap brasa fumosa, y la trío; l'amo m'ho té manat, y al mateix temps, per no pesar palets en lloch de carbó; vull dir, qu'encara es pel seu profit si les entretinch. —

Com feya un posat tan sèrio, al donar les meves descarregades, les senyores no sabían si pèndresho per bulla ò de debò; n'hi havía que no estavan per camàndules y'm deyan:

—Donchs, anirà a un'altra banda.

— L'enganyaràn, senyora, vègi que no li donguin mercadería humida, per que hi hà establiment que regan l'estiva com si fos un hortet. Tíngui, búfi aquesta brasa. Ja ho veurà; donchs, apàrtis si es servida. ¿Veu? Cap brasa mullada li traurà aquesta polsina. Lo carbó que jo li servexo es malaguanyat alabarlo: ell tot sol se porta'l mèrit. Al amo, per cap estil li donaràn entenent de fer córrer la regadora. No'n venem d'esponges, a casa... Per axò tenim aquesta parroquia; fins al Padró, y al *Ensanxe* n'hi portem; vègi vostè... —

Altres me deyan:

— Escólti, carboner: ¿què venen a compondre aquexes rodones de criades que sempre hi hà a la porta de casa seva?

— Vol dir a casa l'amo. Be prou que li sab greu a n'ell, que'n diu la *junta de damas*. ¿Vol que li digui la veritat? Rès no hi fan. Parlan dels seus xicots; qu'ara'l dexan, qu'ara'l prenen... en fi, coses del jovent.

— Pués, crègui que n'estich molt enfadada; la d'aquí casa hi fa unes estades que no's pot arribar a més.

Axò, sempre: cada vegada que la envío per qualsevol cosa. Nó, ja li dich, perdràn la parroquia. Lo meu senyor sempre'm diu la matexa: fés posar cuyna de gas.

— No ho fassi, senyora, que se'n penedirà desseguida. Un día pot haverhi una explotació, que tot lo dels fogons se'n vaja a passejar. ¡Y que vostès no'n sigan víctimes! No se'n rigui, senyora; llegèxi'l diari: l'altre día se'n va anar a terra mitja casa. Desengànyis, ab una arrobeta d'alzina que tinga a casa, y dos quartos de teyes, sab que la té assegurada; per que'l carbó no més crema qu'als fogons. ¿Vol qu'encengui una capsa de mistos aquí dins de la sanalla y veurà'l fet de la veritat?... —

Dades y tomades, lo cas era qu'ab la meva palica les senyores prenían paciencia, l'amo no perdía cap parroquià, les minyones no s'esgarriavan ni's corretgían, y mentres feyan la xarradeta a casa, les fogonades passavan qu'era una delicia.

* * *

Axò no podía durar de cap terme; les currutaques no'm dexavan viure tranquil. A totes los hi deya una francesilla, rès, quatre paraules cumplimenteres, y elles se m'ho prenían ab tal afició com si n'haguessem fet un tracte, y al cap d'avall me trobava que tenía relacions ab moltes minyones, y jo era sol per poderme casar y havía de quedar malament per forsa ab una pila d'enamorades. Tot lo día havía d'anar escamat, sense sossego, ab una vista esverada, que ni un burot dels quatre camins.

S'esqueya, fem una paritat, que m'aturés a enrahonar ab alguna minyona, (per que aqueix era'l meu gust y'l d'ella, la xicota)... No tenía aquexa llibertat; per que, si'm veya alguna de les compromeses, m'avergonyía, y ho dich clar, me feyan por. Quan les atalayava desde l'altre cantó y les veya venir ab aquells ulls tan encesos, míra, sanalla al cap com un caputxí, media vuelta, y, adeu filla, que hi hauría maror! ja ens veurèm a soles.

¿Y aquexos son papers qu'una persona de formalitat puga desempenyar?

«O't curas tu, ò elles n'heuen la entrega: vès, tría.» M'ho vaig posar en aquestos dos punts. ¿Sí? Donchs, elles fòra;'l sacrifici, per mi sol; no vull que s'enugi cap persona per culpa meva. La medicina va ser forta, per axò: cura de moro. Me'n vaig anar a *estudi de vespres,* matriculat, ab lo document tan nèt com l'hagués pogut fer un notari. *José Margarit y Bonjoch,* tot en castellà per més forsa... Jo no la entenía al principi la matrícula, però la duya. Que't ve un polisson y se t'encara:

— ¿De dónde viene usted á estas horas?

— De la escuela, mi general.

— A ver la cédula. —

Y li estench la *mesa revuelta.* Hi passa'l colze, se la posa a tres quarts de quinze dels ulls, y pensa: «fòra; l'has errada; aquest es dels grossos.»

* * *

Al principi, ¡que me'n van fer fer de planes de galets! fins los vaig

aburrir a l'escudella. Després, menuts d'*emes*, les cames de davant, vaja; però, jo de cada tres ne feya un còs y n'exía una lletra. Lo mestre s'hi cremava:

— Home ja'n farà de *minúscules*, no's precipiti.

— ¡Què *minúscules!* axò es una lletra que la pot fer clavar en un cubert de plata. — Y ell se'n reya...

A lo que anava era à sapiguer aviat de llegir per enterarme d'aquexes converses a la callada que portan los diaris. Un home ab lletra, vagi hont vagi, sempre pot dur lo company a la butxaca. Y axò es un avens que pot estalviar moltes rahons.

Oh, ja'n vareig tenir de penetració al dexar les minyones pels estudis! Era l'únich encontra que'ls hi podía posar per davant.

Quan, al cap de mitx any, vaig veure que ja sabía posar *mots*, me semblava que m'havía tornat criatura y que rompía a enrahonar d'un altre estil sense fer mal de cap a ningú. ¿Y la firma, la meva?... ¡Quan me la vaig veure *de rejas a fuera* del cartipàs!... «Míra còm se la campa!—'m deya; — té, ja camina sola.» Y vínga

omplir planes ab los meus noms! Me'ls mirava, y'ls tornava a fer. Semblava qu'anessin a un besa-manos, l'un derrera l'altre, y jo'm deya embadalit de satisfacció: «tots aquestos ets *tu.*» Y, de debò, me'ls tornava a guaytar, y trobava que'm tenían retiransa.

¡Que n'ha de ser de desgraciat l'home que no sab posar còm se diu en un tros de paper, ò que no s'hi sàpiga conèxer! Me sembla qu'ell mateix pot arribar a pendres per altre.

— Ara, invéntis una rúbrica;—'m va dir lo mestre;—però fàssiles fòra'l cartipàs.

— *Corrientes,* aniràn fòra.—Noy! los primers díes semblava que'l meu nom baxés del cel embolicat en núvols. Després, ja ho vaig polir y me exían unes troques que no s'hi haguera trobat lo centener. Ara hi dibuxo una trena tan rexinxolada que fa més goig que la del Catedràtich. Ell hi fa un rasgo qu'es un bassal de tinta, y sembla un nom ab cua ò que porti vesta ab ròssech.

* * *

¡Y quín do'm va donar Nostre Senyor obrintme les potencies per ferme apendre de lletra! ¡Quín descans per la memoria y quín recreyo pel sentiment! Abans, tot ho havía de dur de cap; ara tinch *lacayo* que'm serveix. Obro la llibreta: vès, cànta'l negoci, petita; infòrmam dels que deuen y dels que pagan. Y *xau, xau, xau,* com un aucell a la mà,'m posa al corrent del *haber* y del *debe,* que jo no'm tinch d'enfondar en rès més qu'en fer pagar a aquells que no solen tenir menuts.

¿Y les sessions que tenim cara a cara'l llibre y jo, devegades, fins a les onze de la nit? Cada capítol me'n innova alguna de fresca.

¡Quína malaventura tenen certs homes d'encaterinarse ab certes dones! ¡Quíns miralls de món veig estampats! ¡Y jo que m'havía donat a la carrera del *bello sexo,* segons lo titula'l llibre!

Veig qu'als comtes per esser comtes y als ricatxos per tenir moneda,'ls n'hi passan unes de ben fermes!

Lo mateix haguera estat jo ab aquella quatreta de minyones; no haguera tingut may la pau a casa.

Ja vaig fer bė de dir: «Pepet, víra en rodó, que portas mala derrota.» ¡Vès quí ho diría! unes fadrines tan escayentes, y la malastrugansa que portan!

Jo, està clar, anava a ulls cluchs. Y y lo qu'es de sapiguer de llegir y escriure! que vínguin ara a ballarme l'aygua devant dels ulls. «Mirèu lo que diu lo llibre, pubilles: una y un Deu.»

* * *

Quan estiga per casarme, me la triaré a la callada. Ab una advertencia, que no'n vull cap de balladora. No vull tanta sabiesa per casa meva. Y *adiós, muchachas*.

INFORMES

Una senyora bastant corpulenta y molt composta, ab mantellina, sach de fay guarnit de vidrets, serrells y alamars en les mànegues y presilles, ab túnich ò sobrefalda també molt historiat, ab ondes y cortinatge resseguit de *plafons* y altres galindaynes de passamanería, arriba sofocada al replà del segon pis d'una casa de luxosa apariencia; y abaxantse pera cercar la butxaca del vestit, que la porta més a la vora de terra qu'a la mida del seu bras, se treu un mocador, y respirant ab molta fatiga, s'axuga tota la cara ab lo mateix desfici que si se la rentés, s'humiteja desseguida dos dits ab saliva, y s'arre-

gla'ls xavets ò caragolillos que com una renglera d'ams li adornan bona cosa'l seu front lluent y abultat.

Axís que s'ha refet una mica, tira del pom del trucador y fa ressonar ab violencia la campaneta.

— ¿A quí demana? — preguntan desde dins.

— ¿Que no hi fora la mestressa.

— Sí senyora.

— Donchs, míra noya, fés lo favor de dirli que la demanan, y si no està ocupada, li estimaría molt qu'escoltes quatre paraules, si no li venía malament.—

La porta s'obrí desseguida.

— Deu te guart, noya, ¿que la podré veure?

— Ara la senyoreta està esmorzant.

— ¡Axò sí que'm sab greu! ja tornaré, que no's despacienti.

— Nó, nó; èntri, sègui, aviat sortirà. ¿Quí diré que la demana?

— Ja veuràs, noya,'l meu nom ja te'l diré, però'm sembla que la senyora no sabrà de quí li parlas. Dígali que hi hà una senyora que la vol veure.

— ¿La gracia de vostè?

— Senyora Isabel, per servirla; però tant se val que li digas lo nom com que no li digas: no té l'honor de conèxem.

— Ja veurà...

— Fúig d'aquí, dòna, tu ets persona manada; be prou que me'n faig compte; al demés, dígali que no la destorbaré molt, que vinch per coses del servey, ¿m'entens? Vés, filla, vés, ja m'esperaré aquí; ¡ay! déxam seure. Que no fassi de més ni de menos per mi, que jo, gracies a Deu, ja tinch totes les feynes fetes.

— Entri aquí dins, si es servida, —li diu la cambrera, obrintli la porta del recibidor.

— Cà, nó, no cal; no so de cumpliments jo. Deu te fassa bona... —

* * *

— ¡Quínes hores d'esmorzar! — murmura encara no's veu sola;—a vora de la una; podría anarhi a n'en Biel ab aquexes modes, ell que'a les vuyt ja ha de tenir lo vi en fresch y'l gabadal a taula. ¿A aquestes hores esmorzar? axò son estalvis del senyoru: fan un àpat fonedís: esmorzar y

dinar y... plèga. Desprès, al vespre, per no somniar, ofegan la gana ab un boladet d'aquells que per unses n'hi entran més, qu'encara no son a dins del got ja quedan *dibolits*, que ni escuma dexan per senyal. Ay, nó, nó; Deu me dongui les pessetes per menjar be: bon llit y bona taula; tot lo demés son fantasíes del món. Té, mirèume, quínes cadires més enfarfegades: axò deu ser un cau de pols; tot son munyochs y arrugues. Be, diguèm, es moda; oh, y qu'hauré de posarne a la saleta de casa;'s veu que ara s'estila; però me les faré fer més llises; si axò sembla una granellada! ¡Y no s'hi seu malament! jo creya qu'aquestos enfarfechs d'arrugues havían de fer nosa a l'esquena, però nó; s'aplacan per elles matexes; y a fè que'n so delicada; una arruga que m'hi senti ja no'm dexa habitar. Veyàm, déxam veure còm son fetes: sí, sí, ja ho tinch entès; però jo les vull més curioses; hi posaré unes fundes de cossolí, per que, blanques, llepan massa y aviat se confonen.

¡Ave María! be tardan prou per esmorzar: potser menjan peix, que

triguin tant. ¡Si, pexets! com aquest senyoríu es tan llemench, s'entretenen destriant les espines ab la forquilla, que per menjarse un ceytó necessitan més estona que no pas nosaltres per un plat de carn d'olla.

Oh, prou; fressa de plats ja'n sento: ¡la vianda voldría veure! si fins l'escura-dents se'l fan servir ab pisa. Ho deuen menjar tot fret, per que aquí no se sent cap olor; los suchs no deuen ser de moda. ¡Ay, Senyor! si'l día qu'ofego badella, no més ab la fragancia que surt de la cuyna de casa, aquesta gent s'hi mantindría. Quatre dolsaynes, poch aliment a la *frincassé*, estil de Fransa: grabolets, mandunguilletes d'ou y farina estarrufada, buydes de dins, que sembla que mengin vent ab crosta de sucre; vèt aquí de que fan plat. Per axò treuen aquexos colors tan trencadets com si tinguessen un susto ficat al moll dels òssos que no'ls dexa prosperar ni engrexarse.—

* * *

Mentres estava ocupada en aqueix soliloqui, s'obre la mampara y apareix la senyoreta, que la saluda allargantli dos dits, y ella, sens dexarli dir rès, exclama:

— ¡Ay! Deu me la guart, senyora, ¿côm ho passa?

— Molt be, gracies, — li respon la senyora, un poch confosa al vèurela tant despatxada.

— Vostè'm perdonarà, — segueix dient l'altra girantse d'esquena per acostar la cadira y sentarshi;—no sabía que dinessin a n'aquestes hores; ja li deu haver dit la minyona que no s'incomodés; una servidora no té cap pressa. Míri, aquí m'estava contemplant los bonichs que té a la sala, y li dich la reyal veritat, que jo pensava: té de ser una persona de gust la duenya de la casa. ¡Tira pexet! si aquí terra hi hà un coxí, que jo'l tindría penjat al sostre per que ni ab l'alè me'l matxuquessin: poch serviría pels peus a casa meva; jo hi tinch una catifa ab un lleó, y ni una

servidora ni'l meu senyor no'ns atrevim pas a trepitjarlo. ¡Si té de ser una conciencia posar la sola de les sabates aquí damunt! Ja s'hi debía menjar la vista brodantlo: no n'hi hà poques d'entrades y exides d'agulla, ja li asseguro!

Al demés, si no li deya, vostè no sabría per què he vingut a donar aqueix pas; (vostè deu pensar: quína senyora més xarrayre!), però míri, diuen qu'es lo mal de totes: totes som critiquejades per la matexa flaca. Axò ray! d'altres no'n diguin; aquesta sí que no es falta, per mi; més aviat es un adorno; ¿què'n fa d'una persona surruda? Míri,'l meu senyor de vegades m'ho diu: «sembla que t'hagin tombat lo *cadell*; un cop se t'escorre l'amohinadora (vol dir la llengua), ni qu'anés devallada avall, que no hi valen trabes ni socos pera aguantarla: tot ho arrabassa.» «¿Y donchs, — li salto jo, — que pensas que seré tan saturna com tu, que ni ab empastres de diacalon te poden fer sortir les paraules?» ¡Ja se'n pot riure ja, senyora! Oh, y vàlgam aquest geni, sinó a casa nostra's pas-

sarían setmanes enteres ab lo bon día y la bona nit. Ell es axís, may diría rès: sinó qu'una persona, encara que no siga cap joveneta, tampoch es cap vella y encara gasta humor, gracia a Deu, y... vaja, nosaltres ab nosaltres ja'ns ho podem divulgar, que lo qu'es per ell .. ja li dich, té aquest geni l'home de casa, lo meu senyor; ab vintiun any de matrimoni, vègi si li conexeré'l tarannar. ¡Ay filla! jo estaría ben composta si no li ballés l'aygua devant dels ulls! Vostè fa aquest posat per que encara es jove; déxi fer, ja pot riure: ja veurà'l día qu'ell la senti gemegar; no's volen enternir per ningú: tots son iguals; ¡que'm contaràn a mi! Si ja li dich: fa vintiun any que'ns partim lo pà, y sé per quín indret se decanta. Ey, no per rès de mal... no senyora, nó: per que, encara que sia dòna, allí ahont lo trobés, del primer Deu te guart li tombava les galtes. Nó, en quant a axò, li llevaría. Lo meu senyor, en quant a aquest punt, li asseguro... ¡Ay! quín geni més alegre que té la senyora! se coneix que li xoca molt lo que jo dich. No's pensi, també'l renyo, no son tot magarrufes y fran-

cesilles. Déxil estar a la exida remenant lo cossi del esquer, que jo encara no l'hi veig ja li crido: «Vicens, trèume aquesta porquería de casa, axò'ns portarà'l còlera.» Vostè no deu sapiguer qu'es l'esquer de pescar. Rès, arengades confitades que, si vol que li digui la veritat, a vostè li faría frente. Però, míri, tinch de sofrir: es la seva distracció; déxil anar a pescar. ¡Me torna a casa ab uns pantalons!... ja *sabè*, tantes hores d'estar assentat... li haig de posar uns pedassos als derreres, ¡ay dispènsim! Nó, crègui que no s'ho pendría tan a la fresca vostè. Al últim també'm farà venir ganes de riure. Encara riuría més si'l sentís quan me tira les calses sobre la tauleta y'm diu: «Té: aparèdam ab dos mahons de economía la cúpula d'aquestes calses;» vol dir... Sí, ja m'ho he pensat que m'ha entès desseguida. Ell parla poch, però'm surt ab uns ditxos que fan esquexar de riure. —

En aquest moment s'obre la mampara, y la cambrera demana permís a la senyoreta pera donarli un recado. Aquesta s'excusa ab la vi-

sita, escolta lo que li diu la minyona, y li contesta:

— Be, dígali que be.

•

—Ay, senyora, vostè deu tenir feyna per dins, y jo aquí garla que garla, la dech destorbar. Però, aviat estaré llesta. No més venía pera informarme d'una minyona que diu qu'havía servit en aquesta casa; y francament, si vol que li parli en plata, pel corrent de minyones que ara surten, veig que tant se val informarse com nó. Li dich que tot està macat; no hi hà allò que's diu qu'un se'n puga refiar. Tot son gallerets, y presumits, y moltes polacres y enagus prisats, y altres coses que no m'està prudent lo dirho. Sí, prèngui informes, y sénti que li diuen: «bona minyona axò sí, molt nèta, que no'n teníam rès que dir: hi va haver quatre paraules...» rès, *desincuses* que donan per que no's volen comprometre; y vostè, refiada de tan belles esplicacions, se fica la fulana a casa, y ja pot dir per tot arreu que s'hi fica la discordia.

Míri, aquexa qu'ahir vaig treure punt en blanch, me la van posar...

allò, sota'ls serafins. Tot ho tenía: nèta, endressada, diligenta, estalviadora; vaja, pensava entre mi, ara te haurà entrat lo sossego; al últim hauré encertat lo que cercava. Y que son tontos aquesta gent,—me deya,— que no se la reguardan... Però, filla, no vaig passar d'aquí, rès més. No hi atinava ab cap cosa dolenta; y a fè que so una arneta, que la que me la vulgui fregir ja cal que matinegi.

¡Y filla meva! Nó, crègui que'm surt de molt endins aquest sospir. Ahir me n'adono a taula, que jo hi acostumo a fer una bacayneta després d'haver dinat; y, no sé per què, me desperto, y me la trobo assentada al altre costat del meu marit, allargantli un gotimet de rahim que menjava. Ja li dich, senyora, que quan jo no'm vaig ferir al acte, no'm feriré may més.

«¡Poca vergonya, desvergonyida! Gran infame... Súrt, súrtim desseguida de casa meva.» «Be, de què se les heu ara? que s'ha trastocat de repente? — 'm contesta ab lo major descaro, — ¿que s'ha pensat alguna cosa de mal per trèurem d'aquesta manera? Dónguim los diners des-

seguida: ja n'estava fins al cap de munt de vostè, de les seves rareses!»

Què se jo lo que'm va dir! allò era una boca d'infern, no tenía aturador. Míri,'m va sofocar, no vaig sapiguerli tornar resposta, y crègui qu'ab lo meu geni, que de paraules no me'n faltan, no vaig sapiguer què dir. Oh, y les mofes que feya tot baxant l'escala ab lo camàlich que li portava'l bagul! Que se jo lo que va dirme! Reparada, Mònica, mitja senyora, cap de postissos, marmanyera... ¿y al meu marit? no'l va dexar de senyor Ballarons, de trompa, sabatasses, carnestoltes; fins li va dir bessó de don Panxo!

¡Ay!... després ell, lo meu marit, qu'en la seva vida m'havía gastat ni una paraula agraviatoria, ahir se va sortir de fogó de tal manera y me'n va cantar unes quantes, que no sé d'ahont se les treya. Y una mena de paraules que jo no les havía sentides may. Ab axò dels diaris se veu qu'aprenen d'enrahonar d'un terme que ningú'ls enten. No sé lo que s'enforfollava: però debía ser molt cohent, jo li asseguro...

Ay, sí, ja ho veig que té pressa; desseguida enllestexo. Donchs, la minyona de qui voldría que m'informés se diu Riteta, y diu que fa tres mesos qu'es fòra d'aquesta casa; ara ha vingut del seu poble y m'ha atrassat aquí.

¡Nó! ¿Vol dir que m'equivoco? M'ha dit carrer de Ronda, del número no me'n recordo, al costat d'un adroguer, una escala de *màrmol*, segon pis, primera porta...

Es dir que de Rondes n'hi hà d'altres... Potser sí que va anomenar la de Sant Pere; no m'hi vaig enfondar. Axò sí que'm sab greu; y jo que l'he destorbada tanta estona! Tindrà que perdonar, senyora; y jo tota certa y mal mandada que me n'he vingut aquí! ¿Què m'havía de pensar que m'errava de carrer?

En fi, senyora, jo m'he alegrat molt de conèxerla; si en alguna cosa som bons, carrer de Provensa, número 271, primer pis, allà té una casa al seu servey; es casa propia, demàni a la senyora Beleta, qu'es una servidora, y tothom n'hi sabrà donar rahó. Potser ja m'ha sentit a

anomenar alguna vegada... si tinch tanta conexensa...

¡Què, establiment! una parada a Santa Caterina: ja li dich, tothom me coneix, fins la quitxalleta.

Feya gran giro abans de retirarme del menudeyo; venía molt per la pobrissalla a un tant cada setmana, ¿m'enten? Y no's pensi, tal com me veu, arribaré a casa y, arrebosantme no més les faldilles, me poso davant dels fogons y ab un *verbo* indago'l *putxero*; ja li dich, no la necessito per rès la minyona, sinó que la posició d'un hom ho requereix, y'l dir de la gent es tan ofensiu, que n'haig de tenir, vaja, may sigui sinó per anar a la font.

Vamos, senyora, ja ho sab, al carrer de Provensa té una casa a la seva disposició; sempre que tinga gust de visitarnos, me farà molt favor... Servidora de vostè; fàssi'l favor de donar recados al seu marit, encara que no tingui l'honor de conèxel.

Tànqui, tànqui, estíga boneta.—

Y era ja abaix de la escala, que, girantse y alsant lo cap, cridà, sense que ningú la sentís:

— Retíris, ja's pot retirar. —

* * *

Y, per aquell día, 's va quedar sense informes; per que, en compte de dirigirse cap a la Ronda de Sant Pere, se'n anà de frente pel carrer de Clarís.

TAULA

	PÀGS.
Lo nuvi (monòlech)	5
Los còmichs d'afició	21
Recorts d'un pobr'home	33
Desavinensa (monòlech)	71
Desde'l quint pis del Liceu	83
Revista.	97
Pura	107
Una visita a casa'l senyor Janet	117
Un sarauista (monòlech)	129
Una diada ditxosa	145
Tornant del Cementiri.	159
La tornada del Xalin	169
Revista.	179
Abans de la boda (monòlech)	189
En la Estació	201
Lo serraller	213
Lo carboner del barri	233
Informes	253

1815

PC
3941
V43M6
1906

Vilanòva, Emilio
Monolechs y quadros

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY